

In een 'limbo' tussen systemen van compassie en repressie

De complexe leefwereld van vrouwelijke (ex-)alleenstaande minderjarige
vreemdelingen binnen Nederland

Carla Lebesque
Universiteit Utrecht

In een 'limbo' tussen systemen van compassie en repressie

De complexe leefwereld van vrouwelijke (ex-)alleenstaande minderjarige
vreemdelingen binnen Nederland¹

Carla Lebesque
Studentnummer: 3864642
Universiteit Utrecht
Master: Multiculturalisme in vergelijkend perspectief (CA)
Begeleidster: Yvon van der Pijl
Onderzoek in samenwerking met: Voogdij- instelling Nidos
Inleverdatum: 17 augustus 2015
Aantal woorden: 26.553

Universiteit Utrecht

¹ De bronvermelding van de foto's die gebruikt zijn voor de layout van deze scriptie zijn te vinden in de bronnenlijst.

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie genaamd '**In een 'limbo' tussen systemen van compassie en repressie**', *de complexe leefwereld van vrouwelijke (ex-)alleenstaande minderjarige vreemdelingen binnen Nederland*. Deze scriptie is gebaseerd op een onderzoek dat tot stand is gekomen in samenwerking met voogdij- instelling Nidos. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de master Multiculturalisme in vergelijkend perspectief (Culturele Antropologie) aan de Universiteit van Utrecht. Vanaf november 2014 tot en met augustus 2015 ben ik bezig geweest met het onderzoek en het schrijven van deze scriptie.

Zoals hierboven al vermeld, is dit onderzoek tot stand gekomen door een samenwerking tussen de Universiteit Utrecht en voogdij- instelling Nidos. Deze voogdij- instelling is verantwoordelijk voor het voogdijschap van minderjarige alleenstaande vreemdelingen. Een van de vormen van opvang die deze instelling biedt is de 'Beschermd Opleiding' (BO) voor amv's die potentieel slachtoffer mensenhandel zijn. Na het verlaten van de Beschermd Opleiding is het onduidelijk waar de (ex-)amv's terecht zijn gekomen, vandaar dat Nidos met de volgende onderzoeksvraag kwam: Waar zijn ex-BO bewoners terecht gekomen en hoe hebben zij de Beschermd Opleiding ervaren? Ik heb voor dit onderzoek gekozen omdat migratieproblematiek mij altijd al erg geïnteresseerd heeft, maar ik het gevoel had dat er weinig gekeken wordt vanuit het perspectief van de migranten zélf. Aangezien het weergeven van het perspectief en de ervaringen van de (ex-)amv's het doel was van dit onderzoek, leek mij dit een mooie en interessante uitdaging.

Bij dezen wil ik allereerst graag mijn begeleidster Yvon van der Pijl bedanken voor haar betrokkenheid, uitgebreide feedback en ondersteuning gedurende dit onderzoek. Daarnaast wil ik graag de medewerkers van Nidos bedanken voor de goede samenwerking gedurende dit onderzoek. In het bijzonder zou ik graag Brigitte Claassen, Karin Veurink, Eline Toren en Stefanie Jetten van Nidos willen bedanken voor hun input en advies tijdens dit onderzoek.

Dit onderzoek zou nooit tot stand zijn gekomen zonder de (ex-)amv's die hebben meegewerkt gedurende deze onderzoeksperiode, bij dezen wil ik ook hen bedanken. In het bijzonder ben ik mijn hoofdinformant erg dankbaar voor haar hulp. Ook Jade Zorggroep is van groot belang geweest in dit onderzoek, via deze organisatie heb ik de kans gekregen om een tijd 'intern' binnen de Beschermd

Opvang te wonen. Extra dank gaat uit naar Gretha Fühler die tijdens de dagen dat ik in de Beschermd Opleidingsinstelling aanwezig was mijn eerste aanspreekpunt was. Ook Victoria Kurochka, de teamleider van Jade Zorggroep, was voor mij onmisbaar tijdens dit onderzoek. Natuurlijk ben ik ook de andere mentoren van Jade Zorggroep dankbaar voor hun medewerking aan en interesse in mijn onderzoek. Verder wil ik graag de medewerkers van COA, EMM, IOM, GGZ, VP, IND, Huize Agnes, Vluchtelingenwerk Midden- Nederland en New Dutch Connections bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoek. Tevens zou ik graag mijn medestudent Luc Voncken willen bedanken voor de fijne samenwerking en zijn kritische blik op mijn data en werkwijze. Ook gaat mijn dank uit naar mijn ouders, vriend, familie en vrienden, die op momenten dat ik het zwaar had of tegen ethische dilemma's aan liep altijd met goede adviezen kwamen om mij te helpen.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Carla Lebesque

Utrecht, 17 augustus 2015

Abstract

Nederland wordt jaarlijks geconfronteerd met een instroom van alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) die slachtoffer of potentieel slachtoffer zijn van mensenhandel en/of mensensmokkel. Om deze groep binnen Nederland bescherming en veiligheid te bieden is de 'Beschermd Opleiding' (BO), onder verantwoordelijkheid van Nidos, opgericht. Echter heeft er vanaf het begin van de Beschermd Opleiding discussie bestaan over hoe de beperking van de vrijheid van amv's binnen deze opvang zich verhoudt tot het Verdrag van de Rechten van het Kind en de wettelijke normen voor de opvang en begeleiding van minderjarigen. In deze thesis vormen de ervaringen van de vrouwelijke ex-bewoners van de Beschermd Opleiding de leidraad. De thesis begint met een hoofdstuk waarin de vluchtroute van de (ex-)amv's naar Nederland aan bod komt. Dit omvat hun (vrijwillige of gedwongen) migratiemotieven en de rol van mensenhandel en/of mensensmokkel in dit proces. Vervolgens zal er aandacht besteed worden aan de ervaringen van deze groep met het wonen binnen de Beschermd Opleiding. Deze opvang is echter een tijdelijke locatie en de (ex-)amv's komen op verschillende vervolglocaties terecht. De vervolglocaties, de ervaringen met het leven op een asielzoekerscentrum, het 'thuisgevoel' onder de (ex-)amv's en hun visie op terugkeer zullen centraal staan in het daarop volgende hoofdstuk. In het afsluitende hoofdstuk zal beargumenteerd worden op welke manier de (ex-)amv's 'gevangen' zitten tussen de complexe systemen van de organisaties waarbinnen een balans gezocht wordt tussen repressie en compassie. Naast het nationale beleid, zal er aandacht besteed worden aan het mondiale beleid ten aanzien van de huidige vluchtelingenproblematiek.

Keywords: Antropologie; multiculturalisme; mensenhandel; mensensmokkel; amv; agency

Lijst met afkortingen

In deze scriptie worden er veel afkortingen gebruikt, hieronder een lijst met de meeste voorkomende afkortingen uit deze scriptie.

AC	Aanmeldcentrum Ter Apel
Amv	Alleenstaande Minderjarige Vreemdeling
AZC	Asielzoekerscentrum
BO	Beschermd Opgang
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers
DT&V	Dienst Terugkeer en Vertrek
EMM	Expertise Centrum Mensenhandel en Mensensmokkel
Ex-amv	Een op dit moment meerderjarige asielzoekers, die als amv naar Nederland is gekomen
Ex-BO pupil	Een amv of ex-amv die woonachtig is geweest binnen de Beschermd Opgang
IND	Immigratie en Naturalisatie Dienst
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
Jade	Zorggroep die o.a. zorg verleent aan alleenstaande minderjarige vreemdelingen
KWE	Kleine wooneenheid
KWG	Kinderwoongroep
Nidos	Voogdij- instelling o.a. voor alleenstaande minderjarige asielzoekers
UMA	Unaccompanied Minor Asylum Seeker, Engelse term voor amv
VP	Vreemdelingenpolitie

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Abstract	6
Lijst met afkortingen	7
1. Inleiding	11
1.1 Context	12
1.2 Onderzoeksmethodes en benaderingswijze	14
1.3 Rol onderzoeker	16
1.4 Opbouw thesis	17
2. De Vluchtroute naar Nederland	21
2.1 Vrijwillige of gedwongen migratiemotieven	21
2.2 Mensensmokkel	23
2.3 Mensensmokkelaar, reisagent, paus of hulpverlener?	25
2.4 Mensenhandel	27
2.5 Onderscheid mensensmokkel en mensenhandel	29
2.6 Afsluitende reflectie	31
3. De Beschermd Opgang	35
3.1 Speciaal beleid voor amv's	36
3.2 De plaatsing in de Beschermd Opgang	38
3.3 Een leven binnen de Beschermd Opgang	44
3.4 Een dag binnen de Beschermd Opgang	46
3.5 Afsluitende reflectie	52
4. Onderdeel van de Nederlandse samenleving	56
4.1 Vervolglocaties amv's	56
4.2 Een leven op een AZC in Nederland	58
4.3 Home en belonging	64
4.4 Terugkeren?	68
4.5 Afsluitende reflectie	70
5. Coda: In een 'limbo' tussen systemen van compassie en repressie	75
5.1 Het nationale beleid	75
5.1.1 Het voogdijschap	78
5.1.2 Culturalisatie van amv's door organisaties	80
5.1.3 B8 of asielprocedure?	81
5.1.4 Één dossier?	83
5.2 Het mondiale beleid	85
5.3 Toekomstperspectief en vervolgonderzoek	88
Nawoord	91
Bronnenlijst	93
Bijlagen	105
Bijlage 1: Asielprocedure	105
Bijlage 2: B8-procedure	108
Bijlage 3: BO- Signaleringslijst	111

1

INLEIDING

1. Inleiding

“Toen ik in Nederland aankwam bleek dat het verhaal van de vrouw niet klopte, ik kreeg geen huis en ik ging niet naar school, ik zou haar slaaf zijn en moeten werken in de prostitutie”.²

Nederland wordt jaarlijks geconfronteerd met een instroom van alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) die slachtoffer of potentieel slachtoffer zijn van mensenhandel en/of mensensmokkel. Om deze groep binnen Nederland bescherming en veiligheid te bieden is de 'Beschermd Opgang' (BO), onder verantwoordelijkheid van Nidos, opgericht.

Vanaf 2004 verdwenen groepen jongeren kort na hun aankomst in Nederland uit de opvang voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv). Snel bleek dat er sprake was van georganiseerde handel, waarbij jongeren in situaties van (seksuele) uitbuiting en mishandeling terecht kwamen. In 2006 stelde de toenmalige minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie aan de Tweede Kamer voor om een pilot in te richten voor amv's vanaf dertien jaar, die behoren tot een risicocategorie. Het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) was verantwoordelijk voor de pilot die onder de naam 'Beschermd Opgang' op 1 januari 2008 formeel van start ging. De jongeren kwamen in speciale kleinschalige opvangcentra en kregen een intensieve begeleiding. Een kenmerk van deze opvang was dat de 'risicoamv' minder bewegingsvrijheid kreeg. Vanaf de start van de pilot heeft discussie bestaan over de vraag hoe deze beperking van bewegingsvrijheid zich verhoudt tot het Verdrag van de Rechten van het Kind en de wettelijke normen voor de opvang en begeleiding van minderjarigen³.

De doelgroep van mijn onderzoek betreft meisjes die gewoond hebben binnen de Beschermd Opgang, zij zullen in de rest van deze scriptie aangeduid worden met de term (vrouwelijke) ex-BO pupillen of (ex-)amv's. De onderzoekspopulatie en locatie zullen in de volgende paragraaf, genaamd 'context', verder worden toegelicht.

Voor minderjarige alleenstaande vreemdelingen moet volgens de Nederlandse wet een voogd geregeld worden. Nidos⁴ is een onafhankelijke organisatie die de

² Citaat afkomstig uit een interview met een ex-BO pupil uit Nigeria.

³ Bron: *Alleenstaande Minderjarige Asielzoekers. Methodiek beschermde opvang. Februari 2013, eigendom van: COA.*

⁴ Voor meer informatie over Nidos, zie: <http://www.nidos.nl/>

(gezins-)voogdijschap van de amv's regelt op grond van de wet. Het doel van deze organisatie is om amv's een veilige plek te bieden. Dit wordt gedaan door iedere amv een voogd toe te wijzen, deze voogd is de wettelijke vertegenwoordiger van de jongere en verantwoordelijk voor zijn of haar welzijn en bescherming. Amv's die vallen onder de categorie (potentieel) slachtoffer mensenhandel en/of mensensmokkel worden door Nidos binnen de Beschermd Opleiding geplaatst.

Vanwege het vervallen van de speciale kinderrechten dienen amv's bij het bereiken van de achttienjarige leeftijd de Beschermd Opleiding te verlaten. Overigens hebben zij op het moment dat deze leeftijd bereikt wordt geen recht meer op voogdijschap van Nidos. Na het verlaten van de Beschermd Opleiding is het vanwege gebrekkige informatie en het niet hebben onderhouden van contact onduidelijk waar de ex-BO pupillen terecht zijn gekomen. Stichting Nidos, die onder meer verantwoordelijk is voor de Beschermd Opleiding, kwam zomer 2014 bij onze masteropleiding Culturele Antropologie: Multiculturalisme in vergelijkend perspectief, met een urgente onderzoeksvraag die zich richt op het traject van ex-BO pupillen na de Beschermd Opleiding en hoe zij deze opvang hebben ervaren. Het huidige gebrek aan deze kennis maakt het onderzoek zowel maatschappelijk als wetenschappelijk relevant.

Aangezien er weinig literatuur beschikbaar is die zich specifiek op amv's (die potentieel slachtoffer mensenhandel zijn) richt, tracht deze scriptie een bijdrage te leveren aan dit gebrek aan kennis en duiding binnen de academische literatuur.

1.1 Context⁵

Nederland wordt jaarlijks geconfronteerd met een instroom van alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv). Tussen 2004 en 2005 verdween een groot aantal van deze amv's uit de reguliere opvang in Nederland. De verdwijningen kunnen volgens Galloway et al. (2014) in verband gebracht worden met mensenhandel. Uit onderzoek bleek dat er sterke vermoedens waren dat de verdwenen jongeren in de georganiseerde mensenhandel terecht kwamen om vervolgens (seksueel) uitgebuit te worden. In reactie daarop zijn extra veiligheidsmaatregelen genomen op de campussen en is het 'Koolvis' onderzoek van start gegaan. Dit internationale politieonderzoek was gericht op het opsporen van daders en aan de hand daarvan

⁵ Luc Voncken is mede- auteur van het onderdeel 'context' uit deze inleiding, dit is vanwege het feit dat wij allebei onderzoek gedaan hebben naar ex-BO pupillen in opdracht van voogdij- instelling Nidos.

de georganiseerde mensenhandel aan te pakken. Om binnen Nederland de amv's die (potentieel) slachtoffer mensenhandel zijn bescherming en veiligheid te bieden is, zoals in de inleiding al naar voren kwam, de 'Beschermd Opleiding' (BO) opgericht. Door deze vorm van opvang beoogde de Nederlandse overheid om het aantal verdwijningen en de instroom van amv's die behoren tot de risicogroep te verminderen. Daarnaast werd gepoogd de terugkeer van de amv's te bevorderen (Galloway et al. 2014).

Zorggroep Jade en Stichting Nidos zijn verantwoordelijk voor de bescherming en veiligheid van deze kwetsbare jongeren. Jade zorgt aan de hand van mentoren voor de begeleiding en bescherming van de jongeren binnen de Beschermd Opleiding. Daarnaast fungeert Nidos als onafhankelijke organisatie die het (gezins-)voogdschap van de amv's regelt op grond van de wet. Naast de juridische begeleiding door een voogd, bepaalt Nidos uiteindelijk welke opvang het beste past bij de situatie van een amv.

Er zijn vier verschillende groepen jongeren te onderscheiden die in de Beschermd Opleiding geplaatst worden. De eerste groep betreft jongeren waarbij nog geen sprake is van uitbuiting, maar direct vanuit het Aanmeldcentrum (AC) Ter Apel in de Beschermd Opleiding zijn geplaatst om uitbuiting te voorkomen. Daarnaast zijn er jongeren die gezien worden als slachtoffer mensenhandel, omdat ze al te maken hebben gehad met uitbuiting. Een derde groep omvat de zij-instromers, dit zijn jongeren die in een andere opvang bestempeld worden als risicogroep en daardoor in de Beschermd Opleiding worden geplaatst. Tot slot is er de groep amv's die onderdeel is van strafrechtelijk onderzoek van de nationale recherche, deze groep bestaat ook uit de jongeren die tot de eerste, tweede of derde groep behoren⁶. Daarnaast vindt er een scheiding plaats tussen de Beschermd Opleiding voor mannelijke en vrouwelijke amv's, deze bevinden zich op verschillende locaties. De verblijfsduur binnen de Beschermd Opleiding verschilt per amv van een aantal maanden tot anderhalf jaar.

Binnen de Beschermd Opleiding zijn er verschillende regels die noodzakelijk worden geacht om de amv's bescherming te kunnen bieden. Deze regels hebben beperking van vrijheid van de amv's tot gevolg. Dit komt doordat de opvang in eerste instantie 'besloten' is. Dit houdt in dat de jongeren de Beschermd Opleiding alleen mogen verlaten onder begeleiding en slechts na toestemming van de mentoren.

⁶ Bron: *Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen. Methodiek beschermde opvang. Februari 2013, COA.*

Daarnaast wordt er om dreigingen van buitenaf te signaleren op de verschillende BO-locaties gebruik gemaakt van cameratoezicht. Tot slot worden de telefoons van de BO-pupillen ingenomen ter bescherming tegen gevaren van buitenaf. Dit leidt ertoe dat het zelfstandig onderhouden en opbouwen van contacten buiten de BO niet of nauwelijks mogelijk is. Het doel van de bovenstaande beperkingen is te voorkomen dat jongeren (weer) in de mensenhandel terechtkomen.

Wanneer een minderjarige asielzoeker vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel is kan een B8-procedure (zie bijlage 2) gestart worden. Een amv krijgt tijdens deze procedure maximaal drie maanden bedenktijd om te beslissen of hij/zij al dan niet aangifte wil doen tegen de mensenhandelaar. Gedurende deze strafrechtelijke opsporing heeft de amv recht op verschillende sociale voorzieningen, waarvan de belangrijkste (beschermde) opvang is. Het doel van deze procedure is bescherming bieden aan de amv en mogelijke 'daders' te vervolgen. Wegens gebrek aan bewijs worden de meeste zaken echter geseponneerd. Dit heeft tot gevolg dat veel amv's die slachtoffer zijn van mensenhandel de asielprocedure boven de B8-procedure verkiezen. Tijdens de asielprocedure wordt door de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND) bepaald of een amv recht heeft op een verblijfsvergunning (zie bijlage 1). In het afsluitende hoofdstuk zal er verder worden ingegaan op de keuze voor een B8 of een asielprocedure.

1.2 Onderzoeksmethodes en benaderingswijze

Om het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze scriptie uit te voeren, zijn er verschillende kwalitatieve onderzoeksmethodes gebruikt. Dit duidt op het gebruik van methodentriangulatie, waarbij gebruikt wordt gemaakt van meerdere methoden met als doel het onderzoeken van een sociaal fenomeen vanuit verschillende hoeken (Boeije 2010:176). In de periode van februari 2015 tot midden mei 2015 heb ik voornamelijk informele gesprekken en semi- gestructureerde interviews gehouden met ex-amv's – zowel woonachtig binnen de BO als KWE's⁷, als KWG's⁸, als

⁷ KWE-woningen zijn kleine wooneenheden voor maximaal 4 jongeren van 16 tot 19 jaar, ze krijgen hier ambulante begeleiding. (bron: Methodiek BO). Alle afkortingen die in deze scriptie gebruikt worden zijn terug te vinden in de Afkortingenlijst, deze bevindt zich voor de inleiding.

⁸ Een KWG is een kinderwoongroep voor ongeveer twaalf jongeren van 13 tot 18 jaar, hier hebben de jongeren 24 uur per dag begeleiding. Hoewel dit onder Jade valt, blijft voogdij- instelling Nidos de wettelijke vertegenwoordiger van deze minderjarige jongeren. (bron: Methodiek BO)

pleeggezinnen, als AZC's⁹ – binnen Nederland. Daarnaast heb ik data verzameld aan de hand van participerende observaties zowel binnen de Beschermd Opleiding als op de vervolglocaties waar de (ex-)amv's terecht zijn gekomen. Participerende observatie is een klassieke onderzoeksmethode die gebruikt wordt om als onderzoeker deel te nemen aan dagelijkse activiteiten van de onderzoeksgroep (Boeije 2010; DeWalt&DeWalt 2010). Verder is het doel van deze methode om het insiders' perspectief weer te kunnen geven (Boeije 2010:59). Ook heb ik informatie verzameld door interviews, zowel face-to-face als via e-mail en telefoon, af te nemen met hulpverleners van verschillende organisaties die een rol spelen in het dagelijks leven van de ex-BO pupillen. Alle interviews zijn opgenomen, getranscribeerd en geanalyseerd. Hoewel perspectieven van verschillende partijen meegenomen worden om een beter inzicht te creëren in het dagelijks leven van de ex-amv's na het verlaten van de Beschermd Opleiding, zal het *emic* perspectief, het perspectief van de onderzoeksgroep, leidend zijn in deze scriptie.

Naast methodentriangulatie wordt er in dit onderzoek ook gebruikt gemaakt van theoretische triangulatie. Dit houdt in dat er tijdens het analyseren meerdere theorieën en academische literatuur gebruikt zijn om de data te interpreteren (Boeije 2010:176).

Het benaderen van de vrouwelijke ex-BO bewoners ging op verschillende manieren. Een aantal informanten werd geleverd door Nidos, maar het grootste deel moest op eigen initiatief en via andere organisaties geregeld worden. Verder ben ik via-via aan de meeste contacten gekomen. Wanneer het om informanten onder de achttien ging was het in de meeste gevallen eenvoudiger om deze te bereiken. Dit ging meestal via Nidos of via de opvanglocatie. Informanten die recent de Beschermd Opleiding verlaten hadden waren het makkelijkst te bereiken, een ander voordeel was dat zij ook al bekend waren met het onderzoek. Het was echter moeilijker om ex-BO bewoners te benaderen die boven de achttien waren en al zelfstandig woonden of in de illegaliteit terecht zijn gekomen; hier waren vaak geen telefoonnummers van beschikbaar. Verder was ik vaak overgeleverd aan informatie en contacten die de verschillende organisaties mij konden leveren. Dit resulteerde erin dat talloze keren het onderzoek telefonisch uitgelegd moest worden aan steeds weer verschillende contactpersonen. Uiteindelijk moest er vaak ook nog een e-mail

⁹ Hier verblijven asielzoekers waarvan de asielaanvraag is ingewilligd. Zij worden hier op hun verblijf in de Nederlandse samenleving voorbereid. In dit centrum verblijven ook asielzoekers die zijn afgewezen maar nog wachten op een beslissing in de beroepsprocedure. (bron: <http://www.encyclo.nl/begrip/asielzoekerscentrum>)

achteraan gestuurd worden. Ik ben veel tijd kwijt geweest aan het benaderen van mijn informanten, terwijl Nidos in eerste instantie had gedacht deze contacten aan te leveren. Dit was voor het onderzoek een vertragende factor, maar heeft veel inzicht gegeven in de complexe wereld van mijn informanten die zich bevinden tussen verschillende organisaties en de systemen van deze organisaties. Uiteindelijk ben ik er in geslaagd om dertig interviews af te nemen met vrouwelijke ex-BO pupillen, hun ervaringen vormen de leidraad van deze scriptie.

Voordat er diepte-interviews gehouden konden worden, was het belangrijk om *rapport* op te bouwen met mijn informanten, dit kan gezien worden als een vertrouwensband en samenwerking tussen de onderzoeker en de onderzoeksparticipanten (DeWalt&DeWalt 2010:48). Het uittrekken van tijd voor het opbouwen van deze vertrouwensband, heeft er voor gezorgd dat informanten zich vrij voelden om te praten over verschillende, soms ook gevoelige, onderwerpen. Verder heb ik beloofd ten alle tijden de anonimiteit van mijn participanten te waarborgen. Dit betekent voor mijn scriptie dat ik niet in detail kan treden over namen, afkomst, uiterlijk en andere factoren die de identiteit en daarmee het bestaan van mijn participanten in gevaar kunnen brengen.

1.3 Rol onderzoeker

Als onderzoeker ben ik tijdens mijn veldwerk vooral bezig geweest met het (beter) doen begrijpen van de leefwereld van de vrouwelijke ex-BO bewoners. Hoewel het hoofddoel van een onderzoek vaak is om objectiviteit te waarborgen (Boeije 2010:111), denk ik dat het binnen de antropologie moeilijk is om geheel objectief te zijn. Vooral wanneer het gaat om een kwetsbare groep mensen, zoals mijn onderzoekspopulatie, waarbij ik mij erg betrokken voel. Ik denk dat het in mijn voordeel heeft gewerkt dat ik net als mijn informanten een vrouw ben. Hierdoor had ik het idee dat ze bepaalde gevoelige onderwerpen eerder durfden aan te snijden dan wanneer er een man tegenover hen zou zitten. Ook sta ik qua leeftijd dicht bij mijn onderzoeksparticipanten, wat het starten van een gesprek over interesses en alledaagse dingen makkelijk maakte. In deze scriptie tracht ik het verhaal van de vrouwelijke ex-BO pupillen te vertellen. Hoewel hun verhalen en ervaringen leidend zijn, is er ook aandacht voor perspectieven van betrokken partijen en organisaties. Overigens zijn mijn participerende observaties en ervaringen ook onderdeel van

deze thesis. Wanneer ik vanuit mijn eigen perspectief redeneer zal ik dit ten alle tijden duidelijk aangeven.

1.4 Opbouw thesis

De thesis zal beginnen met een empirisch hoofdstuk, genaamd 'De vluchtroute naar Nederland' waarin aandacht besteed wordt aan de vluchtverhalen van de amv's. Dit hoofdstuk omvat hun migratiemotieven (gedwongen of vrijwillig), hun vluchtroutes en de rol van mensenhandel en mensensmokkel in dit proces. Tevens wordt er nadrukkelijk aandacht besteed aan de *agency* van amv's in dit complexe proces. Een aanname die in het academische debat en maatschappelijke debat vaak wordt gedaan is dat de amv's het passieve slachtoffer zijn en de mensensmokkelaars de meedogenloze criminelen (zie o.a. Van Liempt en Doornik 2006:173; Aronowitz 2001; Oude Breuil et al. 2011). Deze aanname zal in dit hoofdstuk kritisch worden bekeken.

In het derde hoofdstuk komen de ervaringen van de (ex-)amv's betreffende hun verblijf in de Beschermd Opleiding aan bod. Verder zal de volgende vraag centraal staan: Hoe ver kan een staat gaan in het beschermen van deze amv's? In andere woorden, hoe ver kan en mag een staat gaan in het limiteren van de vrijheid van deze amv's? Nidos ziet hen als potentieel 'slachtoffer' mensenhandel, waardoor ze extra bescherming dienen te krijgen. Maar voelen zij zich zelf ook slachtoffer? En zijn zij zelf ook van mening dat de bescherming die de Beschermd Opleiding hen biedt noodzakelijk is of zien zij dit meer als een inperking van hun vrijheid?

In hoofdstuk 4, genaamd 'Onderdeel van de Nederlandse samenleving', zal de focus onder andere liggen op de vervolglocaties van de (ex-)amv's na het verlaten van de Beschermd Opleiding. Daarnaast zal er aandacht besteed worden aan de ervaringen van (ex-)amv's die woonachtig zijn binnen een asielzoekerscentrum. Tot slot zal er gekeken worden naar het gevoel van *home* en *belonging* onder de (ex-)amv's. In de academische literatuur wordt er namelijk vaak vanuit gegaan dat waar iemand vandaan komt, de plek is die iemand als thuis ziet. Er zijn echter ook academici die deze aanname bekritisieren (zie o.a. Hedetoft & Hjort 2002; Ghorashi 2003; Malkki 1995). Ook uit de data van mijn onderzoek blijkt dat het gevoel van *home* en *belonging* voor de vrouwelijke ex-BO bewoners erg complex is. Dit gevoel

is afhankelijk van uiteenlopende factoren, deze zullen in het vierde hoofdstuk aan bod komen.

In de coda, het afsluitende hoofdstuk, zal het hoofdargument, dat ondersteund wordt door de gemaakte argumenten in de voorgaande hoofdstukken, worden uitgewerkt. Er zal beargumenteerd worden dat de (ex-)alleenstaande minderjarige vreemdelingen 'gevangen' zitten binnen en tussen de systemen van organisaties die een balans proberen te vinden tussen compassie en repressie. Tevens zal er aandacht besteed worden aan de huidige Middellandse Zee- problematiek en de manier waarop deze problematiek in de media en politiek gepresenteerd wordt. In het dominante Europese vertoog wordt gesteld dat meer repressie en controle zal leiden tot het doen afnemen van de migratie, maar is dit daadwerkelijk de oplossing voor dit complexe probleem? Ik heb besloten dit hoofdstuk een afsluitend hoofdstuk te noemen in plaats van een conclusie omdat het niet alleen een samenvatting van de voorgaande hoofdstukken is, maar probeert de hier gemaakte argumenten in verband te brengen met de huidige Europese migratieproblematiek en de aanpak hiervan.

2

DE VLUCHTROUTE NAAR NEDERLAND

2. De Vluchtroute naar Nederland

Hoewel de alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv's) allemaal een uniek vluchtverhaal hebben, is het feit dat zij zonder ouders of andere opvoeders naar Nederland zijn gekomen iets wat zij gemeen hebben. In dit hoofdstuk zal het vluchtverhaal van de (ex-)amv's aan bod komen. Dit omvat hun migratiemotieven (gedwongen of vrijwillig), hun vluchtroutes en de rol van mensenhandel en mensensmokkel in dit vluchtproces. Daarnaast zal er aandacht besteed worden aan de *agency* (handelsbekwaamheid) van de (ex-)amv's in dit complexe proces. De aanname die zowel in het academische als het maatschappelijke debat overheerst is dat de (ex-)amv's vaak het passieve slachtoffer zijn en de mensensmokkelaars de meedogenloze criminelen (zie o.a. Van Liempt en Doornik 2006; Aronowitz 2001; Oude Breuil et al. 2011). Deze aanname, betreffende de beeldvorming van 'slachtoffers' en 'daders' in dit proces, zal in dit hoofdstuk kritisch worden bekeken. Daarnaast zal er gekeken worden naar de *agency* van (ex-)amv's die in Nederland terecht zijn gekomen als gevolg van mensenhandel.

2.1 Vrijwillige of gedwongen migratiemotieven

De onderliggende oorzaken van migratie – zowel legaal als illegaal – liggen in sociale, economische en politieke condities in de landen van herkomst. Er zijn verschillende verwachtingen die gezien kunnen worden als pushfactoren die leiden tot de migratie van mensen die op zoek zijn naar een beter leven (Gunatilleke 1994; Van Liempt en Doornik 2006; Aronowitz 2001).

Ook uit mijn onderzoek blijkt dat (ex-)amv's verschillende motieven hadden om naar Nederland te komen. Hoewel alle vrouwelijke (ex-)amv's die onderdeel uitmaken van dit onderzoek in Nederland terecht zijn gekomen, verschilt het land van herkomst. Dit is een factor die maakt dat zij niet allemaal dezelfde vluchtroute hebben. Rusland, Congo, Eritrea, Wit-Rusland, Sierra Leone, Guinee, Mongolië, Syrië, Uganda, Nigeria, Somalië, Montenegro, Marokko en Angola zijn de landen waaruit de vrouwelijke ex-BO pupillen, die hebben meegedaan aan dit onderzoek, voornamelijk afkomstig zijn.

Hoewel een deel van de amv's aangeeft vrijwillig gekozen te hebben voor migratie, is er ook een deel dat gedwongen werd, in de meeste gevallen door

mensenhandelaren, tot het verlaten van het land van herkomst. Door de staat wordt er tijdens de asielpcedure vaak een onderscheid gemaakt tussen vrijwillige (economische) en gedwongen (politieke) vluchtelingen. Politieke vluchtelingen worden gezien als rechtmatige vluchtelingen en hebben volgens de staat vaak recht op een verblijfsvergunning. Aan de andere kant worden economische vluchtelingen vaak als 'profiteurs' gezien en hebben hierdoor geen recht op een verblijfsvergunning (Khosravi 2010). Fassin (2005) stelt in zijn werk dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden in de beeldvorming ten aanzien van migranten en daarmee in het toekennen van een verblijfsvergunning. Hoewel in de Europese politiek voorheen een verblijfsvergunning werd toegekend aan migranten met politieke vluchtmotieven, zijn tegenwoordig humanitaire motieven de basis voor het verkrijgen van een vergunning (Fassin 2005). Als gevolg van deze verschuiving werd aan migranten met gezondheidsproblemen een status toegekend en werd er getracht economische vluchtelingen te weren. Op deze manier werd de 'suffering body' (het lijdende lichaam) de hoofdbron voor het verkrijgen van een vergunning (Fassin 2005). Fassin (2005) beschrijft dit fenomeen als het ontstaan van de morele economie, dit is de economie van morele waarden en normen waarbij vanuit compassie aandacht besteed wordt aan het individuele lijden en op basis daarvan erkenning plaats vindt van het 'naakte' leven. Deze immigranten zouden een 'naakt' leven leiden omdat zij geen *full resident permit* krijgen en hierdoor niet toegelaten worden op de arbeidsmarkt (Fassin 2005; Ticktin 2011). Men probeert in deze morele economie een balans te vinden tussen gevoelens van sympathie aan de ene kant, en het zorgen voor orde en veiligheid van het eigen land aan de andere kant (Fassin 2005). Oftewel er wordt gezocht naar een balans tussen repressie en compassie.

Uit mijn onderzoek blijkt dat er bij sommige (ex-)amv's sprake was van vrijwillige migratie. Dit werd vaak gefaciliteerd door mensensmokkel. Bij mensensmokkel is er volgens O'Connell Davidson (2011) sprake van instemming en vrijwillige migratie. Er worden vaak forse bedragen betaald door de migrant of familie om op een 'illegale' manier grenzen te overschrijden (O'Connell Davidson 2011). De (ex-)amv's uit Eritrea kunnen op deze manier gezien worden als 'vrijwillige' migranten. "Het was mijn eigen keus om naar Nederland te komen, ik wilde hier komen" vertelt een vrouwelijke amv tijdens een interview. Verder werd de reis in het geval van de ex-BO bewoners afkomstig uit Eritrea gefaciliteerd door mensensmokkelaars. We kunnen ons hierbij echter afvragen in hoeverre migratie

gezien kan worden als vrijwillig. Vlucht iemand vrijwillig op het moment dat er in zijn of haar land een dictator aan de macht is, er geen onafhankelijke rechtspraak is, geen vrije media en geen mogelijkheden zijn om bijvoorbeeld het christelijk geloof publiek te belijden en verspreiden? De (ex-)amv's uit Eritrea zeggen te kiezen voor het in zee gaan met een mensensmokkelaar omdat de toekomst in hun eigen land uitzichtloos is.

Aan de andere kant worden amv's die slachtoffer zijn van mensenhandel gezien als gedwongen migranten die op 'humanitaire gronden' beschermd dienen te worden (O'Connell Davidson 2011). Met uitzondering van de (ex-)amv's uit Eritrea, vallen alle andere ex-BO pupillen zonder twijfel onder de groep gedwongen migranten. Dit betekent echter niet dat ze allemaal slachtoffer mensenhandel zijn. Deze amv's zijn naar Nederland gebracht of gehaald zonder überhaupt te weten waar zij terecht zouden komen en wat er met hen zou gebeuren. Hun komst naar Nederland was niet gepland en had in eerste instantie nooit als doel een asielaanvraag in Nederland te doen.

Volgens Khosravi (2010) zijn vluchtelingen altijd politiek. De reden om te migreren is volgens hem niet armoede, maar is vaak een combinatie van ongelijkheid, klassenverschillen en de ongelijke toegang tot hulpbronnen. De staat is volgens Khosravi (2010) altijd betrokken bij de vluchtelingenproblematiek vanwege het schenden of niet kunnen waarborgen van de mensenrechten voor haar burgers. De (ex-)amv's geven in de meeste gevallen aan dat hun migratiemotieven gebaseerd zijn op politieke factoren. Voornamelijk de amv's die via mensensmokkel naar Nederland zijn gekomen, gaven aan te vluchten vanwege politieke redenen. Een aantal vluchtmotieven dat uit mijn onderzoek naar voren komt, is oorlog, het niet hebben van vrijheid van meningsuiting en/of vrijheid van godsdienst, onderdrukking vanwege de dictatuur in land van herkomst en familieleden die vermoord zijn vanwege politieke redenen, waardoor de (ex-)amv's gevaar lopen vervolgd te worden in hun land van herkomst.

2.2 Mensensmokkel

Internationale migratie is tegenwoordig een mondiale 'business' die zowel legale als illegale kanten kent. Een van de migratiemogelijkheden die onder de illegale kant valt is mensensmokkel (cf. Van Liempt en Doomernik 2006). De betrokkenheid van

mensensmokkelaars in het migratieproces is de laatste jaren steeds verder toegenomen (Van Liempt en Doomernik 2006:165). Volgens De Haas (2015)¹⁰ is mensensmokkel echter niet de oorzaak van migratie, maar een reactie op grenscontroles. Uit een onderzoek van de Nederlandse Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) blijkt dat het grootste deel van de asielzoekers dat in Nederland terecht gekomen is, gesmokkeld is (in Van Liempt en Doomernik 2006).

Aronowitz (2001:165) definieert in zijn artikel mensensmokkel als volgt:

“Smuggling of migrants shall mean the procurement, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit, of the illegal entry of a person into a state [...] of which the person is not a national or a permanent resident”.

Hoewel uit deze definitie naar voren komt dat de mensensmokkelaar de enige is die profijt heeft bij het smokkelen van mensen, kan dit proces niet gezien worden als een eenduidig proces waarin geen onderhandeling plaats vindt, en de *agency* van de migrant geheel ontnomen wordt. Van Liempt en Doomernik (2006:166) geven een aanvulling op deze definitie, zij stellen dat mensensmokkel ook gezien kan worden als elke handeling waarbij een immigrant geassisteerd wordt in het oversteken van internationale grenzen waarbij dit oversteken niet goedgekeurd wordt door de regering van het ontvangende land, niet impliciet noch expliciet.

Uit deze laatste definitie blijkt dat het smokkelproces een complex proces is. Van Liempt en Doomernik (2006:173) gaan zelfs nog een stap verder door te stellen dat: “Smugglers and clients’ mutual interest makes the evolvement of the process more complex than the traditional image of a merciless criminal and a passive victim”. Hoewel er gesteld kan worden dat smokkelaars in het vluchtproces vaak andere keuzes maken dan migranten, heeft de migrant in de meeste gevallen wel gedeeltelijk inspraak in dit proces (Van Liempt en Doomernik 2006). Het grootste aantal (ex-)amv’s dat onderdeel is van dit onderzoek vertelt dat de keuze om het land te verlaten via een mensensmokkelaar vrijwillig was. Dit duidt op het hebben van *agency* in dit proces. We kunnen daarom stellen dat het in contact komen met een

¹⁰ De Haas, H. (2015) ‘Laat migratie de vrije loop’, *NRC Handelsblad*, May 16: 8. Hein de Haas is mededirecteur van de *International Migration Institute (IMI)*, verder is hij een universitair hoofddocent in *Migratie studies* en *James Martin Fellow* op de *Universiteit van Oxford*. Overigens is hij professor van *Migratie en Ontwikkeling* op de *Universiteit van Maastricht*.

mensensmokkelaar, voor de ex-BO pupillen die hebben meegedaan aan dit onderzoek, geen gedwongen keuze was.

Verder is de keuze voor welke mensensmokkelaar een doordachte keuze die gemaakt wordt op basis van verhalen van anderen over 'goede' en 'betrouwbare' smokkelaars.

"A 'good' smuggler is someone who takes good care of his clients, does not make mistakes, provides people with food, lets them rest, provides shelters, does not repeatedly ask for more money on the way, knows the routes, has good contacts at borders, or provides good documents" (Van Liempt en Doornik 2006:175).

Ook in dit proces zijn migranten geen passieve ontvangers van 'hulp', ze zijn zelf ook actief in het zoeken van hulp die aansluit bij hun eigen prioriteiten en doelstellingen. Sociale netwerken spelen een belangrijke rol in het vinden van contacten en het realiseren van het ontvluchten van het land (Williams 2006). Volgens Khosravi (2010) staan sociale netwerken centraal in het migratiesysteem. Migratiebewegingen worden gefaciliteerd en nemen toe door het gebruik van deze sociale netwerken (Khosravi 2010). Ook uit de verhalen van de ex-BO pupillen blijkt dat, voornamelijk tijdens het vluchtproces, (transnationale) contacten erg belangrijk waren om Europa te kunnen bereiken. De (ex-)amv's gaven echter wel aan dat ze vaak niet direct contact hadden met deze, voor hun reis, belangrijke contacten, maar dat dit via de mensensmokkelaar gebeurde. Deze mensensmokkelaar leverde hen via zijn netwerken bijvoorbeeld over aan een andere mensensmokkelaar.

2.3 Mensensmokkelaar, reisagent, paus of hulpverlener?

De (ex-)amv's die naar Nederland gesmokkeld zijn, gebruiken vaak niet het woord mensensmokkelaar om de persoon te beschrijven die hen geholpen heeft bij het ontvluchten van eigen land. De (ex-)amv's duiden deze persoon meestal met termen als reisagent, paus of hulpverlener. Deze duidingen staan loodrecht op de interpretatie die vanuit Europees perspectief gegeven wordt aan het woord mensensmokkelaar (Van Liempt en Doornik 2006). Een amv uit Eritrea vertelt hierover het volgende:

“Nee het was geen mensensmokkelaar [...] het was een reisagent. Ik ben blij dat reisagenten bestaan om ons van plek naar plek te brengen. Zonder reisagent kan je niet reizen want je kan de plaatsen niet weten. Het is iemand die mij geholpen heeft op weg naar een nieuwe toekomst”.

Een belangrijke component in het proces van mensensmokkel is *trust* (vertrouwen). Om te begrijpen hoe migranten hun smokkelaar beschrijven, is het belangrijk om te kijken naar het contact tussen de migrant en de smokkelaar (Van Liempt en Doornik 2006). In de relatie tussen de migrant en de smokkelaar kan er een onderscheid gemaakt worden tussen drie basis types van interactie. Bij *positive channeling* kiest de migrant de bestemming en zorgt de smokkelaar ervoor dat dit gefaciliteerd wordt. Bij het tweede type interactie kiest de smokkelaar de eindbestemming en heeft de migrant geen inspraak, dit wordt ook wel *negative channeling* genoemd (Van Liempt en Doornik 2006:178). Als laatste type benoemen van Liempt en Doornik (2006) de mogelijkheid tot interactie tussen de smokkelaar en de migrant waarin er samen besloten wordt wat de eindbestemming zal zijn. De (ex-)amv's die meegedaan hebben aan dit onderzoek geven vaak aan dat zij meestal niks van Europa wisten en dus hebben ingestemd met het voorstel van hun reisagent om ze naar Nederland te brengen. We zouden dus kunnen stellen dat dit onder *negative channeling* valt, waarbij de migrant geen of nauwelijks *agency* heeft.

“Wij waren met heel veel mensen naar Nederland, ik kwam ook mee vanaf Italië. Ik ben van Ethiopië, naar Sudan, naar Libië, naar Italië, naar Nederland gereisd. Voor mij maakte het niet uit waar ik terecht zou komen want ik ken die andere Europese landen ook niet”.

Zoals blijkt uit de uitspraken van de (ex-)amv's, was het vooral de onwetendheid die maakte dat zij hun reisagent vaak de keuze lieten maken voor de eindbestemming van hun vluchtroute. Hun enige doel was vluchten uit het land van herkomst en zij zien hun reisagent als de persoon die hen daarbij geholpen heeft. Mensen streven naar een betere toekomst en gebruiken illegale mechanismes zoals mensensmokkel om dit te faciliteren (Aronowitz 2006:191).

“De reisagent had in Italië zelfs nieuwe kleren voor ons gekocht, wel met ons eigen geld, maar dit deed hij zodat we op Europeanen zouden lijken. Zo konden we doorreizen en zouden we niet worden opgepakt”.

Ook dit citaat illustreert dat deze reisagent, in Europese termen mensensmokkelaar genoemd, volgens de (ex-)amv's geen slechte intenties had, maar zich vaak als idealistisch naar hen presenteerde. Zoals de migranten de smokkelaar omschrijven, wordt hij eerder gezien als een dienstverlener met humanitaire motieven en niet als een crimineel met louter economische motieven (cf. Van Liempt en Doornik 2006).

Niet alleen de mensensmokkelaar, maar ook de asielzoekers die kiezen om het land te ontvluchten via een mensensmokkelaar worden vaak gecriminaliseerd. Doordat de asielzoekers geld betaald zouden hebben aan mensensmokkelaars worden hun motivaties vaak in twijfel getrokken en als economisch bestempeld (Khosravi 2010). Gesmokkelde migranten zijn echter niet de enige groep die op een illegale manier in Nederland terecht zijn gekomen, ook (ex-)amv's die als gevolg van mensenhandel in Nederland zijn gekomen vallen onder de categorie irreguliere migratie.

2.4 Mensenhandel

Voor een deel van de (ex-)amv's uit dit onderzoek zijn er sterke vermoedens dat zij slachtoffer zijn van mensenhandel. Mensenhandel wordt door O'Connell Davidson (2011) gedefinieerd als een proces van recruitment, transportatie en controle dat georganiseerd kan worden en waarbij er in verschillende mate sprake is van dwang. Er is hierbij een gemeenschappelijk doel namelijk: exploitatie (O'Connell Davidson 2011). Exploitatie omvat op zijn minst “the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs” (Aronowitz 2001:165).

Vluchtelingen en asielzoekers kunnen op verschillende manieren slachtoffers zijn van uitbuiting. Er kunnen verschillende mate van 'victimisation' (slachtofferschap) genoemd worden van de mensen die 'slachtoffer' zijn van mensenhandel. Deze verschillende mate van slachtofferschap vormen samen een continuüm (Aronowitz 2001). De eerste vorm van slachtofferschap wordt *complete coercion* genoemd.

Hierbij is er sprake van volledige dwang, dit is wanneer slachtoffers ontvoerd zijn. Een aantal van de (ex-)amv's die meegedaan hebben aan dit onderzoek kan geplaatst worden onder deze vorm van slachtofferschap.

“Maar kijk die meneer hij woont hier en hij heeft mij gepakt in mijn eigen land en hier gebracht. Nu zegt hij dat ik geld voor hem moet verdienen om hem te betalen voor dat hij mij hier heeft gebracht”.

Uit dit citaat kan worden geconcludeerd dat deze ex-BO pupil die slachtoffer is van mensenhandel, gezien kan worden als een slachtoffer in de vorm van *complete coercion*.

“Ik had problemen in Nigeria en daarom wilde ik vluchten. De vrouw heeft gezegd van ik breng je naar een land en jij gaat ook naar school en alles en op een gegeven moment heeft die vrouw gezegd van ik heb geen school, ik heb niks voor jou [...] jij gaat werken in de prostitutie om het geld van de reis terug te betalen”.

Dit citaat illustreert een tweede vorm van 'victimisation' die in het artikel van Aronowitz (2001) *deception* (bedrog) genoemd wordt. Er is sprake van bedrog op het moment dat de (vrouwelijke) migranten een baan beloofd wordt in de legale economie, maar uiteindelijk gedwongen worden in de seksuele slavernij (Aronowitz 2001). Het grootste deel van de (ex-)amv's werd op deze manier naar Nederland 'gelokt' en kwamen er in Nederland achter dat er niks waar was van wat hen beloofd was. De lijn tussen een gedwongen en een vrijwillige komst is echter niet altijd makkelijk te trekken (cf. Oude Breuil et al. 2011). Ook de lijn tussen het wel en niet hebben van *agency* is niet altijd even duidelijk. Het zijn van een slachtoffer van geweld en gedwongen moeten migreren creëert volgens Ghorashi (2003) een basis voor het makkelijk negeren van de *agency* van vluchtelingen. Externe factoren, zoals bijvoorbeeld oorlog, sluiten niet per se het aspect van keuze uit (Ghorashi 2003).

De laatste twee vormen van 'victimisation' zijn voor geen enkele ex-BO pupil van toepassing. De een houdt in dat slachtoffers de halve waarheid wordt verteld en ze verteld wordt dat ze komen te werken in de entertainmentindustrie. De laatste houdt in dat vrouwen wisten dat ze in de prostitutie zouden komen te werken, maar niet dat ze uitgebuit zouden worden (Aronowitz 2001).

Uit mijn onderzoek blijkt dat voor deze (ex-)amv's ontvoering of *deception* de oorzaak geweest is voor het terechtkomen in de mensenhandel. Bij ontvoering kunnen we concluderen dat de betreffende persoon geen *agency* heeft. Bij de tweede vorm van slachtofferschap, *deception*, is het de keus van de (ex-)amv geweest om naar Nederland te komen, in dit geval is er dus wel sprake van *agency*. Deze beslissing is echter genomen uitgaande van andere omstandigheden en voorwaarden. De (ex-)amv's werden vervolgens (seksueel) uitgebuit, wat duidt op het niet hebben van *agency*. Echter zijn niet alleen de (ex-)amv's die al slachtoffer zijn van mensenhandel een kwetsbare groep, ook gesmokkelde (ex-)amv's lopen grote kans om in de uitbuiting terecht te komen. Dit maakt het onderscheid tussen mensensmokkel en mensenhandel soms onduidelijk.

2.5 Onderscheid mensensmokkel en mensenhandel

Hoewel mensensmokkel en mensenhandel allebei vormen zijn van irreguliere migratie, zijn er uiteenlopende definities van deze fenomenen (Aronowitz 2001). O'Connell Davidson (2010) stelt dat er bij mensensmokkel sprake is van vrijwillige migratie en bij mensenhandel van gedwongen migratie. Aronowitz (2001) ziet deze fenomenen echter allebei (behalve bij ontvoering) als vrijwillige migratie. Het Expertise Centrum Mensenhandel en Mensensmokkel (EMM)¹¹ definieert , net als O'Connell Davidson (2010) mensenhandel als niet vrijwillig, waarbij de handelaar als doel heeft om het geld dat geïnvesteerd is terug te verdienen.

Ook al lijken de grenzen tussen mensenhandel en mensensmokkel soms vaag, er zijn vier elementen te noemen die mensensmokkel differentiëren van mensenhandel (Bajrektarevic 2000:16). Allereerst stelt Bajrektarevic (2000) dat gesmokkelde personen hun reis altijd vrijwillig beginnen; slachtoffers van mensenhandel kunnen ofwel hun trip vrijwillig beginnen of het kan zijn dat zij gedwongen of ontvoerd zijn. Ten tweede zijn verhandelde mensen voor een lange periode gebruikt en uitgebuit. Daarnaast treedt er bij mensenhandel een onderlinge afhankelijkheid op tussen het slachtoffer en de georganiseerde misdaadgroepen. Als laatste noemt Bajrektarevic (2000:16) dat verhandelde personen geschikt zijn voor verdere netwerken, met als doel de werving voor criminele doeleinden. Overigens wordt het verschil tussen mensensmokkel en mensenhandel vaak duidelijk uit de

¹¹ interview met een medewerker van het EMM op 21-05-2015 te Zwolle.

betaling; bij smokkel is het hele bedrag vooraf betaald, bij mensenhandel is meestal een gedeelte betaald, maar moet een deel nog worden terug verdiend (Aronowitz 2001). De schulden die het slachtoffer mensenhandel heeft bij de handelaar binden haar aan deze persoon, dit wordt ook wel *debt bondage* genoemd (Aronowitz 2001). Een gesmokkelde persoon kan vrij weglopen van de smokkelaar, terwijl een slachtoffer mensenhandel schulden heeft en op deze manier een makkelijk slachtoffer is voor exploitatie (Aronowitz 2001:167). Veel (ex-)amv's, die betrokken zijn bij dit onderzoek, hadden schulden bij hun handelaar, waardoor zij vervolgens gedwongen werden om in de prostitutie te gaan werken.

Naast het verschil in de manier van betalen is er nog een aspect dat opvalt in de verhalen van de amv's wanneer er gekeken wordt naar het onderscheid tussen mensenhandel en mensensmokkel: de verschillende transportmogelijkheden. De amv's die gesmokkeld zijn hebben vaak een lange en gevaarlijke reis afgelegd te voet, met de trein en per boot. De amv's die slachtoffer mensenhandel zijn, zijn vaak met het vliegtuig (en een vals paspoort) in Nederland aangekomen. Galloway et al. (2014:2) maken een onderscheid tussen *air-UMAs*¹² en *land-UMAs*. *Air-UMAs* komen aan met een vliegtuig en melden zichzelf direct of worden tegengehouden aan de grens vanwege het gebrek aan geldige papieren (Galloway et al. 2014:2). *Land-UMAs* melden zichzelf op Schiphol Airport in een centrale opvang locatie of worden door de politie ergens in Nederland gevonden en naar het aanmeldcentrum gebracht (Galloway et al. 2014:2). Hoewel Schiphol eerder ook een aanmeldcentrum voor amv's had, gaat de registratie van amv's tegenwoordig alleen via het aanmeldcentrum in Ter Apel. Uit mijn onderzoek blijkt dat, de (ex-)amv's die via een mensensmokkelaar in Nederland terecht zijn gekomen, als *land-UMAs* gezien kunnen worden. De (ex-)amv's die hier gekomen zijn als gevolg van mensenhandel, kwamen met het vliegtuig, oftewel zij kunnen gezien worden als *air-UMAs*.

De onwettige markt van mensenhandel en mensensmokkel zou nooit stand houden wanneer er geen interactie zou zijn tussen de vraag en het aanbod. De vraag in dit marktmechanisme is de vraag van het ontvangende land naar goedkope werknemers en goedkope seks. Verder bestaat er in het thuisland een verlangen naar een beter leven en het beter kunnen ondersteunen van familieleden. Om deze droom te bereiken worden vaak risico's genomen (Aronowitz 2001). Er is nooit een tekort aan mensen die hun leven willen wagen om deze droom te laten uitkomen, op

¹² Afkorting voor *Unaccompanied Minor Asylum Seekers (UMAs)*, oftewel *Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (amv's)*.

deze manier wordt deze onwettige markt van mensenhandel en mensensmokkel in stand gehouden (Aronowitz 2001). Ook bij de (ex-)amv's die hebben deelgenomen aan dit onderzoek bleek dat zij uiteenlopende en verschillende gedwongen, dan wel vrijwillige, migratiemotieven hadden die uiteindelijk hebben geleid tot betrokkenheid bij mensenhandel en/of mensensmokkel.

2.6 Afsluitende reflectie

Er zijn verschillende actoren die betrokken zijn bij het aanpakken van mensenhandel en mensensmokkel en hierbij verschillende *narratives* (verhalen) en ideeën hanteren. Dit verwijst naar de verschillende manieren waarop de, bij dit proces betrokken, actoren hun 'waarheid' scheppen in een voor hen begrijpelijk, acceptabel en productief verhaal (Oude Breuil et al. 2011). De internationale en nationale wetgeving, oftewel de politieke benadering van dit fenomeen, vindt vaak top-down plaats. Het perspectief van de individuen die deze wet -en regelgeving betreft wordt vaak buiten beschouwing gelaten, oftewel de bottom-up etnografische benadering van dit fenomeen wordt niet meegenomen. Dit zien we bijvoorbeeld terug in de verschillende benamingen voor wat vanuit het Europese perspectief een 'mensensmokkelaar' genoemd wordt. Het dealen met bijvoorbeeld mensenhandel wordt door Oude Breuil et al. (2011) beschreven als een *power struggle* waarin de ene groep meer macht heeft dan de andere groep. De dominante groep kan hierdoor haar *narratives* over mensenhandel via wetgeving opdringen aan andere groepen.

Hoewel de dominante beeldvorming die in het academische en maatschappelijke debat heerst vaak uit gaat van het feit dat migranten de passieve slachtoffers zijn en mensensmokkelaars en- handelaren de meedogenloze criminelen, blijkt uit de data van dit onderzoek dat deze benadering van dit fenomeen veel te zwart-wit is. 'Slachtoffers' en 'daders' kunnen niet per se gezien worden als tegenstanders, maar onderhandelen met elkaar (cf. Oude Breuil et al. 2011; Aronowitz 2001; Van Liempt en Doomernik 2006; Yvon van der Pijl et al. 2011). Dit laat zien dat zowel bij mensenhandel als bij mensensmokkel de (ex-)amv tot op zekere hoogte *agency* heeft. De keuze om naar Nederland te komen is voor slachtoffers van mensenhandel in sommige gevallen zelfs vrijwillig geweest. Deze slachtoffers werden naar Nederland gehaald en gingen hiermee akkoord omdat hen andere omstandigheden beloofd waren. Ook de gesmokkelde amv's hebben tot op

zekere hoogte *agency* tijdens het smokkelproces. Ze kiezen bijvoorbeeld met welke mensensmokkelaar ze willen reizen en kunnen soms deels de route of eindbestemming bepalen. Vanuit de etnografische data die voortkomen uit dit onderzoek, kunnen we concluderen dat de (ex-)amv's niet alleen als passieve slachtoffers zonder *agency* gezien kunnen worden. Dit is echter wel het binaire beeld dat het beleid beïnvloedt en waarop de transnationale en nationale wetgeving vaak gebaseerd is.

Daarnaast komt vanuit de verhalen van de (ex-)amv's naar voren dat zij uiteenlopende ervaringen hebben met mensensmokkel en/of mensenhandel. Hierdoor kunnen zowel de 'slachtoffers' als de 'daders' niet gezien worden als een eenduidige homogene groep, maar beter als een heterogene groep met verschillende ervaringen, motieven en doelen. De Oude Breuil et al. (2011) stellen dat het etnografische narratief deze twee groepen definieert als heterogene handelaren en geïnformeerde slachtoffers. Hoewel vanuit het top-down perspectief, dat gehanteerd wordt door de transnationale en nationale wet- en regelgeving, verhandelde en gesmokkelde vrouwen als 'slachtoffers' worden bestempeld, identificeren zij zichzelf echter niet als slachtoffer en al helemaal niet als een onwetend, passief en genegeerd individu (cf. Oude Breuil et al. 2011).

Ook al zijn migranten naar Nederland gesmokkeld en niet door een mensenhandelaar gehaald, ze worden vaak gezien als een kwetsbare groep, die een groot risico loopt om alsnog slachtoffer mensenhandel te worden (cf. Aronowitz 2001). Deze kwetsbare groep gesmokkelde en verhandelde minderjarige alleenstaande vluchtelingen wordt, zoals al een aantal keer eerder benoemd, binnen Nederland bescherming geboden door voogdij- instelling Nidos. Aangezien gesmokkelde amv's een risico lopen om slachtoffer van mensenhandel te worden, ziet Nidos deze jongeren als een potentieel slachtoffer mensenhandel. Aan deze jongeren wordt geprobeerd bescherming te bieden in de Beschermd Opleiding. Dat Nidos deze amv's bestempelt als (potentieel) slachtoffer betekent ook in dit geval niet dat deze (ex-)amv's zichzelf als slachtoffers zien en daarmee een verblijf in de Beschermd Opleiding noodzakelijk vinden. Het volgende hoofdstuk zal hier verder op in gaan. Naast de plaatsing binnen de Beschermd Opleiding komen in het volgende hoofdstuk het speciale beleid voor amv's en de ervaringen met een verblijf binnen deze opvang aan bod.

3

DE BESCHERMDE OPVANG

3. De Beschermd Opleiding

Er zijn verschillende organisaties die zich bezighouden met de opvang en bescherming van amv's. De organisatie waar alleenstaande minderjarige vluchtelingen binnen Nederland voornamelijk mee te maken krijgen is voogdij-instelling Nidos. Deze voogdij- instelling beslist aan de hand van de BO-signaleringslijst (zie bijlage 3) of een amv al dan niet in de Beschermd Opleiding geplaatst wordt. Een plaatsing binnen de Beschermd Opleiding heeft verschillende consequenties en beperkingen voor de amv's. Ten eerste wordt er van de amv's verwacht dat zij op de locatie blijven, ze kunnen alleen naar buiten onder supervisie. Daarnaast worden zij getraceerd en terug gebracht naar de Beschermd Opleiding op het moment dat zij weglopen. Verder wordt hun telefoon ingenomen en kunnen ze geen contact zoeken met de buitenwereld (cf. Galloway et al. 2014). Deze beperkingen behorende bij een leven binnen de Beschermd Opleiding komen ook naar voren uit de verhalen van mijn onderzoekspopulatie. Tevens heb ik zelf een tijd 'intern' binnen de Beschermd Opleiding gewoond, ook deze observaties zullen aan bod komen in dit hoofdstuk.

Hoe ver kan een staat gaan in het beschermen van deze amv's? Dit is een van de vragen die centraal staat in het onderzoek van Galloway et al. (2014). Met andere woorden: hoe ver kan en mag een staat gaan in het limiteren van de vrijheid van deze amv's? De staat en Nidos zien hen als potentieel 'slachtoffer' mensenhandel, waardoor ze extra bescherming dienen te krijgen. Maar voelen zij zich zelf ook slachtoffer? En zijn ze zelf ook van mening dat de bescherming die de Beschermd Opleiding hen biedt noodzakelijk is of zien zij dit meer als een inperking van hun vrijheid? In het onderzoek uitgevoerd door de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), waarbij het doel was de bovenstaande vraag te beantwoorden, werden organisaties en niet de amv's zelf geïnterviewd. In dit hoofdstuk wordt getracht dit 'gat' in het onderzoek op te vullen aan de hand van de perspectieven van de amv's zélf ten aanzien van deze 'restriction of liberty' (beperking van de vrijheid). Allereerst zal in dit hoofdstuk het beleid ten aanzien van amv's worden toegelicht, hieruit voortkomend zal de plaatsing in de Beschermd Opleiding aan bod komen. Vervolgens zal er gekeken worden naar de ervaringen van de amv's met een leven binnen de Beschermd Opleiding. Ten slotte zal er een brug geslagen worden naar

het volgende hoofdstuk dat gaat over de vervolglocaties na het verlaten van de Beschermde Opvang.

3.1 Speciaal beleid voor amv's

Amv's worden gezien als een kwetsbare groep die extra bescherming nodig heeft vanwege het feit dat ze geen ouders of andere volwassen opvoeders hebben (op de plek waar ze zich nu bevinden) en kind zijn. Om deze reden kwam er in 1992 een speciaal beleid voor amv's, waardoor ze makkelijker recht op een verblijfsvergunning hadden. Dit had tot gevolg dat de migratiestroom amv's flink toenam (Staring en Aarts 2010).

De onvrede over langdurige asielprocedures en de hoge kosten leidde in 2000 tot een nieuwe vreemdelingenwet (Versteegt en Maussen 2012). Deze vreemdelingenwet werd in 2001 geldend voor amv's. In Kamerstukken II 2000/01, 27 062, nr. 14 werd het nieuw opvang- en terugkeerbeleid van amv's uiteengezet (Kromhout en Leijstra 2006). Deze beleidswijzigingen hebben het moeilijker gemaakt voor amv's om een verblijfsvergunning te krijgen en heeft geleid tot een afname van de toestroom van het aantal amv's naar Nederland.

De nieuwe wet ziet er als volgt uit: amv's krijgen alleen nog maar recht op een 'speciale verblijfsvergunning' onder bepaalde omstandigheden (Kromhout 2009). Ten eerste moeten ze zonder twijfel minderjarig zijn, als er twijfel bestaat dan mag de IND een leeftijdscontrole (door botonderzoek) uitvoeren, waarbij gekeken wordt tot welke leeftijdsgroep een kind zou behoren volgens een onafhankelijke specialist. Deze leeftijdscontrole kan gezien worden als biopolitiek, dit is de politiek die rechten ontleent op basis van biologische en humanitaire redenen (Fassin 2005). Ten tweede wordt een speciale verblijfsvergunning niet gegeven wanneer de IND vermoedens heeft dat de alleenstaande asielzoeker geweigerd heeft een vraag te beantwoorden of wanneer vragen fout, vaag of tegenstrijdig zijn beantwoord met betrekking tot hun leeftijd, reis naar Europa of familieachtergrond. Tot slot wordt er gekeken of de amv ondersteuning kan krijgen van familie of zorginstellingen in het land van herkomst of een ander land. Voor amv's die niet voor zichzelf kunnen zorgen en die geen geschikte zorg kunnen verkrijgen is een speciale verblijfsvergunning weggelegd. Amv's die geen speciale verblijfsvergunning hebben verkregen, dienen officieel

Nederland te verlaten. Wanneer terugkeer echter onmogelijk blijkt dan blijven de amv's in Nederland totdat ze hun achttienjarige leeftijd bereiken (Kromhout 2009).

Minderjarigen die, zoals een groot deel van de ex-BO pupillen uit mijn onderzoek, als gevolg van mensenhandel in Nederland terecht zijn gekomen, worden gezien als gedwongen migranten. Deze migranten worden gezien als slachtoffers die op 'humanitaire gronden' beschermd dienen te worden (O'Connell Davidson 2011). Deze bescherming wegens humanitaire redenen vindt binnen Nederland plaats in de Beschermd Opleiding. Daarnaast worden alleenstaande minderjarige asielzoekers die via mensensmokkel in Nederland terecht zijn gekomen vaak gezien als potentiële 'slachtoffers' van mensenhandel. Ook deze groep dient beschermd te worden op basis van humanitaire redenen. De Genova et al. (2014) stellen dat de grens, die zich richt op het menselijk perspectief van migranten als slachtoffer en individueel verloren zielen die gered en verzorgd moeten worden, de *humanitarian border* genoemd kan worden. Deze *humanitarian border* is gebaseerd op wat Fassin (2005) aanduidt met compassie, het medeleven met de migranten die als slachtoffers gezien worden. Volgens Ticktin (2011) laat de immigratiedienst zich vaak leiden door compassie, dit noemt zij de 'politics of care'. In deze 'politics of care' wordt medelijden gebruikt als oplossing voor mondiale problemen, ongelijkheid, exploitatie en discriminatie (Ticktin 2011). Het lijdende lichaam wordt door Ticktin (2011) aangeduid als de 'suffering body', dit lichaam moet geholpen worden op basis van menselijke waardigheid. Wanneer we kijken naar de (ex-)amv's uit dit onderzoek, kunnen we in termen van Ticktin (2011) stellen dat de slachtoffers van mensenhandel bestempeld kunnen worden als 'suffering body'. De (ex-)amv's die alleen te maken hebben gehad met mensensmokkel, kunnen niet bestempeld worden als 'suffering body'. Volgens Nidos kunnen deze amv's echter óók gezien worden als een risicogroep waarvan moet worden voorkomen dat zij in de toekomst onder de categorie 'suffering body' zullen vallen. Zij hebben ook recht op bescherming op basis van humanitaire redenen.

Tegenover deze *humanitarian border* staat de *securitarian border*, dit is de politieke grens die als doel heeft de veiligheid van een land te waarborgen (De Genova et al. 2014). Om de veiligheid van een land te waarborgen, worden volgens Van Houtum (2010) vaak grenzen benadrukt. Deze grenzen kunnen worden gezien als een uitdrukking van angst voor andere niet-westerse culturen, die de westerse cultuur en economische positie in gevaar zouden kunnen brengen (Van Houtum

2010). De (ex-)BO bewoners die deel hebben genomen aan dit onderzoek zouden op basis van de definities van De Genova et al. (2014), vanwege hun (mogelijk) 'slachtofferschap', gezien kunnen worden als een groep waaraan op basis van humanitaire redenen een verblijfsvergunning wordt toegekend.

In het vervolg van dit hoofdstuk zullen de ervaringen van de ex-BO bewoners geanalyseerd worden aan de hand van de morele economie van Fassin (2005), waarin, zoals in het vorige hoofdstuk naar voren kwam, het zoeken naar een balans tussen compassie en repressie de leidraad vormt. Verder zal er aandacht besteed worden aan de manier waarop het *Panoptic model*, een conceptualisering die Foucault (1977) geleend heeft van Bentham's design voor instituties als gevangenissen, terug komt in de ervaringen van de (ex-)amv's. Foucault (1975) heeft aan de hand van dit model een theorie van surveillance ontwikkeld. Het doel van dit model is te illustreren hoe economische, juridisch-politieke en wetenschappelijke systemen geconstrueerd zijn en macht en controle geven aan, zoals Foucault (1975) het stelt, 'the few over the many'. Hierdoor vindt het creëren van een disciplinaire maatschappij plaats. Dit machtsmechanisme zou volgens hem voor iedere 'populatie' gebruikt kunnen worden die onder observatie of controle moet worden gehouden (Foucault 1977). De ervaringen van (ex-)amv's met de plaatsing in de Beschermd Opleiding en hun verblijf in deze opvang kunnen in veel gevallen gekoppeld worden aan dit machtsmodel (cf. Chase 2010).

3.2 De plaatsing in de Beschermd Opleiding

Voordat een amv na aankomst in Nederland in de Beschermd Opleiding geplaatst wordt, vindt er een selectieprocedure plaats (zie ook Galloway et al. 2014). Deze selectieprocedure vindt plaats in het Aanmeldcentrum (AC) in Ter Apel. Hier hebben de amv's een gesprek met de Vreemdelingen Politie (VP), de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) en Nidos. De Vreemdelingen Politie neemt het eerste interview af en maakt foto's en vingerafdrukken van de amv (Galloway et al. 2014). Bij IND wordt hen gevraagd informatie te verstrekken over hun identiteit en nationaliteit. Wanneer deze twee gesprekken achter de rug zijn, hebben de minderjarigen een intakegesprek met Nidos over het voogdijschap dat voor hen geregeld wordt. Hier wordt aan de hand van de BO-signaleringslijst (zie bijlage 3) de beslissing gemaakt om een amv al dan niet naar de Beschermd Opleiding door te

sturen. Nidos heeft het laatste woord in wie er wordt toegelaten binnen de Beschermd Opleiding (Galloway et al. 2014).

Vanuit het perspectief van de organisaties die met de amv's te maken krijgen, is dit een overzichtelijke en heldere procedure. De amv's beschrijven deze procedure echter als zwaar, chaotisch en vervelend. Velen hadden het idee dat zij door deze organisaties direct als crimineel gezien werden. Dit gevoel had te maken met dat ze door de Vreemdelingen Politie gehoord werden en er foto's en vingerafdrukken werden gemaakt. We kunnen ook hier stellen dat er sprake is van biomacht (cf. Fassin 2005; Foucault 1977), het kan gezien worden als een manier waarop het biologische en sociale leven van deze amv's centraal gesteld wordt en men probeert dit leven te beïnvloeden, sturen en beschermen. Het is een manier waarop in dit geval de VP, macht uitoefent over de groep amv's. De (ex-)amv's gaven aan dat deze handelingen en de manier waarop er in het Aanmeldcentrum in Ter Apel met hen om werd gegaan, direct een sfeer van wantrouwen creëerde ten aanzien van 'hulpverleners'.

Zoals al naar voren kwam bij het onderscheid tussen de *humanitarian* en *securitarian border*, kent het vluchtelingenbeleid vaak twee uitersten. Aan de ene kant het criminaliseren van vluchtelingen met als doel de veiligheid van een land te waarborgen. Het criminaliseren van vluchtelingen wordt bijvoorbeeld gedaan door een sterk onderscheid te maken tussen 'us' en 'them'. Vluchtelingen en asielzoekers zijn een groep die vaak als 'the other' gezien wordt, aan 'the other' worden vaak negatieve betekenissen gekoppeld, met als doel een *out*-groep te construeren (Ghorashi 2005). Taylor (1994) noemt dit het proces van 'misrecognition'. Vluchtelingen en asielzoekers kunnen in termen van Taylor (1994) gezien worden als *misrecognized* binnen een samenleving. Door vluchtelingen als 'crimineel' te bestempelen worden ze als een *out*-groep gezien, die geweerd moet worden binnen een samenleving, omdat zij de veiligheid van een land in gevaar zouden brengen. Bauman (2011:61) stelt in zijn werk dat asielzoekers en vluchtelingen vaak gezien worden als *strangers*;

"A stranger is, after all, 'strange': a bizarre and puzzling being, whose intentions and reactions may be thoroughly different from those of ordinary (common, familiar) folk. And so, even when strangers do not behave aggressively, or are knowingly and explicitly resented, they are 'subconsciously' discomfoting: their sheer presence

makes a tall order of the already daunting task of predicting the effects of our actions and their chances of success”.

Oftewel, “the stranger is the danger” (Bauman 2011:61), vanwege de onzekerheid en angst voor asielzoekers, vindt er vaak exclusie van deze groep in een samenleving plaats. “Door migranten als criminelen te behandelen, doen we afbreuk aan hun mens-zijn en dat van onszelf” aldus IJzendoorn (2015:8)¹³.

Aan de andere kant, worden sommige vluchtelingen op basis van humanitaire gronden als passieve ‘slachtoffers’ bestempeld en op deze manier afhankelijk gemaakt van de overheid en andere hulporganisaties (Ghorashi 2005). Hoewel Ghorashi (2005) het in haar artikel niet specifiek over amv’s heeft, komt deze afhankelijkheid wel ter sprake tijdens de interviews met de (ex-)amv’s. De keuze om een amv in de Beschermd Opleiding te plaatsen heeft namelijk altijd humanitaire redenen, waarbij de amv als ‘slachtoffer’ gezien wordt. Echter heeft de amv zelf geen inspraak in deze keuze, oftewel zij worden als passieve slachtoffers gezien, waarbij hun *agency* genegeerd wordt. In een interview met een vrouwelijke ex-BO pupil uit Eritrea kwam het volgende naar voren met betrekking tot de reden van haar plaatsing:

“Ik heb meerdere keren aan Nidos gevraagd van waarom ben ik hier terecht gekomen. Zij zeiden ja dat hebben ze in Ter Apel bedacht. Maar ik heb nooit een antwoord gehad op deze vraag”.

Een groot aantal (ex-)amv’s gaf als antwoord op de vraag of zij het eens waren met de keuze van Nidos om hen in de Beschermd Opleiding te plaatsen, dat het in principe goed is een opvang voor mensen die bang zijn voor handelaren, maar dat dit niet op hen van toepassing was. Ze hebben het gevoel dat ze onterecht in de Beschermd Opleiding geplaatst werden. In hun termen kon deze opvang gezien worden als een *prison* (gevangenis) waarin zij continu gecontroleerd werden (zie e.g. Foucault 1977). Door het leven in deze ‘gevangenis’ voelden de ex-BO pupillen zich buiten de samenleving geplaatst. “Ik ben niet bang voor iemand, er was niks aan de hand, maar ik kom dan op zo’n plek terecht en je kan dan ook een beetje

¹³ Van IJzendoorn, P. (2015) ‘Calais’ jaagt Britten stuipen op het lijf. Paper presented in De Volkskrant, August 8: 8-9.

doordraaien” aldus een van de ex-BO pupillen. De amv's waarvoor de reden van plaatsing in de Beschermd Opleiding Onduidelijk was, zien zichzelf niet als slachtoffers die beschermd dienen te worden. Het toeschrijven van de slachtofferrol aan vluchtelingen, creëert volgens Ticktin (2011) een tweederangsburgerpolitiek, een *new humanity*, waar vluchtelingen op basis van compassie worden opgevangen, zonder hen andere (politieke en economische) rechten toe te kennen. Door het dominante beeld in de Nederlandse samenleving van vluchtelingen als hulpeloze slachtoffers, worden actieve vluchtelingen, zoals hierboven al genoemd, getransformeerd tot passieve slachtoffers die afhankelijk zijn van de staat (cf. Ghorashi 2005). Aan de andere kant, worden deze heersende beelden van 'slachtoffers' door asielzoekers zelf gebruikt om rechten te claimen (Oude Breuil et al. 2011). Zo implementeren zowel 'slachtoffers' als 'daders' de heersende beelden om hun doelen te bereiken en houden op deze manier ook de stereotyperingen in stand.

Hoewel er uit de interviews met voornamelijk de ex-BO bewoners afkomstig uit Eritrea naar voren komt dat de reden voor hun plaatsing in de Beschermd Opleiding Onduidelijk was, snapten andere (ex-)amv's daarentegen wel waarom het noodzakelijk was om hen binnen deze opvang te plaatsen. Tijdens een interview gaf een amv uit Nigeria het volgende aan:

“Ze hebben mij gewoon gezegd waarom ze mij naar de Beschermd Opleiding hebben gebracht. Ik heb tegen hen gezegd van ik weet niet of die vrouw met wie ik samen in Nederland ben gekomen of zij ook in Nederland woont. Ik weet niet waar zij woont en daarom wil ik niet op een 'open' plek zijn waar je gewoon naar binnen kan. Ik wilde een plek waar ik een beetje bescherming zou krijgen”.

Een waarneembaar verschil in het kunnen begrijpen van de plaatsing door Nidos, is te vinden in het verschil tussen de amv's die als gevolg van mensensmokkel, en de amv's die als gevolg van mensenhandel, in Nederland terecht zijn gekomen. Hoewel beide groepen een risico lopen om (opnieuw) uitgebuit te worden (Aronowitz 2001), zien slachtoffers van mensenhandel in tegenstelling tot de gesmokkelde amv's die onderdeel zijn van dit onderzoek vaak in dat zij beschermd dienen te worden. Gesmokkelde amv's zien dit vaak niet in, terwijl ze door Nidos wel als een kwetsbare groep gezien wordt die een verhoogde kans heeft op exploitatie (cf. Galloway et al.

2014). Nidos ziet gesmokkelde amv's namelijk als potentiële slachtoffers van mensenhandel, die op basis van humanitaire redenen beschermd dienen te worden (cf. Galloway et al. 2014). De gesmokkelde amv's zien zichzelf echter niet als kwetsbare en potentiële slachtoffers, dit hangt grotendeels samen met de in het vorige hoofdstuk beschreven 'afwijkende' interpretatie van het woord mensensmokkelaar. In een interview met een ex-BO pupil uit Eritrea, die vond dat zij onterecht in de Beschermd Opleiding geplaatst was, kwam het volgende naar voren:

“Ja het enige dat ik kan bedenken is dat toen ik in Ter Apel kwam, had ik een ring om mijn vinger en zij hebben gevraagd van wie heb je het gekregen? Toen heb ik aangegeven dat ik het van de reisagent of mensensmokkelaar gekregen heb. Ik denk dat ze mij daarom daarheen hebben gestuurd. Maar ik ken mezelf, er is niks gebeurd en ik weet hoe het was”.

Uit de interviews met de ex-BO pupillen komt vaak naar voren dat er voor hen besloten werd dat ze naar de Beschermd Opleiding moesten, zonder dat hen zelf gevraagd werd of zij het hiermee eens waren. Dit duidt op het negeren van de *agency* van de amv's gedurende dit plaatsingsproces. De amv's worden in dit geval weer gezien als passieve slachtoffers die asielbescherming nodig hebben (cf. Bhabha 2001). Het beslissen *voor* hen in plaats van samen *met* hen over waar zij terecht komen, werd door de amv's in deze periode als erg onprettig ervaren.

Het niet kunnen begrijpen van de reden voor plaatsing in de Beschermd Opleiding door de meisjes uit Eritrea die ik heb geïnterviewd, kan volgens een tolk die zelf afkomstig is uit Eritrea gedeeltelijk te maken hebben met 'de cultuur van Eritrea'. Ze geeft aan dat de meeste amv's uit Eritrea de termen die wij in Nederland gebruiken niet begrijpen en de vertaalslag ook heel moeizaam gaat. Dit heeft te maken met negatieve of positieve interpretaties die gekoppeld kunnen worden aan bijvoorbeeld een woord als mensensmokkelaar. “Zij zien niet in dat een mensensmokkelaar lang niet altijd goede intenties heeft, omdat hij hen in eerste instantie alleen maar geholpen heeft en hen niks aangedaan heeft” vertelt de tolk na afloop van het interview. Verder geeft ze aan dat negen van de tien keer het bij meiden uit Eritrea vaak niet het geval is dat zij slachtoffer mensenhandel zijn, maar dit betekent natuurlijk niet dat ze dit niet kunnen worden. Wanneer deze vluchtelingen uit Eritrea niet inzien dat ze gevaar lopen, zullen zij de reden voor hun

plaatsing in de Beschermd Opleiding niet kunnen begrijpen, vertelt de tolk. Nidos besluit echter aan de hand van deze constatering dat deze 'risicogroep' in de Beschermd Opleiding geplaatst dient te worden.

Zoals hierboven al aangegeven, komt de drang om voor deze 'slachtoffers' te zorgen voort uit compassie (Walters 2011, in De Genova et al. 2014). Wat echter door Nidos en andere organisaties gezien wordt als het tonen van compassie ten aanzien van deze amv's, wordt door de amv's zelf vaak ervaren als repressie. Vooral de amv's die van mening zijn dat extra bescherming voor hen niet nodig is, en het als benauwend ervaren dat ze continu gecontroleerd worden en opgesloten zitten binnen deze opvang, hebben repressie ervaren gedurende deze periode (zie e.g. Foucault 1977). We kunnen dus stellen dat het ervaren van compassie en/of repressie onder de (ex-)amv's sterk samenhangt met de vraag of de amv zelf vindt dat zij extra beschermd moet worden. De amv's die het hier niet mee eens zijn of niet inzien dat zij gevaar lopen, ervaren deze plaatsingskeuze als repressief, een beperking van hun vrijheid. Een mijn informant vertelde mij het volgende:

“Ja in het begin ik was eigenlijk, ik ben me rot geschrokken kan ik zeggen. Plotseling kom je ergens waar je niet mag bellen. Je mag niet communiceren met de buitenwereld en je hebt heel veel beperkingen. Je gaat bij jezelf denken wat heb ik nou mis gedaan. Heb ik iets verkeerd gezegd ga je jezelf afvragen. Ik ging terug naar wat ik allemaal heb gezegd, maar dat was niks bijzonders. Je hebt het gevoel.. je hebt niemand vermoord, je hebt niks gestolen en je hebt niks gedaan en toch word je hier naartoe gebracht en je hebt zoveel beperkingen”.

Het verlenen van hulp aan potentiële slachtoffers mensenhandel blijkt echter moeilijker dan het verlenen van hulp aan amv's die al slachtoffer mensenhandel zijn (cf. Galloway et al. 2014). Uit de gesprekken en interviews met de amv's blijkt er een tweedeling te bestaan in de mening die zij hebben over hun plaatsing binnen de Beschermd Opleiding. Hoewel de eerste groep, die naar Nederland gesmokkeld is, vaak niet kan geloven dat ze naar Nederland gebracht zijn om uitgebuit te worden, is de tweede groep vaak dankbaar voor de hulp en bescherming die Nidos hen biedt. De eerste groep ervaart hun plaatsing in de Beschermd Opleiding als repressief, de tweede groep, die zichzelf óók zien als slachtoffer mensenhandel, ervaart deze keuze als compassievol en noodzakelijk.

Niet alleen wanneer we kijken naar de plaatsing van amv's binnen de Beschermd Opleiding is het spanningsveld tussen compassie en repressie zichtbaar, dit blijft aanwezig ook tijdens hun dagelijks leven binnen de Beschermd Opleiding. We kunnen in de dagelijkse activiteiten binnen de Beschermd Opleiding al subtiele manieren van machtsuitoefening zien. In de volgende paragraaf zal dit geïllustreerd worden aan de hand van een aantal dagelijkse activiteiten en de manier waarop deze ervaren worden door de (ex-)amv's. Dat amv's de reden voor hun plaatsing begrijpen, betekent niet dat zij hun verblijf binnen de Beschermd Opleiding niet als een beperking van hun vrijheid hebben ervaren.

3.3 Een leven binnen de Beschermd Opleiding

Een kenmerk van de Beschermd Opleiding is dat de 'risicoamv' minder bewegingsvrijheid krijgt (cf. Galloway et al. 2014), dit blijkt ook uit het onderstaande vignet. We kunnen daarom stellen dat deze beperking van bewegingsvrijheid ook tot uiting komt in het dagelijks leven van de amv's binnen de Beschermd Opleiding. Vanaf de start van de Beschermd Opleiding heeft discussie bestaan over de vraag hoe bewegingsvrijheid zich verhoudt tot het Verdrag van de Rechten van het Kind en de wettelijke normen voor de opvang en begeleiding van minderjarigen¹⁴. In deze paragraaf zal er gekeken worden naar de balans tussen bescherming bieden en inperken van de vrijheid op basis van de ervaringen van de (ex-)amv's met een leven binnen de Beschermd Opleiding.

Ik loop naar de ingang van de Beschermd Opleiding voor de meisjes, deze opvang bevindt zich vanwege veiligheidsredenen op een 'geheime' locatie. Ik bel aan, een mentor doet open. "Ik zag je op de camera al aankomen", zegt hij. Het gebouw is voorzien van camerabewaking, het doel hiervan is om verdachte personen of auto's eerder te signaleren aangezien dit mogelijk een handelaar kan zijn op zoek naar een van zijn 'vermiste' werknemers. Vervolgens geeft hij mij een rondleiding door het gebouw. Het gebouw is opgedeeld in twee delen, Deel A en het Tiernormoederhuis. De eerste tijd dat ik intern ga kom ik in het Tiernormoederhuis terecht. De mentor opent een deur en we komen in een lange gang, aan het einde van deze gang bevindt zich de keuken. Een zaaltje met een lange eettafel en een keukenblok.

¹⁴ Dit wordt ook benoemd in de methodiek van de Beschermd Opleiding.

Verder staat er een koelkast, deze zit op slot. Ook het bestek en het eten zit achter slot en grendel in de voorraadkast, vertelt de mentor. We lopen een stuk verder de gang in en slaan vervolgens rechts af en komen in de 'woonkamer'. Een ruimte met twee banken, een tafel met wat stoelen en een televisie. Er zit een aantal meiden tv te kijken. Het kantoor van de mentoren grenst aan deze ruimte, wanneer mentoren even niet in de ruimte aanwezig zijn, wordt de deur van dit kantoor op slot gedraaid. Ik volg de mentor naar boven, hier bevinden zich de slaapkamers bestaande uit een aantal bedden en een kast. De meeste meisjes slapen met z'n tweeën op een kamer, alleen de zwangere BO-pupillen of de pupillen met een baby hebben een eigen kamer. "Je wilde toch voelen hoe het is om hier een pupil te zijn?" zegt een van de mentoren tegen mij. Ze stelt voor om een intakegesprek te doen zoals de BO-pupillen dat ook hebben. Ik knik en ga zitten, er worden allerlei vragen op me afgevuurd: "Waar kom je vandaan? Hoe ben je hier gekomen? Ben je alleen gekomen?" Vervolgens wordt mijn tas doorzocht en mijn telefoon, portemonnee, laptop en andere dingen die verboden zijn binnen de Beschermd Opleiding eruit gehaald en in bewaring gesteld. "Deze spullen krijg je pas weer terug als je de Beschermd Opleiding verlaat, het is voor je eigen veiligheid". Ook mag je niet zonder begeleiding naar buiten, er zal altijd een mentor mee gaan.

Niet alleen de (ex-)amv's hebben hun verblijf binnen de Beschermd Opleiding gezien als een beperking van hun vrijheid. Ook Galloway et al. (2014:8) stellen in hun onderzoek dat:

"Looking at Protected Reception from the perspective of relevant (international) legislation and regulations, case law and literature showed that the placement and stay in Protected Reception had to be qualified as a deprivation of liberty".

Het beleid dat in de Beschermd Opleiding gehanteerd wordt kan in termen van Fassin (2005:365) gezien worden als "a policy of control", oftewel een opvang met een beleid gericht op machtsuitoefening door middel van controle en repressie (cf. Fassin 2005; Foucault 1977). Uit de ervaringen van de ex-BO pupillen komt naar voren dat zij op verschillende manieren repressie hebben ervaren tijdens hun verblijf in de Beschermd Opleiding.

Zoals hierboven al aangegeven, begrepen sommige (ex-)amv's waarom zij binnen de Beschermd Opleiding (BO) geplaatst waren. Dit betekende echter niet dat ze tijdens hun verblijf geen repressie ervaren hebben. In de interviews met de (ex-)amv's gaven ze aan dat ze zich op verschillende vlakken beperkt voelden in hun bewegingsvrijheid binnen de Beschermd Opleiding. Dit werd door hen een 'gebrek aan democratie' genoemd. Deze beperkingen zijn het gevolg van de regels die binnen de Beschermd Opleiding opgelegd worden om hen te beschermen en controleren. Om dit 'gebrek aan democratie' te duiden zal er hieronder een chronologische schets gemaakt worden van een dag als amv binnen de Beschermd Opleiding en de daarbij behorende activiteiten. Deze activiteiten zullen gekoppeld worden aan het ervaren van repressie of compassie.

3.4 Een dag binnen de Beschermd Opleiding

Rond half zeven worden de BO-pupillen wakker gemaakt door de mentor die op dat moment aanwezig is. Ze hebben dan de tijd om te douchen, zich aan te kleden en hun schooltas in te pakken. Tussen kwart over zeven en half acht worden de pupillen aan het ontbijt verwacht. De meesten houden echter niet van brood, dus slaan het ontbijt over. Ze zeggen niet gewend te zijn aan het eten van brood en hier veel maagklachten van te krijgen. "Bread, bread, bread, always bread," vertelt een van de ex-BO bewoners. Uit de interviews komt naar voren dat de ex-BO pupillen vaak hebben aangegeven dat het eten veranderd moet worden. Een (ex-)BO pupil die tien maanden in de Beschermd Opleiding heeft gezeten vertelt het volgende:

"Trust me we stayed in X and we had meetings every Friday with the mentors, they will ask you how are you and how is the week? What do you want? And this point of eating every week we will talk about it and they will never change".

Uit het bovenstaande citaat en de andere ervaringen van de (ex-)BO pupillen, kunnen we stellen dat de amv's woonachtig binnen de Beschermd Opleiding geen inspraak hebben op de samenstelling van het ontbijt. Hierdoor waren er (ex-)BO pupillen die vertelden dat zij zonder ontbijt en zelfs zonder lunchpakket naar school gingen, omdat zij ziek werden van het eten van brood. Ook hierin zien we de disciplinerende terug die Foucault (1977) benoemt in zijn surveillance theorie. Het

beperken van de keuzemogelijkheden van de amv's betreffende het ontbijt, kan gezien worden als een subtiele vorm van machtsuitoefening en wordt hierdoor als repressief ervaren, oftewel als "a policy of control" (cf. Fassin 2005).

Na het ontbijt is het door de weeks tijd voor school. De BO-pupillen worden bij de deur van de Beschermd Opleiding opgehaald en met een grote bus inclusief beveiliging naar het Jade-College gebracht. Hier worden de amv's voor de deur afgezet en onder begeleiding naar binnen gebracht. Bij de ingang van de Beschermd Opleiding blijft gedurende de hele periode dat zij op school zijn beveiliging aanwezig. Verder mogen ze tijdens de pauze wel even naar buiten, maar ook onder toezicht van de beveiliging, oftewel ze worden continu in de gaten gehouden. We kunnen stellen dat hier sprake is van (een subtiele manier van) machtsuitoefening door middel van surveillance (Foucault 1977). Na schooltijd worden ze weer met dezelfde bus inclusief beveiliging opgehaald en afgezet bij de ingang van de Beschermd Opleiding. Hier worden na hun binnenkomst de deuren weer op slot gedraaid. Hoewel de (ex-)BO pupillen begrijpen dat dit voor hun eigen veiligheid is, voelen zij zich continu in de gaten gehouden en beperkt in hun doen en laten.

Overigens vertelden meerdere informanten dat er een sfeer van wantrouwen heerste in de tijd dat ze binnen de Beschermd Opleiding verbleven. Mentoren waren continu bezig met het controleren van de pupillen, vooral wanneer zij op school waren. De (ex-)amv's vertelden in interviews dat ze werden afgeluisterd, hun tassen en kledingkasten dagelijks werden gecontroleerd op de aanwezigheid van telefoons of simkaarten. Verder hadden ze vaak het idee dat mentoren hun verhaal niet geloofden. Ook hieruit komt duidelijk de surveillance naar voren, die leidt tot het ervaren van repressie (cf. Foucault 1977; Fassin 2005). Tevens is hierin te zien op welke manier vluchtelingen gecriminaliseerd kunnen worden, waardoor constante controle en disciplineren als noodzakelijk wordt gezien. Deze criminalisering komt voort uit het feit dat vluchtelingen vaak op illegale manieren grenzen overschreden hebben en op deze manier de stempel 'crimineel' opgedrukt krijgen (Van Liempt en Doomernik 2006). Deze criminalisering hangt vaak samen met het wantrouwen vanuit mentoren en voogden ten aanzien van de verhalen van deze groep amv's.

Hoewel er getracht wordt door mentoren en voogden om potentiële slachtoffers van mensenhandel te overtuigen dat zij onder verdachte omstandigheden naar Nederland zijn gekomen zijn en in gevaar lopen (cf. Galloway

et al. 2014), blijkt uit het bovenstaande dat zij hier lang niet altijd in slagen. Dit heeft ook te maken met dat mensensmokkelaars hun 'klanten' vaak bepaalde verhalen aanleren, die hen zouden moeten helpen om de kans op asiel te vergroten (Van Liempt en Doornik 2006; Kohli 2006). Sommige amv's zijn niet in staat om openlijk te praten over wat zij hebben meegemaakt, anderen willen niet met de mentoren en voogden praten omdat hem of haar dit is ingeprent door de reisagenten (Kohli 2006). Chase (2010:2052) stelt in haar artikel dat:

"The 'silence' maintained by some young people has been said to complicate the role of social workers, sometimes placing them in the invidious position of not fully trusting in the child or young person's account of circumstances surrounding their flight from their countries of origin or of how they came to arrive on their own to seek asylum".

Het wantrouwen van *social workers*, in dit geval mentoren en voogden, werd door de amv's vaak opgemerkt. Ze hadden vaak het idee dat de mentoren en voogden hun verhaal niet geloofden en zij gecontroleerd werden; oftewel dat repressie, vanwege de constante surveillance en controle, de overhand had binnen de Beschermd Opleidingsovername (BO).

Na schooltijd was het tijd voor een kop thee met een koekje. Vanaf een uur of vier tot aan het avondeten is het voor de pupillen verplicht om in de woonkamer zitten. In deze tijd werden vaak gesprekken gevoerd met mentoren. Zoals blijkt uit het bovenstaande verliepen deze gesprekken lang niet altijd even soepel. Veel (ex-) BO pupillen vertelden dat zij zich vaak gedwongen voelden om te praten.

"Sommige mentoren wilden heel veel van je weten, ook al je daar zelf liever niks over wilde zeggen. Ze maakten mij soms aan het huilen omdat ik er niet over wilde praten maar ik het gevoel had dat ik geen keus had. Als er echt iets is dan kom ik daar zelf wel mee."

Zowel uit de gesprekken met de (ex-)BO pupillen als de gesprekken met de mentoren komt wederzijds wantrouwen naar voren. Vaak gebaseerd op verkeerde aannames of stereotyperingen. Het stereotyperende beeld van slachtoffers mensenhandel is gebaseerd op de aanname dat al deze 'slachtoffers' hetzelfde zijn

en allemaal dezelfde achtergrond hebben (Oude Breuil et al. 2011). Uit de interviews blijkt echter, dat de (ex-)amv's niet allemaal slachtoffer mensenhandel zijn en wanneer ze dit wel zijn, ze op verschillende manieren slachtoffer zijn geworden. Dit duidt op verschillende verhalen en achtergronden, waardoor voor de opvang van de (ex-)amv's niet één en dezelfde manier van hulpverlening kan worden toegepast.

Zoals hierboven al naar voren kwam dat de (ex-)BO pupillen geen inspraak hadden op de keuze van het ontbijt, komt het 'gebrek aan democratie' ook bij het avondeten terug. Amv's moesten verplicht eten wat er op tafel stond, dit werd bepaald door de mentor en zij hadden hier zelf geen keuzevrijheid in. Ook dit kan gezien worden als een vorm van disciplineren en het uitoefenen van macht. Verder staan de etenstijden vast en hier werd nauwelijks een uitzondering op gemaakt.

"Als je niet bij het eten was omdat je, je bijvoorbeeld niet lekker voelde, dan gooide de mentoren het eten in de prullenbak en was de mogelijkheid om voor die dag te eten voorbij".

De amv's hebben dit als repressief ervaren omdat zij geen enkel recht van spreken hadden. Er werd hen door de mentoren verteld: "dit is de regel van het huis en daar heb je je aan te houden". De mentoren oefenen door middel van de regels, opgesteld door Jade, macht en controle uit over de pupillen. Niet alleen de pupillen, maar ook de mentoren dienen zich te houden aan deze regels en zijn op deze manier soms beperkt in hun hulpverlening. Ook al is een groot deel van de (ex-)amv's die woonachtig is (geweest) binnen de Beschermd Opleidingssysteem slachtoffer van mensenhandel, dit betekent volgens hen, zoals eerder benoemd, niet dat zij geen inspraak kunnen hebben op wat er die avond gegeten wordt.

Daarnaast vond er volgens sommige ex-BO pupillen discriminatie door mentoren plaats binnen de Beschermd Opleidingssysteem. "The black people are slaves to the white people, dit zeiden sommige mentoren tegen mij" aldus een Afrikaanse ex-amv. Discriminatie is het tegenovergestelde van compassie en kan op deze manier worden gezien als een ervaring die duidt op een manier van machtsuitoefening en repressie binnen de Beschermd Opleidingssysteem. Het laat duidelijk het onderscheid tussen 'us' en 'them' zien, en daarmee de soevereiniteit van de mentoren over de pupillen.

Zoals hierboven al benoemd, gaven sommige (ex-)amv's aan dat zij hun verblijf binnen de Beschermd Opleidingssysteem ervaren hebben als een leven binnen een

gevangenis. Dit duidt overduidelijk op het ervaren van repressie binnen de Beschermd Opleiding, vanwege de voortdurende surveillance en controle. Een dichotomie afkomstig van Agamben (1998), die Fassin (2005) gebruikt om de morele economie te illustreren, is die van *polis* tegenover *camp*. Hierin wordt de *polis* gezien als het centrum waarin de politieke activiteit plaatsvindt en mensen kunnen meebeslissen over hun leven (Fassin 2005). In het *camp* worden de mensen geplaatst die buiten de politiek vallen en teruggebracht worden tot het leiden van een *bare life* (naakte leven) buiten de *polis*. Wanneer we kijken naar de Beschermd Opleiding en de ervaringen van de (ex-)amv's, voelen zij zich in veel opzichten machteloos binnen de Beschermd Opleiding. Ze hebben geen inspraak en zouden in termen van Agamben (1998) behoren tot een bestaan in een *camp*. In een *camp* wordt isolatie van het volledige leven gereproduceerd, het is "the pure space of exception" (Fassin 2005). Uit de ervaringen van de (ex-)amv's komt naar voren dat, zowel het leven binnen de Beschermd Opleiding als het leven binnen een AZC, vaak wordt ervaren als een onvolledig leven buiten de samenleving.

Ook het niet kunnen hebben van contact, of alleen onder de voorwaarden van Nidos en Jade, hebben de (ex-)BO pupillen als repressief ervaren. Een groot deel van de (ex-)amv's vertelde tijdens informele gesprekken dat zij hun familie nooit hebben kunnen laten weten dat ze veilig aangekomen waren. Dit veroorzaakte tijdens hun verblijf binnen de Beschermd Opleiding veel stress. De regel betreffende bellen is dat de BO-pupillen alleen mochten bellen op vaste tijden. Wanneer zij dan geen gehoor kregen, ging de beurt voorbij en moesten ze weer een hele tijd wachten tot ze het weer mochten proberen. Hun telefoon moesten ze sowieso aan het begin van hun verblijf al inleveren, dit versterkte het gevoel van afzondering van de samenleving. Een ex-amv uit Eritrea vertelt hierover het volgende:

"Ja het is nogal moeilijk. Het is zo dat ik heb gereisd door de Sahara en met de boot naar Europa en ik ben hier gekomen en uiteindelijk heb ik het eigenlijk gered. Ik ben hier gekomen, het gaat goed met me en ik ben veilig maar ik kan dat niet doorgeven aan mijn ouders. Ik heb ze eigenlijk best wel een lange tijd later kunnen spreken en mijn moeder die was er bijna gek van geworden omdat zij dacht dat ik dus verdronken was. Ze liep eigenlijk rond en zei vertel me de waarheid is mijn kind dood, dat was haar vraag steeds. En als je dat hoort achteraf dan doet dat iets met

jou. Ik kan ze nu wel bereiken maar op dat moment hebben ze daar best wel heel veel verdriet van gehad.”

Het niet kunnen bepalen wanneer de (ex-)amv's contact konden hebben met hun familie maakte het voor de meesten een lastige tijd met veel stress met betrekking tot hoe het met hun familie gaat. Vooral de (ex-)amv's uit Eritrea hebben meestal pas nadat zij al een jaar in Nederland verbleven weer voor het eerst contact gehad met hun familie. De beperkingen in contact zoeken met familie worden door de (ex-)BO pupillen ook als een repressieve maatregel gezien waarin zij geen eigen keuze hebben. Deze maatregel wordt vanuit het perspectief van de mentoren en voogden echter gezien als een poging tot het waarborgen van de veiligheid van hun pupillen. Voor veel migranten is het belangrijk om contacten met het land van herkomst te onderhouden, dit verband is echter alles behalve vanzelfsprekend en eenduidig (Ghorashi 2003). Dit blijkt ook uit de ervaringen van de (ex-)amv's, sommigen voelen de behoefte om veel contact te hebben met familie in het land van herkomst, anderen kiezen er bewust voor geen contact te hebben.

Naast de amv's die aangaven dat ze het leven binnen de Beschermd Opleedingsinstelling als een gevangenis hebben ervaren waarin zij continu onder toezicht leefden, zijn er ook amv's die daadwerkelijk een poging hebben gedaan om weg te lopen. Ook in de periode dat ik in de Beschermd Opleedingsinstelling kwam voor participerende observaties, zijn er een aantal amv's geweest die een poging hebben gedaan om te ontsnappen. Sommigen zijn er in geslaagd om via bijvoorbeeld een wc-raam 's nachts het gebouw te ontluchten. Wanneer een mentor er achter kwam dat er iemand weg was, werd direct de politie ingeschakeld. Negen van de tien keer werden de amv's gevonden, soms terwijl ze op blote voeten langs de snelweg liepen. Nadat ze waren opgepakt werden ze teruggeplaatst in de Beschermd Opleedingsinstelling. Dat amv's graag weg willen uit de Beschermd Opleedingsinstelling en proberen dit verlangen te verwezenlijken, brengt ons weer op de vraag in hoeverre de amv's, tegen hun zin in, 'opgesloten' kunnen worden.

Hoewel uit de verhalen van de ex-BO pupillen naar voren komt dat zij veel repressie hebben ervaren, gaven ze ook aan dat er momenten waren waarop zij binnen de Beschermd Opleedingsinstelling compassie ervaren hebben. Deze compassie staat, ondanks dat er vaak gezocht wordt naar een balans, lijnrecht tegenover repressie (Fassin 2005). Uit gesprekken met de (ex-)amv's kwam naar voren dat zij ondanks

alle regels, die hen een gevoel van machteloosheid gaven, vaak wel voelden dat er mentoren en voogden waren die met hen meeleeften en het beste met hen voor hadden. Een ex-BO pupil vertelde mij het volgende:

“When I reached there I found family, I found parents, I found people who loved me”.

De (ex-)amv's gaven aan dat er een groot verschil was tussen de verschillende mentoren en voogden. De een werd echter als meer compassievol beschouwd dan de ander. Over de regels binnen de Beschermd Opleiding merkte de (ex-)amv's vaak op dat de mentoren zich hieraan te houden hadden anders zouden zij ontslagen worden.

3.5 Afsluitende reflectie

Het bovenstaande laat zien dat ook mentoren en voogden klem zitten in een systeem dat Darling (2009) 'compassionate repression' noemt. Zij moeten hun taken en werk uitvoeren binnen het systeem dat Jade en Nidos aan hen oplegt, dit maakt het zorgen voor de amv's die (potentieel) slachtoffer mensenhandel zijn een complexe taak. Ook zijn organisaties als Jade en Nidos op verschillende manieren weer afhankelijk van bijvoorbeeld het (nationale en internationale) beleid en organisaties als het COA die boven hen staan. Deze organisaties bieden hen mogelijkheden, maar leggen ook beperkingen op, waarbinnen zij moeten handelen. Deze complexiteit van systemen zal in het afsluitende hoofdstuk verder worden toegelicht.

Wanneer we kijken naar de balans tussen compassie en repressie binnen de Beschermd Opleiding kunnen we op basis van de ervaringen van de (ex-)amv's de conclusie trekken dat er meer repressie dan compassie ervaren wordt binnen deze opvang. Het beschermen van amv's blijkt voor de betrokken organisaties een gecompliceerde zaak (zie ook Galloway et al. 2014). Hoewel de (ex-)amv's die zelf erkennen dat zij slachtoffers zijn van mensenhandel, aangaven bescherming nodig te hebben, hebben de meesten van deze informanten het beleid binnen de Beschermd Opleiding eerder als repressief en controlerend dan compassievol ervaren. De (ex-)amv's die zichzelf niet als (potentieel) slachtoffer mensenhandel zagen, associëren hun tijd binnen de BO vaak met 'het leven binnen een

gevangenis', waarin zij gecontroleerd, getraceerd en onderdrukt werden (zie ook Foucault 1977).

Wat opvallend is, is dat er voor twee totaal verschillende groepen, namelijk de slachtoffers en de potentiële slachtoffers mensenhandel, een zelfde beleid gehanteerd wordt. Deze twee verschillende groepen, met andere achtergronden en verhalen, worden door de betrokken organisaties in dezelfde opvang geplaatst en als een homogene groep gezien. Dat deze twee groepen niet homogeen zijn, is bijvoorbeeld al terug te zien in of de (ex-)amv's de reden voor hun plaatsing binnen de Beschermd Opleidingsovername (BO) al dan niet konden begrijpen. We kunnen op basis van de ervaringen van de ex-BO pupillen, waarvan sommigen wel en anderen geen slachtoffer mensenhandel zijn, stellen dat de Beschermd Opleidingsovername zoals deze nu bestaat niet voor beide groepen de juiste manier van opvang is. Het zou beter zijn deze twee groepen op te splitsen en onder te brengen op verschillende opvanglocaties met verschillende regels en verschillende manieren van hulpverlening. Bij de selectieprocedure in Ter Apel zal al aandacht besteed moeten worden aan het onderscheid tussen deze twee groepen en het doorverwijzen naar de meest geschikte opvanglocatie.

4

ONDERDEEL VAN DE NEDERLANDSE SAMENLEVING

4. Onderdeel van de Nederlandse samenleving

“Our home is where we belong, territoriality, existentially, and culturally, where our own community is, where our family and loved ones reside, where we can identify our roots, and where we long to return to when we are elsewhere in the world” (Hedetoft en Hjort 2002:1). In het wetenschappelijke en maatschappelijke vertoog overheerst vaak de gedachte dat waar iemand vandaan komt zijn thuis is. Thuis wordt vanuit deze nationale benadering gelijkgesteld aan het land van herkomst waarin mensen geworteld zijn (Ghorashi 2003:142).

Terwijl er bij de nationale benadering een directe link is tussen thuis en de fysieke locatie (bijvoorbeeld het land), wordt bij de transnationale benadering een ruimte in verband gebracht met een gevoel en niet per se met een fysieke locatie. We kunnen ons daarom het volgende afvragen: “Is home where we belong?” Of kunnen we beter stellen dat “home is where we *feel* we belong?” (Hedetoft en Hjort 2002:1, mijn cursivering). Volgens de ‘national order of things’ (Malkki 1992) zouden alle mensen een gevoel van *belonging* moeten hebben tot een echte of ‘verbeelde’ natie (Khosravi 2010). Asielzoekers en vluchtelingen worden vaak gezien als *uprooted*, dit zou gelijk staan aan identiteitsverlies (Hedetoft en Hjort 2002:8). Dat dit het dominante vertoog is betekent echter niet dat asielzoekers en vluchtelingen zich zelf ook zo voelen. Dit hoofdstuk focust op de manier waarop de (ex-)amv’s invulling geven aan hun gevoel van thuis. Tevens wordt er gepoogd om inzicht te geven in de manier waarop deze (ex-)amv’s zich al dan niet een onderdeel van de Nederlandse samenleving voelen. Het hoofdstuk zal worden ingeleid door kort aandacht te besteden aan de verschillende vervolglocaties waar de ex-BO pupillen terecht komen. Aangezien uit mijn data naar voren kwam dat de transitie van de Beschermd Opleiding naar een Asielzoekerscentrum het grootste was, zal dit hoofdstuk voornamelijk focussen op de ervaringen van ex-amv’s die een AZC als vervolgllocatie hadden.

4.1 Vervolgllocaties amv’s

Er zijn verschillende locaties waar (ex-)amv’s terecht zijn gekomen na het verlaten van de Beschermd Opleiding. Welke locatie dit wordt, is afhankelijk van verschillende factoren. De twee voornaamste zijn de leeftijd en de status van de amv. Vanuit de

Beschermd Opleiding zijn er verschillende uitstroommogelijkheden, de meest voorkomende opties zijn naar een kindergroep (KWG)¹⁵, een kleine wooneenheid (KWE)¹⁶, een pleeggezin of een Asielzoekerscentrum (AZC)¹⁷.

Hoewel bij een doorplaatsing naar een KWG, een KWE of een pleeggezin de amv nog steeds onder het voogdijschap van Nidos valt, is dit voor ex-amv's die doorgeplaatst worden naar een AZC niet het geval. Uit ervaringen van de amv's blijkt dat dit de stap naar een AZC veel groter maakt dan die naar een KWE of KWG. In een KWE en KWG hebben de amv's nog steeds mentoren en een voogd, in een AZC is dit echter niet zo. Op achttienjarige leeftijd vervalt het voogdijschap van Nidos. Het bereiken van de achttienjarige leeftijd en de consequenties die dit met zich mee brengt, wordt door (ex-)amv's als extreem stressvol ervaren (zie e.g. Wade et al. 2005, in Chase 2010). Tevens wordt het bereiken van deze leeftijd door de (ex-) amv's als een keerpunt in het medeleven van hulpverleners gezien. Op het moment dat een vluchteling achttien wordt vervallen de speciale rechten waar ze als amv recht op hadden. Van de voogd en mentor, die voorheen de enige personen waren die ze vertrouwden, moesten de amv's op het moment dat zij achttien werden verplicht afscheid nemen. Een informant vertelt hierover het volgende:

“So it's because when you come she is like your mother in the Netherlands, and everything. She gives you your lawyer, she gives you everything, and she knows everything about you. But then when you are eighteen it's like klaar. Doe! She never gets to know how you are doing, even not with your procedure. Till you are eighteen she knows everything”.

Het bovenstaande citaat illustreert dat de stap van de Beschermd Opleiding naar een AZC als extreem groot wordt ervaren. Dit hangt voornamelijk samen met dat binnen de Beschermd Opleiding alles werd geregeld voor de amv's. Op het moment dat ze verhuizen naar een AZC vervalt deze speciale zorg. De volgende paragraaf zal verder ingaan op de ervaringen van de ex-amv's met het wonen op een AZC.

¹⁵ Een KWG is een kindergroep voor ongeveer twaalf jongeren van 13 tot 18 jaar, hier hebben de jongeren 24 uur per dag begeleiding. Hoewel dit onder Jade valt, blijft voogdij- instelling Nidos de wettelijke vertegenwoordiger van deze minderjarige jongeren. (bron: Methodiek BO)

¹⁶ KWE-woningen zijn kleine wooneenheden voor maximaal 4 jongeren van 16 tot 19 jaar, ze krijgen hier ambulante begeleiding. (bron: Methodiek BO)

¹⁷ Hier verblijven asielzoekers waarvan de asielaanvraag is ingewilligd. Zij worden hier op hun verblijf in de Nederlandse samenleving voorbereid. In dit centrum verblijven ook asielzoekers die zijn afgewezen maar nog wachten op een beslissing in de beroepsprocedure. (bron: <http://www.encyclo.nl/begrip/asielzoekerscentrum>)

4.2 Een leven op een AZC in Nederland

"I don't know why when you live in the Netherlands and you turn eighteen they treat you like you have made a crime. It's like you are grown up, and you have to fix your own life, they don't care".

Dit citaat komt uit een interview met een Oegandese ex-amv die sinds kort op een AZC woont. Het bereiken van de achttienjarige leeftijd kan als een *rite de passage* gezien worden, een overgang van kind naar volwassen. Van de ene op andere dag worden deze ex-amv's gezien als volwassenen en worden volgens de wet ook zo behandeld. Dit kan gezien worden als een ingrijpende transitie, vooral voor deze ex-amv's die als een kwetsbare groep gezien worden (cf. Bhabba 2002; UNHCR 2012; Raad van Europa).

Ex-BO bewoners die in de Beschermd Opleidingsovername (BO) achtien zijn geworden, worden altijd doorgeplaatst naar een AZC. Toen ik voor een interview op bezoek ging bij een ex-BO bewoner in een AZC vertelde ze: "Since I came here, I never go to school, and never do anything, and I always sit in the house". Aangezien vluchtelingen op het moment dat ze nog in procedure zijn of uitgeprocedeed zijn niet mogen werken en studeren, voelen deze ex-amv's zich vaak gevangen binnen de omheining van het AZC. Ghorashi (2005) stelt dat asielzoekers worden geconstrueerd als passieve 'non-agents', die zich zelfs na het verkrijgen van een verblijfsvergunning, niet geïncorporeerd voelen in de Nederlandse samenleving. Dit blijkt ook uit het feit dat de ex-amv's vertelden dat zij wel een verblijfsvergunning hebben, maar al voor meer dan twee jaar wachten op een woning. Als gevolg van het wonen in een AZC, krijgen ze niet de kans om te integreren in de Nederlandse samenleving. Op deze manier worden vluchtelingen volledig afhankelijk gemaakt van de staat. Hoewel dit door de staat wordt veroorzaakt, krijgen de vluchtelingen zelf de schuld van deze afhankelijkheid (Ghorashi 2005). Op deze manier worden er negatieve interpretaties aan het woord vluchteling gekoppeld, dit leidt ertoe dat vluchtelingen als een probleem gezien worden (Malkki 1992). Naast afhankelijk is passief vaak een stempel die gedrukt wordt op asielzoekers woonachtig in een AZC in Nederland. Ghorashi (2005:193) geeft voor deze passiviteit de volgende verklaring:

“Strict isolation of asylum seekers from society, forcing them into years of insecurity and suspense, yet providing them a minimum base to survive and not allowing them to provide for themselves, are examples of the ways in which the Dutch asylum reception policy is strongly linked to the Dutch welfare system”.

Hoewel ik helaas geen toestemming heb gekregen om voor mijn onderzoek 'intern' te gaan in een AZC, had ik deze toestemming wel voor de Beschermd Opleedingsinstelling. Tijdens mijn eerste periode 'intern' binnen de Beschermd Opleedingsinstelling voelde ik ook hoe het zitten in een 'besloten' opleedingsinstelling ervoor kan zorgen dat je passief wordt. Tijdens de eerste fase van het verblijf, genaamd fase 'wennen', mag je helemaal niks. Je mag niet naar school en niet naar buiten, het enige wat ik kon doen tijdens deze periode was zitten en nadenken. Deze ervaring met het 'wonen' binnen de Beschermd Opleedingsinstelling sluit aan bij de ervaringen die de (ex-)amv's hebben met hun verblijf hier. De periode 'intern' heeft ervoor gezorgd dat ik het gevoel van passiviteit en de manier waarop het veroorzaakt wordt beter kan begrijpen.

Tevens heb ik bijvoorbeeld ervaren hoe ver het van een AZC lopen is naar de dichtstbijzijnde supermarkt. Op basis van mijn eigen ervaringen en die van de ex-amv's kan er gesteld worden dat de AZC's, die overeenkomen met wat Agamben (1998) het *camp* noemt, 'buiten' de bewoonde wereld geplaatst zijn.

“Ik kan niet naar school, ik kan niet werken, ik kan helemaal niks hier, ik zit gevangen op mijn kleine kamer en ik ben bang dat ik straks na al die jaren als nog word uitgezet”.

Het bovenstaande citaat laat zien hoe de ex-amv's het ervaren om binnen een AZC te wonen. Ze voelen zich opgesloten, ook al zijn ze vrij om te gaan en te staan waar ze willen. Verder hebben ze simpelweg geen geld en niet de middelen om iets te ondernemen. Het leven binnen een AZC, waar de ex-amv's geen *agency* hebben, kan gezien worden als het lijden van een *bare life* in het *camp* (cf. Agamben 1998). Het doel van het produceren van *bare life* is het beschermen van de samenleving, door mensen die als bedreiging gezien worden uit te sluiten (Fassin 2005). Het plaatsen van mensen buiten de *polis*, waardoor men geen politieke rechten heeft, is alleen mogelijk wanneer een groep als 'de Ander' wordt geconstrueerd. Op deze manier behoort deze groep tot de keerzijde van de *polis*, het *camp* (Ek 2006).

Ghorashi (2005) stelt dat de hoofdreden voor het introduceren van asielzoekerscentra was dat er een groeiende negatieve beeldvorming was ten aanzien van asielzoekers. De komst van vluchtelingen werd binnen de Nederlandse samenleving vaak gezien als iets tijdelijks (Rattansi 2011). Deze tijdelijkheid zorgde ervoor dat het niet als noodzakelijk gezien werd dat zij deel uit gingen maken van de maatschappij en dus werd hen een leven buiten de samenleving toegewezen (Ghorashi 2005). Echter blijkt uit mijn onderzoek dat óók de ex-amv's die wel een verblijfsvergunning hebben gekregen doorgeplaatst worden naar een AZC. Hierdoor wordt ook deze groep 'buiten' de Nederlandse samenleving geplaatst, terwijl er vervolgens wel van deze groep verwacht wordt dat zij integreren in de Nederlandse samenleving. Mijn informanten geven aan dat dit onmogelijk is wanneer je 'buiten' deze samenleving geplaatst wordt en nauwelijks in contact bent met Nederlanders.

In deze ervaringen zien we dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden waarin burgerschap in steeds grotere mate losgekoppeld is van het nationaal behoren tot een land, waaraan in het verleden de rechten en plichten van burgers verbonden waren (cf. Soysal 2000). Vanuit het natiestaatmodel was nationaal *belonging* de bron van rechten en plichten voor individuen en werd burgerschap gelimiteerd door nationale collectiviteit (Soysal 2000:6). Door de breuk tussen de nationale gemeenschap en het verkrijgen van rechten, zijn er meerdere vormen van burgerschap ontstaan die niet langer verankerd zijn aan nationale grenzen. Deze verschuiving kunnen we overduidelijk terug zien in de ervaringen van de ex-amv's. Aan de ene kant zien we dit bijvoorbeeld in het feit dat een deel van de ex-amv's wel een verblijfsvergunning heeft en volgens het natiestaatmodel zou behoren tot de Nederlandse samenleving, maar in dit geval dus niet het gevoel heeft te kunnen integreren in deze samenleving omdat zij hier buiten, in een *camp*, leven. Aan de andere kant zien we dat ex-amv's die geen formeel nationaal status hebben wel verschillende rechten en privileges hebben binnen de Nederlandse samenleving (cf. Soysal 2000). Bijvoorbeeld het recht op opvang, 'leefgeld' van COA en scholing voor minderjarige asielzoekers. Door deze verandering en het ontstaan van meerdere vormen van burgerschap, is inclusie en exclusie niet langer gebonden aan nationale grenzen. Oftewel een formeel nationaal status is niet langer de hoofdindicator voor inclusie binnen een samenleving (Soysal 2000).

Doordat vluchtelingen en asielzoekers tot op zekere hoogte wel een aantal rechten krijgen zonder dat zij in het bezit zijn van een formeel nationaal status,

worden ze vaak geconstrueerd tot mensen die alleen maar dingen 'nemen' en zelf niks bijdragen aan de welvaartsstaat van het ontvangende land (Bloch en Schutser 2002). De ex-amv's geven aan dat zij heel graag iets willen doen en willen bijdragen aan de samenleving, al is het maar door vrijwilligerswerk te doen. Ook dit is echter niet toegestaan. Ghorashi (2005) stelt dat dit beeld van alleen maar 'nemen' van de staat veroorzaakt is door het strikte asielbeleid. Zoals hierboven al benoemd is, zou het beleid vluchtelingen afhankelijk maken van de staat, hierdoor is het voor een vluchteling onmogelijk om zich te ontwikkelen tot een actief burger (Ghorashi 2005). Er ontstaat hierdoor een hiërarchische relatie tussen de 'gever' en de 'nemer'. Deze relatie creëert nieuwe verwachtingen. Een van deze verwachtingen is bijvoorbeeld dat vluchtelingen dankbaar moeten zijn tegenover de 'gevers' (Ghorashi 2003). Verder blijkt zowel uit het werk van Ghorashi (2005) als uit de ervaringen van de ex-amv's dat asielzoekers vaak met een actieve houding naar Nederland zijn gekomen, maar na jarenlang verblijf in een asielzoekerscentra steeds passiever worden. Het verbieden van werken, studeren en integreren in de samenleving leidt tot passiviteit (cf. Ghorashi 2005). Werk zou de integratie en de onafhankelijkheid van asielzoekers bevorderen (Ager en Strang 2008). Ook mijn onderzoeksparticipanten geven aan dat zij in eerste instantie een erg actieve houding hadden, ze willen studeren en werken. Velen zeggen iets terug te willen doen voor de hulp die ze binnen Nederland krijgen of hebben gekregen. De jarenlange onzekerheid zorgt er echter voor dat zij een passieve houding ontwikkelen ten aanzien van de Nederlandse samenleving. "Ik moet eerst wachten op uitspraak van IND, dan pas kan ik verder dromen over mijn toekomst" vertelt een van de tienermoeders woonachtig in een AZC. Het feit dat ex-amv's binnen het AZC niks kunnen doen, maakt hen tijdens hun verblijf op een AZC volledig afhankelijk van de staat. Asielzoekers en vluchtelingen woonachtig binnen een AZC zijn namelijk van de staat afhankelijk voor het verkrijgen van onderdak, eten, gezondheidszorg, educatie etc. (Ghorashi 2005).

Door het leven buiten de samenleving, ervaren ex-amv's in hun dagelijks leven veel grenzen. Naast het ervaren van fysieke en nationale grenzen, ervaren asielzoekers ook grenzen die als onzichtbare grenzen kunnen worden gezien (Khosravi 2010). Deze grenzen bevinden zich bijvoorbeeld in de hoofden van mensen en worden duidelijk door beperkingen die bijvoorbeeld ex-amv's met een verblijfvergunning ervaren in hun dagelijks leven. Zij ervaren bijvoorbeeld grenzen, oftewel beperkingen, binnen de hulp die aan hen verleend wordt. Hoewel de ex-

amv's aangaven hier beperkingen in te ervaren, stelt Williams (2006) dat de hulpverlening wel een aspect is waar vluchtelingen tot op zeker hoogte *agency* in zouden hebben. Ze kunnen niet alleen gezien worden als passieve ontvangers van 'care', maar ze zijn zelf ook actief in het zoeken van hulp die aansluit bij hun eigen prioriteiten en doelstellingen (Williams 2006). Uit de interviews met de ex- amv's blijkt echter dat zij vaak het idee hebben dat niemand hen kan helpen. Verder gaven ze aan in het begin actief op zoek te zijn geweest naar hulp, maar door steeds teleurgesteld te worden door hulpverleners die veel beloven, maar weinig of niks nakomen, hierdoor zijn zij ook in het zoeken van hulp passief geworden. Daarnaast heb ik zelf ervaren hoe deze hulpverlening al dan niet plaats vindt. Mijn hoofdinformant wordt op dit moment bedreigd door iemand die buiten het AZC woont, ik heb dit aangegeven bij verschillende organisaties waarmee deze informant in 'contact' is: haar advocaat, COA en Nidos. Deze organisaties doen echter bijna niks om deze ex-amv bescherming te bieden. Ze beloven veel, maar doen het niet of het is voor de (ex-)amv's niet zichtbaar dat er iets gebeurt. Dit maakt haar wanhopig en bang; deze wanhoop heb ik terug gezien bij meerdere van de ex-amv's voornamelijk in een AZC.

Daarnaast ervaren ex-amv's op het gebied van sociale netwerken veel beperkingen. Williams (2006) onderscheidt in zijn artikel twee soorten netwerken; bestaande transnationale netwerken en nieuwe relaties die ontstaan zijn tijdens de asielprocedure. Deze laatste omschrijft hij als 'networks of weak ties'. De transnationale netwerken met familie en het thuisfont ziet hij als stabiel en emotioneel ondersteunend, terwijl de nieuwe netwerken, voornamelijk met andere asielzoekers en andere nieuwe kennissen (dokters, leraren etc.), vaak flexibeler en van korte duur zijn (Williams 2006). Deze 'networks of weak ties' blijken echter voor de ex-amv's van groot belang te zijn; hun 'huisgenoten' in het AZC zien zij als familie en ze helpen en zorgen voor elkaar. De enige contacten die ze hebben binnen Nederland zijn meestal ook vluchtelingen. "We zijn allemaal vluchteling en dat is wat ons bindt" vertelt een ex-amv. Toen ik tijdens interviews vroeg naar contacten met het thuisland of de familie gaf meer dan de helft aan geen contact meer te hebben met haar familie in het land van herkomst. Het niet hebben van contact met familie en/of vrienden in het land van herkomst kan verschillende redenen hebben. Sommigen geven aan om uiteenlopende redenen zelf geen contact meer te willen met hun familie. Anderen geven aan dit wel te willen maar zij hebben geen

telefoonnummer of adres. Er is een gering aantal (ex-)amv's dat op dit moment nog intensieve transnationale contacten heeft. Voor de rest van de (ex-)amv's beperkt het sociale netwerk zich voornamelijk tot het AZC. Hoewel de komst naar Nederland vaak gefaciliteerd is door transnationale contacten, betekent dit voor deze (ex-)amv's niet dat deze contacten behouden en onderhouden worden na hun komst in Nederland. Geen enkele (ex-)amv's gaf aan op dit moment nog in contact te zijn met de mensensmokkelaar of handelaar die haar naar Nederland heeft gebracht/gehaald.

Het al dan niet hebben van een groot sociaal netwerk is ook bepalend voor de dagindeling van de ex-amv's binnen het AZC. Zoals blijkt uit het bovenstaande geven velen aan dat hun netwerk zich beperkt tot hun 'huisgenoten'. Hierdoor komt het er voor de meesten op neer dat hun dag er als volgt uit ziet: eten maken, schoonmaken, wassen, boodschappen doen, eten maken, slapen etc. Deze manier van leven wordt door de ex-amv's als onprettig ervaren, elke dag is hetzelfde. Ze geven aan graag naar school te gaan of te gaan werken, maar dit is omdat ze meestal nog in procedure zijn verboden. Een ex-amv vertelt hoe het niets doen bij haar depressiviteit heeft veroorzaakt:

“Doing nothing, makes me very tired [...] it makes me think about my problems again and I became really depressed here”.

Voor vluchtelingen is het belangrijk om actief te zijn gedurende de eerste jaren van hun verblijf. Het strikte Nederlandse beleid maakt dit echter onmogelijk. Het lange wachten in asielzoekerscentra heeft grote gevolgen voor deze groep (cf. Ghorashi 2005), deze gevolgen komen in het onderzoek met de ex-BO bewoners ook naar voren. Ten eerste stelt Ghorashi (2005) dat het essentieel is voor vluchtelingen om niet beperkt te zijn in hun bewegingsvrijheid. Tijdens mijn bezoeken aan het asielzoekerscentrum hoorde ik ex-amv's vaak zeggen dat zij niks beters te doen hebben dan hele dagen nadenken over hun problemen. Ten tweede maakt volgens Ghorashi (2005) het niet de kans krijgen om een nieuw leven op te bouwen het onmogelijk om afstand te doen van het verleden en een actieve participant te worden in de nieuwe samenleving. Doordat de ex-amv's die nog in procedure zijn niks kunnen, worden zij van een actieve participant een passieve participant die buiten de samenleving wordt geplaatst. “Elke dag is hetzelfde, ik heb niemand waarmee ik over mijn gevoelens kan praten” aldus een van de ex-BO bewoners die sinds een jaar op

het AZC woont. Als laatste benoemt Ghorashi (2005) dat jaren van onzekerheid in asielzoekerscentra het verleden gevaarlijk maakt en de angst voor het thuisland nog groter. Veel informanten hebben een extreem lange asielprocedure achter de rug, waarin zij niks anders konden dan wachten op uitspraak van IND. Deze onzekerheid en de angst om terug gestuurd te worden doet hun leven stilstaan. In de gesprekken met deze ex-amv's heb ik vaak gevraagd hoe zij de toekomst zien en wat hun dromen zijn. De ex-amv's gaven aan dat dromen alleen maar voor teleurstellingen zorgden en dat zij de hoop voor de toekomst hebben opgegeven.

Ook ex-amv's die tegenwoordig zelfstandig wonen, geven aan dat de tijd dat zij woonachtig waren binnen een AZC hun leven nog steeds overschaduwde. Mensen die jaren lang afhankelijk zijn geweest van de staat, vinden het lastig om na zo'n afhankelijk leven ineens een onafhankelijk en zelfstandig leven te leiden (cf. Ghorashi 2005). De passiviteit die vaak heerst onder de ex-amv's die in een AZC wonen, kan ervoor zorgen dat zij niet de mogelijkheid hebben om een gevoel van 'behoren tot' te creëren en daarmee Nederland niet als hun thuis zien. De volgende paragraaf zal verder ingaan op dit 'thuisgevoel' onder (ex-)amv's.

4.3 Home en belonging

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk al naar voren kwam heerst in het maatschappelijke en wetenschappelijke debat vaak de gedachte dat thuis gelijk staat aan waar men vandaan komt, waar iemands *roots* liggen. Malkki (1992) geeft aan dat het hebben van *roots* intieme relaties tussen mensen en plaatsen inhoudt. Vaak wordt aan iemands *roots* een identiteit gebonden. Malkki (1992:26) omschrijft dit als een "naturalized identity between people and place". Hedetoft en Hjort (2002:1) pleiten echter dat "home is where we belong" eigenlijk betekent "home is where we *feel* we belong". Hedetoft en Hjort (2002) gaan in dit geval uit van de transnationale benadering van *home* (cf. Ghorashi 2003). Vanuit deze benadering is thuis niet alleen waar je vandaan komt op basis van je nationale achtergrond, maar waar je je thuis voelt, dit kan in principe overal zijn (Ghorashi 2003). In deze paragraaf zal gekeken worden naar het 'thuisgevoel' van de (ex-)amv's die mee hebben gedaan aan dit onderzoek.

De (ex-)amv's voelen zich vaak niet behoren tot hun eigen land en niet behoren tot Nederland. Maar wat zien zij dan wel als thuis? *Home* is een

gecompliceerd concept, en opvattingen van *home* betreffen betekenissen, praktijken en symbolen die verschillen per populatie (Hannerz, in Hedetoft en Hjort 2002:218). Zoals hierboven al naar voren kwam worden asielzoekers en vluchtelingen vaak gezien als *uprooted*, dit zou gepaard gaan met identiteitsverlies (cf. Hedetoft en Hjort 2002; Malkki 1992). Uit dit onderzoek blijkt dat het gevoel van *home* onder (ex-)amv's ook samenhangt met het al dan niet hebben van een verblijfsvergunning. De (ex-)amv's met verblijfsvergunning kunnen in termen van Agamben (1998:1) gezien worden als personen die een *full life* leiden, een volwaardig politiek leven. Deze (ex-)amv's voelen zich vaak meer op hun plek binnen de Nederlandse samenleving dan de (ex-)amv's zonder verblijfsvergunning. Hoewel deze ex-amv's in termen van Agamben gezien kunnen worden als het leiden van een *full life* omdat zij formeel burgerschap hebben, blijkt uit de ervaringen van deze groep dat zij zich in de meeste gevallen geen onderdeel van de Nederlandse samenleving voelen. We kunnen dus stellen dat formeel burgerschap aan deze groep geen *full life* en *belonging* geven kan.

Vaak wordt, zoals hierboven al benoemd, gesteld dat waar iemand vandaan komt, zijn thuis is. Thuis is bijvoorbeeld een huis, een buurt of een lokale community waar "significant others" wonen (Hannerz, in Hedetoft en Hjort 2002:219). In dit geval wordt thuis gelijkgesteld aan de nationale grenzen van een land van herkomst. Malkki (1995:509) trekt deze definitie echter in twijfel en noemt dit de *sedentarist bias*. *Home* en *belonging* blijken complexe concepten te zijn, die niet voor iedereen dezelfde betekenis hebben (cf. Ghorashi 2003). In de gesprekken met de (ex-)amv's kwam naar voren dat *home* niet per se de plek is waar men vandaan komt. Thuis is een veilige plek, een plek waar mensen om je geven, een plek waar mensen voor je zorgen, een plek die van jezelf is, een plek waar mensen elkaar respecteren. Dit zijn antwoorden die ik kreeg toen ik de vraag stelde "wat is thuis voor jou?". Opvallend is dat geen enkele (ex-)amv geantwoord heeft: thuis is waar ik vandaan kom. Ook Malkki (1995:509) deterritorialiseert het concept *home*, ze stelt dat:

"But if 'home' is where one feels most safe and at ease, instead of some essentialized point on the map, then it is far from clear that returning where one fled from is the same thing as 'going' home".

Dit citaat omvat wat de meeste (ex-)amv's aangaven als 'thuis' te zien, het is een veilige plek waar mensen om je geven, niet simpelweg gekoppeld aan het land waar men vandaan komt. Hierin zien we ook terug dat thuis voor de (ex-)amv's te maken heeft met het hebben van "significant others" om zich heen. Deze "significant others" hoeven echter, in tegenstelling tot wat in de definitie van Hannerz (in Hedetoft en Hjort 2002) naar voren komt, niet perse in het land van herkomst te wonen of daar vandaan te komen. Dit kunnen voor hen medevluchtelingen zijn afkomstig uit hetzelfde land, maar ook 'huisgenoten' van een AZC die afkomstig zijn uit andere landen. Ze geven aan dat op het moment dat ze hun eigen cultuur en gewoontes kunnen uiten dit hen een klein beetje een thuisgevoel geeft. Deze erkenning en het kunnen delen van cultuur, ook op andere plekken dan 'thuis', heeft er volgens Hannerz (in Hedetoft en Hjort 2002) voor gezorgd dat: "total attachment to a single place has loosened".

Home wordt vaak gekoppeld aan *belonging*. Wanneer we kijken naar het woord *belonging* zit hier een ambivalentie in: het woord kan opgedeeld worden in *being* (zijn) en *longing* (verlangen). Een persoon kan bijvoorbeeld verlangen naar een plek waar zijn *roots* niet liggen en een persoon kan zich niet thuis voelen op een plek waar zijn *roots* wel liggen (Hedetoft en Hjort 2002). Veel (ex-)amv's geven aan zich niet thuis te voelen in Nederland, maar ze voelen wel dat er mensen zijn die om hen geven. Een ex-amv uit Sierra Leone vertelt het volgende over haar tijd in de Beschermd Opleidingsoord:

"Well, I can't say I felt at home, obviously no, but I felt loved. I was among people who loved me, people who care, people who understood me".

Hoewel de (ex-)amv's aangaven dat zij zich niet volledig thuis voelen in Nederland, was binnen de Beschermd Opleidingsoord het gevoel van 'behoren tot' een groep het grootst. Ik zeg hier een groep, omdat het niet per se 'behoren tot' de Nederlandse samenleving is, aangezien zij hier niet of nauwelijks mee in contact zijn gedurende deze periode. "We are like a family" kreeg ik vaak te horen. Uit het onderzoek blijkt dat de ex-amv's die in een AZC wonen zich het minste thuis voelen binnen Nederland.

“Nee. Weet je waarom, we wonen hier met drie tot vierhonderd mensen. Waar ik woon het is een grote hal en op de eerste verdieping woon ik met zo'n dertig mensen. Wij moeten de keuken en badkamer en toilet delen en weet je er zijn oude mensen, families en iedereen door elkaar. Ik moet mijn kamer delen, we hebben geen privacy”.

In termen van Khosravi (2010) zouden we het wonen in een AZC kunnen zien als het wonen in *exile* (ballingschap); dit houdt in dat iemand op een plek woont, maar droomt van een andere plek. Op deze manier kunnen asielzoekers en vluchtelingen de hele wereld zien als een gevangenis (Khosravi 2010). Een leven in ballingschap kan gezien worden alsof iemand veroordeeld is tot het vagevuur, een status tussen leven en dood, een limbo tussen hier en daar (Khosravi 2010:74). Zoals blijkt uit de interviews met de (ex-)amv's voelen zij zich in veel gevallen buitengesloten van de Nederlandse samenleving en dit maakt het extra moeilijk om zich hierbinnen thuis te voelen. Ook Ghorashi (2003:189) spreekt in haar werk over een 'exilic approach' van thuis, "home is understood by people in relation to roots: it is a physical space that has to be claimed, and a place where people do not live at present". Dit veroorzaakt volgens haar een kloof tussen het verleden 'daar' en het heden 'hier' (Ghorashi 2003).

Volgens Khosravi (2010:75) wordt asielzoekers geen kans gegeven om een gevoel van *belonging* te ontwikkelen, maar wordt er wel van ze verwacht dat ze participeren in de samenleving. Zowel volgens Sayad (in Khosravi 2010:88) als uit de ervaringen van de ex-amv's komt naar voren dat asielzoekers zich 'double absence' kunnen voelen. Zowel in het herkomstland als in het aankomstland, op beide plekken voelen zij zich niet thuis. Ghorashi (2003:170) stelt dat "the migrant as 'other' is constructed as not belonging to the nation and yet living inside it". Het gevoel van wel leven in Nederland, maar niet behoren tot en deel uit maken van de Nederlandse samenleving wordt door de (ex-)amv's vaak bevestigd. De (ex-)amv's geven aan dat het lastig is dat zij steeds worden doorgeplaatst naar verschillende locaties, als zij ergens gewend zijn dan moeten zij weer weg. Dit is ook van invloed op het thuisgevoel dat heerst onder deze groep. Khosravi (2010) stelt dat deze constante transitie er voor zorgt dat asielzoekers zich bevinden op de drempel tussen verschillende werelden, maar eigenlijk nergens bij horen. "Even when they are included legally, they are excluded socially" (Ghorashi 2003:171). Dit citaat komt

overeen met wat de (ex-)amv's ervaren, ze zijn formeel burger maar toch buiten de Nederlandse samenleving geplaatst in een AZC, waardoor zij nauwelijks contact hebben met 'Nederlanders'. Veel ex-amv's zijn vanuit de Beschermd Opleidingsinstelling direct naar een AZC doorgeplaatst, dit heeft te maken met dat dit, bij het bereiken van de achttienjarige leeftijd, de enige doorplaats mogelijkheid is.

Uit de ervaringen van de ex-amv's blijkt dat de grootste transitie die zij hebben ervaren het bereiken van de achttienjarige leeftijd was. Deze transitiefase kan gezien worden als een 'liminele fase'. 'Liminele fase' is een begrip dat door Arnold van Gennep (1960) geïntroduceerd werd. Hij onderscheidt transitiefasen die iemand doorstaat aan de hand van rituelen, hierdoor krijgt iemand een nieuwe status, bijvoorbeeld binnen een bepaalde gemeenschap of samenleving. Liminaliteit kan begrepen worden als een (onzekere) tussenfase waar een persoon in transitie zich in bevindt (Turner 1974, in Ghorashi 2003). De (ex-)amv's bevinden zich soms al jaren in deze onzekere liminele fase, niet wetende wat hun status binnen de Nederlandse samenleving zal zijn. Malkki (1992, in Khosravi 2010:71) beweert dat asielzoekers in een kamp zichzelf zien als een liminele categorie die niet vast staat, zij formuleert dit als volgt: "refugeeness is a matter of becoming". Vluchtelingen in een tijdelijke accommodatie, zoals de ex-amv's in een AZC, bevinden zich in een 'limbo', *betwixt and between* (Grillo 2007), terwijl zij wachten tot er keuzes gemaakt worden over het al dan niet verkrijgen van een verblijfsvergunning (Williams 2006). Dit situeert asielzoekers op de drempel tussen binnen en buiten (Khosravi 2010). Niet alleen de ex-amv's in een AZC zitten in een 'limbo', ook ex-amv's die uitgeprocedeerd zijn bevinden zich in een transitiefase die veel onzekerheid veroorzaakt. Op het moment dat (ex-)amv's uitgeprocedeerd zijn, zullen zij (gedwongen) moeten terugkeren naar hun land van herkomst. Hoewel de meeste (ex-)amv's aangeven niet te willen terugkeren naar hun land van herkomst, zijn er een aantal die dit om uiteenlopende redenen wel zouden willen. Het feit dat zij willen terugkeren, betekent echter niet dat dit mogelijk is. De visies van de (ex-)amv's met betrekking tot terugkeer zullen in de volgende paragraaf kort aan bod komen.

4.4 Terugkeren?

Er zijn een aantal organisaties die zich bezighouden met de terugkeer van (ex-)amv's naar het land van herkomst. Door de organisaties wordt er een onderscheid

gemaakt tussen 'gedwongen' en 'vrijwillige' terugkeer. Het uitzetten van een jongere wordt gedaan door de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V), dit is gedwongen terugkeer. Wanneer een (ex-)amv echter mee wil werken aan zijn of haar terugkeer, komt hij of zij in aanraking met het IOM. Deze organisatie maakt een plan met de (ex-)amv over zijn of haar leven in het land van herkomst. Verder krijgt hij of zij van het IOM een klein bedrag mee om in het land van herkomst een nieuw leven op te bouwen¹⁸.

'Terugkeren naar het eigen land' was tijdens de interviews vaak een gevoelig onderwerp. In het maatschappelijke en academische vertoog wordt er vaak vanuit gegaan dat asielzoekers emotioneel nauwere banden hebben met hun thuisland dan met het land van vestiging (cf. Ghorashi 2003). Op de ex-amv's die meegedaan hebben aan dit onderzoek blijkt deze nationale benadering van *home* niet van toepassing. Hun ervaringen sluiten beter aan bij de transnationale benadering van *home*, waarin thuis gekoppeld wordt aan "het gevoel van thuis" in plaats van aan een fysieke plaats. De meerderheid van de ex-BO bewoners gaf aan niet te willen terugkeren naar hun eigen land, dit heeft uiteenlopende redenen: ze voelen zich daar onveilig, hun familie is ook gevlucht, ze hebben geen familie meer etc. Ghorashi (2003:142) stelt zelfs dat het alles behalve vanzelfsprekend is dat het thuisgevoel van vluchtelingen verbonden is met hun thuisland, het thuisgevoel van vluchtelingen is context gebonden en zeer gedifferentieerd. Ook uit de ervaringen van de ex-BO bewoners blijkt dat zij vaak om verschillende redenen niet terug willen keren naar hun land, ook de (ex-)amv's afkomstig uit hetzelfde land hebben geen eenduidige reden.

Een enkeling gaf aan te willen terugkeren, alleen onder de voorwaarde dat in het land van herkomst hun veiligheid gewaarborgd is. Een van de ex-BO bewoners zegt over terugkeren het volgende:

"Sometimes you have no option, so as in my situation I had no option, but if it was safe, and if I was allowed to go back, I would go back. I have a child in my country. Here it's different, the culture is different, the people are different, and everything is different from our culture."

¹⁸ Deze informatie is afkomstig uit een interview met een medewerkster van IOM.

Uit het bovenstaande citaat kunnen we concluderen dat voor deze informant thuis wel de plek is waar haar *roots* liggen (Hedetoft en Hjort 2002), de plek is waar ze naar verlangt, maar op dit moment niet naar terug kan gaan. Dit sluit aan bij wat Khosravi (2010) beweert over het leven in *exile* (ballingschap), iemand woont op een plek maar droomt van een andere plek; het is een verlangen om terug te gaan naar huis. Dit verlangen naar terugkeer, kan volgens Ghorashi (2003) ontstaan als gevolg van een gevoel van *uprootedness* in het nieuwe land.

Verder vertellen veel informanten nog veel bezig te zijn met het verleden en het thuisland omdat hier vaak nog familie woont. Dit betekent echter niet dat zij nadenken over terugkeer. Ook Ghorashi (2003:131) stelt "stressing 'home' and past experiences do not always have to do with a dream of return". Zoals ook al bleek in de voorgaande paragraaf, gaat de passiviteit die heerst onder de ex-amv's gepaard met het nadenken over hun verleden, dit beperkt hun toekomstdromen.

4.5 Afsluitende reflectie

"East or west, home is the best" dit is een uitspraak van een Oegandese ex-amv die momenteel op een AZC woont. De uitspraak bleef mij erg bij omdat ik dacht dat ze als een van de weinigen echt terug verlangde naar huis. Toen ik doorvroeg bleek echter dat ook voor haar het concept *home* niet gebonden is aan de nationale grenzen van haar land van herkomst, maar aan een gevoel van veiligheid. We zien hierin weer terug dat het gaat om "feeling at home" en niet per se om thuis als een fysieke plaats. Wanneer we kijken naar de nationale en de transnationale benadering die in dit hoofdstuk allebei aan bod zijn gekomen, zien we dat de ervaringen van de ex-BO pupillen aansluiten bij de transnationale benadering van *home* (cf. Ghorashi 2003; Malkki 1995). In het dominante vertoog heerst echter nog de nationale benadering van *home*. Tevens heerst daar het idee dat wanneer men de status formeel burger heeft, men automatisch een onderdeel is van de Nederlandse samenleving. Uit de ervaringen van de ex-amv's met een formele status, woonachtig binnen een AZC in Nederland, blijkt dat dit verre van het geval is. Een formeel nationaal status is niet langer de hoofdindicator voor inclusie binnen een samenleving (cf. Soysal 2000). Dit blijkt ook uit de ervaringen van de ex-amv's die wel een vergunning hebben maar nog steeds op een AZC, buiten de Nederlandse samenleving, wonen.

De nationale politiek en organisaties als DT&V en IOM zullen aandacht moeten hebben voor het perspectief van de (ex-)amv's ten aanzien van *home*. Ze zullen niet te strikt moeten vasthouden aan de essentialistische benadering waarin de nationale identiteit van migranten gezien wordt als iets statisch en onveranderlijks, waardoor thuis gelijkgesteld wordt aan het land van herkomst waarin mensen geworteld zijn (Ghorashi 2003). Op deze manier wordt verondersteld dat migranten altijd terug zouden verlangen naar hun land van herkomst en 'tijdelijk' in Nederland verblijven. Hierdoor krijgen de (ex-)amv's het gevoel een 'stranger' te zijn in de nieuwe context, ook al zijn zij formeel burger van Nederland. Het doel van het grootste deel van de migranten, en zo ook het doel van de ex-BO bewoners, is om permanent in Nederland te blijven. We zien hierin dat het dominante vertoog verkeerde aannames omvat, dit duidt weer op het niet meenemen van de ervaringen van de (ex-)amv's in het beleid dat hen aan de ene kant mogelijkheden biedt en aan de andere kant beperkingen oplegt.

5

CODA: IN EEN 'LIMBO' TUSSEN SYSTEMEN VAN COMPASSIE EN REPRESSIE

5. Coda: In een 'limbo' tussen systemen van compassie en repressie

In dit afsluitende hoofdstuk, zal het hoofdargument, dat ondersteund wordt door de gemaakte argumenten in de voorgaande hoofdstukken, worden uitgewerkt. Er zal beargumenteerd worden dat de (ex-)alleenstaande minderjarige vreemdelingen 'gevangen' zitten binnen en tussen de systemen van organisaties die een balans proberen te vinden tussen compassie en repressie. Tevens zal er aandacht besteed worden aan de huidige Middellandse Zee- problematiek en de manier waarop deze problematiek in de media en politiek gepresenteerd wordt. In het dominante Europese vertoog wordt gesteld dat meer repressie en controle zal leiden tot het doen afnemen van de migratie, maar is dit daadwerkelijk de oplossing voor dit complexe mondiale probleem? Ik heb besloten dit hoofdstuk een afsluitend hoofdstuk te noemen in plaats van een conclusie, omdat het niet alleen een samenvatting van de voorgaande hoofdstukken is, maar probeert de 'gelaagdheid' van deze complexiteit weer te geven op verschillende niveaus. Allereerst zal vanuit de ervaringen van de (ex-)amv's met het wonen binnen de Beschermde Opvang aandacht besteed worden aan het nationale beleid. Vervolgens zal het tweede deel van dit hoofdstuk zich richten op de mondiale, vaak Europese, benadering van dit probleem.

5.1 Het nationale beleid

Zoals blijkt uit de bevindingen van deze scriptie, bevinden (minderjarige) asielzoekers zich in een wirwar van regulerende en bureaucratische instituties. Een medewerker van Nidos vertelt mij dat, in het eerste jaar dat de jongeren in Nederland zijn, ze gemiddeld met vijftien verschillende organisaties te maken krijgen. Deze instituties worden gestructureerd door wet- en regelgeving, nationaal en internationaal beleid, politieke keuzes en de 'waan van de dag'. Hierdoor zijn organisaties ingebed in een systeem van onderlinge afhankelijkheid en moeten ze uit de voeten met de mogelijkheden en beperkingen die dit systeem ze oplegt. Deze mogelijkheden en beperkingen zijn bijvoorbeeld afhankelijk van het budget dat beschikbaar is en van organisaties als de overheid. 'De nationale politiek' bepaalt de mogelijkheden en beperkingen, maar wordt ook deels beïnvloed door het Europese beleid en het Mensenrechtenbeleid. In het geval van het beleid ten aanzien van

amv's wordt dit ook beïnvloed door de (Europese) Rechten van het Kind. Ook de publieke opinie heeft invloed op de politieke agenda. Door de toename van het aantal niet-westerse migranten in Europa en de negatieve beeldvorming die hiermee gepaard gaat, is er een tendens ontstaan om deze migranten te weren aan de hand van een steeds restrictiever beleid (Versteegt en Maussen 2012; Fassin 2005). Dit restrictieve beleid gaat gepaard met, wat Fassin (2005), repressie noemt.

Zoals blijkt uit het bovenstaande, kunnen we de migratieproblematiek niet zien als een eenvoudig gelokaliseerd probleem. Het is een mondiaal probleem waarin meerdere actoren, zowel nationaal als internationaal, een rol spelen. Dit maakt het een complex en systematisch probleem dat geen simpele oplossing kent. Van Liempt en Doornik (2006) stellen zelfs dat het beleid onderdeel is van het probleem, in plaats van de oplossing. De (ex-)amv's zijn onderdeel van deze complexiteit en hebben het gevoel machteloos te staan tegenover 'het systeem' dat bedoeld is om hen op te vangen en te ondersteunen. Het onderstaande vignet beschrijft een situatie waarin de complexiteit (binnen het Nederlandse beleid) duidelijk zichtbaar is.

“Mijn ex heeft een jongen van het AZC ontvoerd en hij zegt dat hij hem alleen maar terug geeft als ik mijn baby aan hem geef. De politie doet niks en COA ook niet. Wat moet ik nou doen Carla?” Ik schrik van het bericht dat mijn hoofdinformant mij stuurt. Volgende week moet ik naar Ter Apel zegt ze aan de telefoon met een overslaande stem. Ze is bang, bang om een stap buiten het AZC te zetten, maar ook daar is hij al een aantal keer gesignaleerd. Ze voelt zich alleen veilig binnen haar kleine kamer op het AZC waar ze de deur op slot kan draaien. Vaak heeft ze om hulp gevraagd en om bescherming, echter is deze haar tot nu toe nog niet geboden. Ik besluit met haar en haar baby mee te gaan naar haar nadergehoor bij IND. Dit gehoor vindt plaats in het aanmeldcentrum in Ter Apel. De busreis vanaf Emmen station naar Ter Apel lijkt uren te duren, trillend zit ze naast me en ik voel de angst wanneer ik naar haar kijk. De volgende halte is “Terapelevenen”, eenmaal uitgestapt ligt er een lange weg voor ons. Het is de weg naar het aanmeldcentrum waar alle vluchtelingen zich moeten melden, registreren en een asielaanvraag kunnen doen. De weg naar de ingang van dit enorme complex lijkt oneindig. Onderweg spreken twee jongens ons aan: “Hee sis, I need to go to the Immigration Office”. Ik geef aan dat wij daar ook naar op weg zijn en ze met ons mee kunnen lopen. Eenmaal daar aangekomen is alles beveiligd en is het terrein omheind. We stappen vol goede moed het hokje binnen waar een

briefje hangt: hier melden. Mijn informant geeft de brief af die ze van de IND gekregen heeft met de datum en de tijd waarop zij zich moet melden. De man kijkt haar aan en kijkt daarna naar haar baby. "Van wie is dat kind?" zegt hij vanaf de andere kant van het glas. Mijn informant geeft aan dat het haar kind is. Tussendoor komt er een man naar binnen en zegt: "Ik heb mijn bus vol met twintig amv's, mag ik naar binnen?" Ik draai me om naar de bus, ik zie de amv's zitten en ze kijken me aan met angstige en vermoeide ogen. De slagboom gaat omhoog en de bus rijdt naar binnen. De man aan de andere kant van het glas wendt zich weer tot ons. Mijn informant geeft nog een keer aan dat het haar kind is. Of ze ook een pasje heeft met het V-nummer van haar kind is zijn volgende vraag. "Nee dat heb ik niet" zegt ze. Ze krijgt een uitbrander dat het toch haar eigen verantwoordelijkheid is dat haar kind geregistreerd staat bij IND en dat hij nu niet mee naar binnen mag. Ze kijkt me aan en zegt niet zonder haar kind te gaan. Ik besluit haar advocaat te bellen om te vragen of zij een V-nummer heeft van haar baby. Ik geef aan de telefoon aan dat ik in Ter Apel sta met een van haar cliënten en of ze al in de buurt is omdat ze om 11 uur haar nadergehoor heeft waar de advocaat bij aanwezig zou zijn. De advocaat vertelt mij het volgende: "Ik ben niet in Ter Apel vandaag, de afspraak gaat niet door, ik heb haar asielaanvraag ingetrokken en zowel IND, als haar voogd zijn hiervan op de hoogte". Iedereen is op de hoogte, behalve zij zelf, ik kan het niet bevatten. "Ja mevrouw, ik heb een B8 procedure betreffende slachtoffer mensenhandel voor haar aangevraagd, voor deze aanvraag heb ik de asielprocedure moeten intrekken" zegt de advocaat. Het gesprek valt stil, hoe moet ik dit aan mijn informant vertellen. We zijn voor niks naar Ter Apel gereisd. Ze heeft vandaag niet het tweede gehoor waar ze zo stijf voor staat van de stress. Ze hebben haar niet gebeld dat haar afspraak niet door gaat. Ik hang op en probeer haar uit te leggen wat de advocaat mij zojuist heeft verteld. Ze kijkt me aan, ze kan het niet geloven, "heeft ze mijn asielprocedure ingetrokken zonder te overleggen met mij?" zegt ze met ongelovige ogen. "Iedereen wist ervan en ik niet?" zegt ze vervolgens. Ik knik. "Het gaat toch om mijn procedure, ik moet het toch weten, andere mensen niet, het maakt ze niet uit, niemand kan het wat schelen als ik straks ontvoerd word of vermoord, niemand, alleen jou kan het wat schelen". We lopen richting de bus, terug naar 'huis' en zeggen niks tegen elkaar. De gedachte die ze uitsprak over dat iedereen zegt je te helpen, maar ze dit eigenlijk niet doen blijft in mijn hoofd rond spoken. Gaan we zo met mensen om? Wij, als land

dat zichzelf zo tolerant noemt, maken deze groep mensen nog wanhopiger dan dat ze al zijn. Voor het eerst in mijn leven schaam ik me diep voor ons 'tolerante' land.

Het bovenstaande vignet illustreert de complexiteit van organisaties en de (mis)communicatie die daartussen plaatsvindt. Deze ex-BO pupil was niet op de hoogte van het feit dat haar afspraak was geannuleerd, terwijl alle andere betrokken instanties (Nidos, IND en haar advocaat) op de hoogte waren van deze afzegging. De (ex-)amv's geven aan dat er vaak niet direct met hen gecommuniceerd wordt, alles komt via de contactpersoon of via de voogd bij de pupil terecht. Deze gang van zaken werd door de (ex-)amv's als onprettig en frustrerend ervaren. Het gaat om hún procedure waarvan zij graag op de hoogte blijven, maar zij voelen zich 'gevangen' binnen de complexe systemen van de organisaties die zich allemaal bezig houden met praten over hen, maar tegelijkertijd niet communiceren *met* hen. De (ex-)amv's vertellen vaak met veel vragen te zitten over hun procedure. Ze worden hiermee van het kastje naar de muur gestuurd, zonder uiteindelijk een antwoord te krijgen. Ter illustratie van het hoofdargument, dat de ex-BO bewoners klem zitten tussen en binnen de systemen van verschillende organisaties, zal in de volgende paragraaf de ervaren complexiteit binnen het voogdijschap van Nidos aan bod komen.

5.1.1 Het voogdijschap

Gedurende de tijd dat de (ex-)amv's binnen de Beschermd Opleidingsinstelling verbleven kregen ze door Nidos een voogd toegewezen. Deze voogd is verantwoordelijk voor verschillende zaken betreffende de opvang en de bescherming van de amv. Een groot deel van de ex-amv's die wel een verblijfsvergunning hebben gekregen toen zij onder het voogdijschap van Nidos vielen, geven aan dat de voogd veel belofde maar lang niet alles geregeld had terwijl dit wel haar taak was. Een van mijn informanten vertelt het volgende over haar voogd:

"I had a lot of motivation, and I wanted to study and do things. She didn't actually help me. When I stayed in de Beschermd Opleidingsinstelling¹⁹ she comes like one time per six weeks and just for one hour. And during the one hour she says always one thing: I

¹⁹ Ik heb in dit citaat de plaats waar de BO zich bevindt vervangen door BO. De reden hiervoor is dat de locatie geheim is in verband met het waarborgen van de veiligheid van de BO-pupillen tegen mogelijke mensenhandelaren en andere bedreigingen van buitenaf.

really understand your situation and you have stress I understand that, and you have to stay here for a while, a few weeks maybe. That happens every time, every six weeks, and one hour goes very fast of course. And forty minutes she talks about how she understands me, but she really didn't understand me. [...] The voogd, she is the person who needs to sign the papers. And another problem was that I needed a bank account because I was going to ask from DUO loon and I needed a bank account and the train card and things like that and I asked her. I went to the bank by myself to make an appointment. She was supposed to do it, but I did it. And I ask her to come and give the signature but she didn't come, she didn't show up, and then I asked her, and she said oh I'm very busy and maybe we can do it next week and something like that. I was expecting something like sorry because that was her responsibility and then I just told her everything like it's your job to do that, and I did it and to the City Hall as well I went there by myself without her to register myself. And I do everything by myself, and you are doing nothing. And also there was a problem with my lawyer and during my process my lawyer cannot make contact with my voogd."

De bovenstaande situatie is bij meerdere (ex-)amv's het geval geweest en laat zien op welke manier zij repressie ervaren en vertrouwen verliezen in het systeem doordat hen dingen beloofd worden die vervolgens niet gerealiseerd worden. Doordat de (ex-)amv's afhankelijk zijn van bepaalde hulporganisaties, voelen zij zich continu gecontroleerd en in de gaten gehouden (cf. Foucault 1977). Deze controle en surveillance kunnen gezien worden als subtiele vormen van machtsuitoefening, oftewel repressie. Chase (2010:2064) stelt dat jonge asielzoekers een 'dubbele' relatie hebben met de verschillende sociale hulpverlening, immigratie, onderwijs en andere systemen waarmee ze te maken hebben. Enerzijds bieden deze systemen hen (tijdelijke) veiligheid en kansen die zij in het land van herkomst waarschijnlijk niet gehad zouden hebben. Aan de andere kant, controleert en beperkt hetzelfde systeem de amv's in hun mogelijkheden (cf. Chase 2010). Op deze manier zien we terug hoe er binnen organisaties een balans gezocht wordt tussen compassie en repressie, ondersteunen en controleren, het geven van mogelijkheden en het limiteren van mogelijkheden.

Hoewel er vaak gesteld wordt dat de amv's machteloos staan tegenover 'het systeem', bepalen zij tegelijkertijd deels hoe het systeem vorm krijgt en in zekere zin functioneert. Dit is te verklaren aan de hand van de structuratietheorie van Anthony

Giddens (1984). Deze theorie veronderstelt de onderlinge afhankelijkheid van het menselijk handelen (human agency) en de sociale structuur in tijd en ruimte. Giddens (1984) stelt dat individuen en de samenleving niet los van elkaar getheoretiseerd kunnen worden. Ook kunnen ze niet gezien worden als het individu *en* de samenleving. Beiden zullen samen getheoretiseerd moeten worden, als het individu *in* de samenleving en als de samenleving *in* individuen (Giddens 1984, in Gregson 1986:184). Overigens beargumenteert Giddens dat *agency* en *structure* afhankelijk zijn van tijd en ruimte. Samenlevingen en individuen zijn ingebed in een bepaalde historische ordening van tijd en ruimte die van zichzelf een creatie is van de geschiedenis, de samenleving en individuele acties (Giddens 1984, in Gregson 1968). Aan de hand van deze theoretische benadering kunnen we stellen dat de organisaties die zich bezighouden met de migratieproblematiek niet slechts beperkt worden door dit systeem, maar dit systeem en daarmee het beleid vormgegeven en in stand houden. Deze wisselwerking tussen de verschillende actoren, zowel individuen als instituties en de richtinggevende dan wel beperkende structuren, is van groot belang om tot een beter begrip van de complexe leefwereld van de ex-BO pupillen te komen. Bovendien bevestigt dit ook dat de (ex-)amv's geen passieve slachtoffers zijn, maar tot op zekere hoogte *agency* hebben.

Ook binnen de Beschermd Opleiding kunnen de amv's niet alleen gezien worden als bewegingsloze ontvangers, ze hebben tot op zekere hoogte *agency* en kunnen binnen de Beschermd Opleiding soms hun eigen keuzes maken. Aan de ene kant worden de jongeren gezien als passieve slachtoffers die hulp nodig hebben. Aan de andere kant worden ze gezien als actoren die zich aan de regels moeten houden en hun dankbaarheid moeten tonen voor wat ze krijgen (cf. Ghorashi 2003). Zowel door organisaties als door de amv's wordt continu de switch van compassie naar repressie en andersom ervaren. Doordat organisaties waarmee de (ex-)amv's in contact zijn hen aan de ene kant afhankelijk maken en aan de andere kant mogelijkheden bieden, kunnen we stellen dat zij deze (ex-)amv's 'culturaliseren'.

5.1.2 Culturalisatie van amv's door organisaties

Zoals hierboven al gesteld werd, 'culturaliseren' de betrokken organisaties de (ex-) amv's. Deze culturalisatie schetst de kaders waarbinnen deze jongeren zich kunnen bewegen, bijvoorbeeld binnen de Beschermd Opleiding. De verschillende

organisaties hebben verwachtingen over hoe deze (ex-)amv's zich gedragen, vaak gebaseerd op stereotyperingen. Ook leren ze hen in zekere zin om zich te gedragen zoals dat van hen verwacht wordt. Volgens Khosravi (2010) wordt asielzoekers geleerd om zich als slachtoffer te gedragen, om op deze manier een status van vluchteling te kunnen verkrijgen; "refugeeness entails living up to expectations of what a refugee is" (Khosravi 2010:72). Malkki (in Khosravi 2010:71) geeft aan dat asielzoekers in een vluchtelingenkamp hun identiteit als volgt zagen: "they educate us to be refugees". Dit komt uit mijn onderzoek bijvoorbeeld naar voren uit het gevoel van passiviteit dat volgens de ex-amv's tot stand komt als gevolg van een leven op een AZC. Een AZC schets op deze manier ook kaders waarbinnen ex-amv's hun dagelijks leven dienen in te vullen en legt hen sociale, politieke en economische grenzen op. Verder hebben, zoals blijkt uit deze scriptie, hulpverleners en daarmee organisaties verschillende visies op mensenhandel en mensensmokkel. Dit resulteert ook in verschillende ideeën over de manier waarop deze fenomenen op nationaal en mondiaal niveau het beste aangepakt kunnen worden. De volgende paragraaf zal ingaan op de aanpak van mensenhandel op nationaal niveau. Het tweede deel van dit hoofdstuk zal aandacht besteden aan de mondiale aanpak van dit probleem.

5.1.3 B8 of asielprocedure?

Amv's die door de staat en Nidos op basis van de BO-signaleringslijst (zie bijlage 3) worden geïdentificeerd als slachtoffers mensenhandel krijgen de mogelijkheid om te kiezen voor een B8- procedure (zie bijlage 2). Tijdens deze procedure wordt er een politieonderzoek gestart met als doel de daders, in dit geval mensenhandelaren, op te pakken en te vervolgen. Gedurende de tijd dat dit onderzoek loopt wordt de amv opvang geboden. Echter blijkt uit de ervaringen van de (ex-)amv's die deze B8-procedure hebben doorlopen dat, in de meeste gevallen, de zaak geseponneerd, oftewel niet naar de rechter gebracht, wordt (cf. Oude Breuil et al. 2011). Oude Breuil et al. (2011:38) stellen dat:

"Dutch law enforcement imaginaries of 'victims' are inspired by legal pragmatics: 'victims' are considered useful and are given police attention if they can contribute to the lawsuit. If not, they are not considered at all – that is, not by the Dutch police".

Er zijn verschillende redenen die gegeven worden voor het seponeren van deze zaken. Ten eerste zou de werkdruk bij de politie hoog liggen en hebben andere zaken prioriteit. Daarnaast zou de politie niet het risico willen lopen een zaak te verliezen (Oude Breuil et al. 2011). De ex-BO bewoners geven aan dat de gang van zaken tijdens deze procedure veel frustraties heeft opgeleverd en zij zich vaak niet serieus genomen voelen. Verder blijven ze voortleven met de angst dat de mensenhandelaar die hen dit heeft aangedaan hen weer komt halen. Dit gaat gepaard met de angst om weer in de prostitutie terecht te komen. Een van de ex-BO pupillen waar ik een interview mee heb gehad, kwam mij ophalen bij de receptie van het AZC. Ze had drie anderen bij zich. Toen ik haar vroeg waarom dit was, vertelde ze dat ze elke dag met de angst leeft dat de handelaar, die haar naar Nederland heeft gebracht, haar komt halen. Ze gaf aan niet van het AZC af te komen en zelfs met alle deuren op slot nog bang te zijn. Ook bij haar had de keuze voor een B8-procedure nergens toe geleid. Ze heeft uiteindelijk als nog een asielaanvraag gedaan. Op basis van dit soort ervaringen raden BO-pupillen elkaar vaak aan om direct te kiezen voor een asielprocedure en niet te gaan voor B8.

Tevens komt in een rapport van de Nationaal Rapporteur van Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen(2015)²⁰ het volgende naar voren:

“Uit het onderzoek blijkt dat steeds meer minderjarigen voor de asielprocedure kiezen. De Nationaal Rapporteur vindt dit zorgelijk, omdat in die procedure geen aandacht is voor mensenhandel en informatie over de mensenhandelaren niet of te laat bij de politie terecht komt.”

De Nationaal Rapporteur komt als gevolg van dit onderzoek, in hetzelfde rapport, met het voorstel om de asielprocedure en verblijfsregeling voor mensenhandel te vervlechten. Hierdoor zou zowel de bescherming van de slachtoffers als de opsporing van mensenhandelaren verbeterd worden. Hij formuleert dit als volgt:

²⁰ Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2015) Mensenhandel. Naar een kindgericht beschermingssysteem voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen. Zowel slachtoffer als opsporing gebaat bij kindgerichte bescherming. <http://www.nationaalrapporteur.nl/actueel/nieuws/Archief2015/mensenhandel-naar-een-kindgericht-beschermingssysteem-voor-alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen.aspx?cp=63&cs=16790>, geraadpleegd op 04-08-2015.

“Binnen de samengevoegde procedure staat het slachtoffer centraal: in een kindvriendelijke omgeving wordt het hele verhaal van de minderjarige opgenomen. Het is vervolgens aan de IND en de politie om de informatie uit het verhaal te filteren die relevant is voor de verblijfstoets en de opsporing van de mensenhandelaren”.

Uit de ervaringen van de ex-BO bewoners die slachtoffer mensenhandel zijn, kwam naar voren dat zij zich in de Beschermd Opleedingsinstelling veilig en minder angstig voelden. Het moment dat zij de Beschermd Opleedingsinstelling moesten verlaten en er geen sprake van vervolging van de handelaar was geweest, werd als een inbraak op hun gevoel van veiligheid gezien. Er werd hen door hulpverleners vaak op het hart gedrukt hoe belangrijk het was om voor een B8-procedure te kiezen, dit vertrouwen werd echter de grond in gestampt door de uitvoering van deze procedure. Ook bleef de angst voor de handelaar bestaan na het verlaten van de BO.

De overgang van bijvoorbeeld de Beschermd Opleedingsinstelling waarbinnen zij zich relatief veilig voelden, naar een AZC waar iedereen zomaar naar binnen kan, werd als erg groot ervaren. Ze gaven aan dat op dit moment hun gevoelens van angst weer hun leven begonnen te beheersen. Zelf had ik voor mijn onderzoek een afspraak met een ex-BO pupil die op dat moment woonachtig was binnen een KWE-woning. Op de ochtend van de afspraak kreeg ik een sms'je van de mentor waarin stond: “Zij is vertrokken met de noorderzon”. Hoewel deze amv de reden voor haar vertrek niet genoemd heeft, zijn er vermoedens dat zij door een mensenhandelaar is opgehaald.

Zoals hierboven genoemd wordt, pleit de Nationaal Rapporteur van Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen voor een samengevoegde procedure. Uit de interviews met de ex-amv's kwam nog een andere aanbeveling naar voren die ik hieronder verder zal toelichten, ook deze duidt op de complexiteit binnen en tussen verschillende organisaties waar de (ex-)amv's mee te maken hebben.

5.1.4 Één dossier?

Uit de gesprekken met mijn informanten kwam vaak naar voren dat ze veel traumatische ervaringen hebben die verplicht aan elke organisaties of hulpverlener opnieuw tot in detail beschreven moeten worden. Dit duidt volgens de (ex-)amv's ook

op de complexiteit binnen de verschillende organisaties die zich bezighouden met de hulpverlening. Het oneindig moeten herhalen van hun verhaal werd door de (ex-) amv's als lastig ervaren. Herhaling van vragen frustreert migranten omdat op deze manier het verleden aanwezig blijft in hun huidige leven (cf. Ghorashi 2003). Een van mijn informanten vertelt hierover het volgende:

“En dan bij IND je moet alles vertellen ik begrijp dat. In Ter Apel ook want is politie ik begrijp dat. Nidos kan jou ook helpen, maar zij kunnen deze papieren krijgen van IND en Ter Apel. Omdat alle papieren zijn bij Nidos en dan nog zeggen ze van ja jij moet dat en dat vertellen.. en dan moet je daar ook praten.. medisch advies.. jij moet daar ook praten. Als jij komt van Ter Apel naar X, IND maakt afspraak voor jou jij moet naar medisch advies gaan en zij gaan kijken hoe is jouw hoofd en hoe is jouw lichaam en of jij kan naar IND goed praten en daar ook je praat. Dezelfde vragen, ze vragen jou weer opnieuw. Maar ze kunnen ook kijken in de papieren, Nidos kan ook kijken in het dossier. Ze hebben de papieren van Ter Apel en IND en toch vragen ze om alles weer opnieuw te vertellen.”

Ook deze situatie is een voorbeeld van de manier waarop de (ex-)amv's het gevoel hebben vaak 'gevangen' te zitten tussen deze systemen en er continu *over* hen gecommuniceerd wordt maar veel te weinig *met* hen. Terwijl het hun eigen asiel of B8-procedure is, hebben zij niet het gevoel hier zelf inspraak op te hebben. We kunnen daarom stellen dat gedurende dit proces hun *agency* beperkt is. Ook al hebben de organisaties vaak wel als doel compassievol met deze kwetsbare groep (ex-)amv's om te gaan, gaven de (ex-)amv's aan voornamelijk repressie en weinig compassie te ervaren.

Tijdens mijn onderzoekperiode ben ik met een ex-amv mee geweest naar een bespreking met haar advocaat. Deze advocaat heeft haar kantoor in Roermond²¹, terwijl de ex-amv in een AZC aan de andere kant van het land woont. Het was meer dan vier uur met het openbaar vervoer heen en vier uur terug. Eenmaal daar aangekomen zei de advocaat na vijftien minuten: “We zijn klaar, ik moet naar de rechtbank”. Ze stond op en liep weg. Acht uur reizen met een baby voor een gesprek van vijftien minuten waarin veel beloofd is, maar nu een paar maanden later nog niks

²¹ Om de anonimiteit van de advocaat en informant te waarborgen is dit niet de echte plaats waar het advocatenkantoor zich bevindt.

van terecht is gekomen. Door dit soort ervaringen met verschillende organisaties gaven de (ex-)amv's aan dat zij het vertrouwen in deze organisaties verloren hebben. De (ex-)amv's ervaren, door de manier waarop er met hen omgegaan wordt, meer controle en repressie dan ondersteuning en compassie in de huidige manier van 'hulpverlening'. Niet alleen in het nationale beleid is repressie het uitgangspunt, ook het mondiale beleid lijkt repressiever dan ooit. Het volgende deel van dit hoofdstuk zal aandacht besteden aan het mondiale beleid.

5.2 Het mondiale beleid

Uit officiële cijfers blijkt dat 3279 vluchtelingen in 2014 om het leven zijn gekomen tijdens een poging de Middellandse Zee over te steken terwijl ze probeerden Europa te bereiken²². In 2015 zijn er tot nu toe al meer dan 2000 vluchtelingen om het leven gekomen. Ook de ex-BO bewoners die hebben meegedaan aan dit onderzoek vertellen over hun vluchtroute naar Nederland en hun gevaarlijke reis per boot van Libië naar Italië. Wat opvallend is aan deze verhalen is dat de (ex-)amv's afkomstig uit Eritrea allemaal dezelfde route hebben afgelegd aan de hand van een reisagent, die vanuit het Europese perspectief een 'mensensmokkelaar' genoemd wordt. Europa probeert op verschillende manieren oplossingen te vinden voor de rampen met bootvluchtelingen. Een van deze 'oplossingen' zou het vernietigen van de boten van mensensmokkelaars zijn (zie o.a. De Haas 2015; Van Houtum 2015). De Haas (2015) geeft echter aan dat mensensmokkel een reactie is op grenscontroles en niet de oorzaak van migratie. Wanneer de bootjes van deze mensensmokkelaars vernietigd worden, zal het migratieprobleem niet bij de kern, welke ligt in het land van herkomst, worden aangepakt. Daarnaast is een andere misvatting volgens De Haas (2015) dat migratie minder wordt als het beter gaat in de landen van herkomst, het zijn volgens hem de relatief welgestelden die emigreren. "Migratie over lange afstanden vergt een hoop middelen: geld, kennis, contacten. Als je arm bent, heb je die niet" (De Haas 2015:8). Ook zullen zij volgens hem altijd andere, hoogstwaarschijnlijk nog gevaarlijkere en illegale, manieren vinden om Europa te bereiken.

²² De hier benoemde cijfers zijn afkomstig uit een artikel. Anoniem (2015) 'Al ruim 2000 bootvluchtelingen dood in 2015', *Algemeen Dagblad*, August 4.

Tevens zijn de bootvluchtelingen maar een fractie van het totale aantal vluchtelingen dat jaarlijks naar Europa komt (De Haas 2015). Zoals blijkt uit de verhalen van de (ex-)amv's die meegedaan hebben aan dit onderzoek, zijn behalve de ex-BO pupillen uit Eritrea, de andere (ex-)amv's allemaal met het vliegtuig, als *air-UMAs*, naar Nederland gekomen. Ze zijn met valse paspoorten en visa (vaak gedwongen) naar Nederland gereisd onder toezicht van een mensenhandelaar. Bij de (Europese) aanpak van de vluchtelingenproblematiek zal ook aandacht besteed moeten worden aan deze groep, die op een andere manier grenzen overschrijdt. De focus in de Europese politiek lijkt nu te liggen op het aanpakken van mensensmokkel en dit overschaduwet het tegengaan van mensenhandel. Dat er binnen Nederland relatief weinig aandacht is voor mensenhandel blijkt ook uit de verhalen van de slachtoffers van mensenhandel en de manier waarop met deze slachtoffers en hun procedure wordt omgegaan.

Opgevoerde grenscontroles, hoge hekken met prikkeldraad, agenten met gummiknuppels, er wordt op allerlei manieren geprobeerd om de stroom migranten op weg naar Europa tegen te houden. Voortdurend nemen landen nieuwe maatregelen om hen te weren of om te leiden (De Zwaan 2015)²³. Griekenland en Italië, maar ook andere Europese landen proberen de grenscontroles op te voeren met als doel de vluchtelingenstroom naar Europa te doorbreken. Zo bouwt Hongarije een hek van 270 kilometer langs de grens met Servië, kondigt Oostenrijk een vluchtelingenstop af, wordt de beveiliging bij de Kanaaltunnel van Calais naar Dover opgeschroefd en verspreidt Duitsland filmpjes die migranten zouden moeten ontmoedigen om naar Duitsland te komen. We zien uit deze opgestelde maatregelen, die overigens erg veel geld kosten, dat in het dominante Europese vertoog het idee heerst dat meer repressie en controle zal leiden tot het doen afnemen van de migratiestromen. Zoals hierboven ook al is aangegeven wordt er geprobeerd mensensmokkel tegen te gaan door smokkelroutes te achterhalen en de bootjes van deze smokkelaars te vernietigen. Maar zijn deze ontmoedigingsmaatregelen echt de oplossing? Volgens Itayi Viriri van het IOM worden migranten als gevolg van het sluiten van grenzen alleen maar meer in de handen van smokkelaars gedreven²⁴. Ook Van Houtum (2015)²⁵ stelt dat door de

²³ De Zwaan, I. (2015) *Migranten geven nooit op, ze graven desnoods een tunnel*. *De Volkskrant*. August 8:8.

²⁴ Informatie afkomstig uit het artikel van De Zwaan (verwijzing zie hierboven) waarin zij een deel van haar interview met Itayi Viriri rapporteert.

²⁵ Van Houtum, H. (2015) *'Migrantenquotum? Het is geen melk'*, *De Volkskrant*, Augustus 8:11.

steeds scherpere controle de legale doorgang voor migranten steeds kleiner worden. Dit zorgt er volgens Van Houtum (2015:11) echter niet voor dat migratie geblokkeerd wordt, maar dat migratie steeds verder illegaliseert;

“Als iets niet legaal is, wil dat niet zeggen dat het niet gebeurt. Dat is een misvatting van de overheid. Het leidt ertoe dat mensen zich verstoppen in vrachtauto's, gevaarlijke routes kiezen, dat er nog meer doden vallen aan de grens. Politici reageren panisch als migranten door de kleine doorgang blijven komen. Dat voedt de angst en de roep om strengere controles. Zo ontstaat een negatieve spiraal”.

We zien hier terug dat wat er vanuit de media naar voren komt, sterke invloed heeft op de opinie van de Europeanen en op deze manier de xenofobie ten aanzien van vluchtelingen vergroot. Tevens bevestigt het de uitspraak van Bauman (2011:61); “the stranger is the danger”. Het steeds restrictievere beleid, dat gepaard gaat met het bouwen van nog hogere hekken, vergroot de angst voor wat zich achter deze hekken afspeelt. “Als je hoge muren optrekt, zie je de ander niet” (Van Houtum 2015:11). Politici reageren weer op deze angst voor ‘de Ander’ door op te roepen tot strengere controles. Volgens de Haas (2015:8) leidt het huidige beleid er alleen maar toe dat: “mensen heel veel geld kwijt zijn, dat je een enorme markt creëert voor smokkel en dat veel mensen sterven in hun poging de Sahara en de Middellandse Zee over te steken”. Zoals al eerder benoemd, moeten we volgens De Haas (2015) mensensmokkel zien als een reactie op grenscontroles en niet als de oorzaak van migratie. Tevens stelt hij dat we juist toe moeten naar een soepeler migratiebeleid, hierdoor zou de circulatiebereidheid toenemen en zullen mensen zich minder permanent gaan vestigen in het ontvangende land en eerder terugkeren naar het land van herkomst dan in landen waar migratiebeperkingen gelden. Wanneer het bijvoorbeeld slecht gaat met de Europese economie zullen mensen eerder weer weg gaan en zullen er minder mensen komen (De Haas 2015). Zou een soepeler migratiebeleid in plaats van een restrictiever beleid dan de oplossing zijn voor de migratieproblematiek? Een ding is zeker, met het huidige beleid zullen we dit probleem nooit oplossen.

5.3 Toekomstperspectief en vervolgonderzoek

Zoals blijkt uit het bovenstaande bestaat er voor de migratieproblematiek alles behalve een eenduidige en simpele oplossing. Een restrictief beleid blijkt niet te werken, maar zou een beleid gebaseerd op compassie wel werken? Of is een tussenweg tussen deze twee extremen een oplossing?

Wanneer we kijken naar de instroom van amv's binnen Nederland de afgelopen maanden is deze, ondanks het steeds restrictievere beleid, toch weer flink gestegen. Als gevolg moesten er in een korte tijd veel nieuwe opvanglocaties uit de grond gestampt worden²⁶. Deze scriptie tracht de ervaringen van de ex-BO pupillen weer te geven, die zowel in het maatschappelijk als het academisch debat vaak buiten beschouwing worden gelaten. Zoals in de inleiding al werd aangegeven, poogt deze scriptie een bijdrage te leveren aan literatuur betreffende amv's, nog specifiekere betreffende ex-BO pupillen binnen Nederland. De thesis schets de complexe leefwereld van de (ex-)amv's die 'gevangen' zitten tussen systemen van verschillende organisaties. Ze bevinden zich hierdoor in een 'limbo' tussen compassie en repressie. Zoals verder blijkt uit deze scriptie, beheerst deze zoektocht naar een balans tussen compassie en repressie niet alleen het beleid ten aanzien van BO-pupillen, maar ook het nationale en internationale beleid.

Wanneer we kijken naar de nationale en internationale wet- en regelgeving, kunnen we op basis van de hierboven besproken misvattingen en aannames stellen dat deze vaak (gedeeltelijk) gebaseerd zijn op systematische misverstanden. Ook in de hoofdstukken van deze scriptie zijn verschillende aannames ter discussie gesteld. Deze aannames duiden op de zwart-wit beelden en de simplificaties gebaseerd op de eendimensionale beelden die in de huidige discours de leidraad vormen. We zien vaak dat ngo's en maatschappelijke hulpverleners hun visie ten aanzien van de (ex-) amv's baseren op deze stereotyperende binaire aannames van 'slachtoffers' tegenover 'daders' (cf. Oude Breuil et al. 2011).

Verder blijkt uit mijn onderzoek dat de verschillende actoren die betrokken zijn bij de begeleiding en ondersteuning van deze (ex-)amv's niet dezelfde ideeën hebben ten aanzien van cruciale onderwerpen in de hulpverlening. Dit zien we bijvoorbeeld terug in het feit dat voornamelijk de (ex-)amv's die geen slachtoffer mensenhandel zijn en toch 'voor hun eigen belang' in de Beschermd Opleiding

²⁶ Informatie verkregen van Brigitte Claassen van Nidos in een bespreking op 14-07-2015.

geplaatst zijn door instanties, dit als een beperking van hun vrijheid hebben ervaren. Volgens Van der Pijl et al. (2011) komen deze conflicterende visies voort uit de verschillende manieren van data verzamelen. Echter zijn de verschillende organisaties er van overtuigd dat wat zij weten en ervaren de goede representatie van het 'geheel' is en dit staat samenwerking in de weg. Hoewel de beste oplossing zou zijn om alle informatie afkomstig van verschillende actoren te bundelen, blijkt dit vanuit mijn onderzoek, maar óók uit de studie van Van der Pijl et al. (2011), niet realistisch. Zolang elke partij in dit 'geheel' alleen geïnteresseerd is in het promoten van haar eigen ideeën en interesses zal het 'holistische' beeld dat hieruit voortkomt geforceerd en onrealistisch zijn (Van der Pijl et al. 2011). Zoals blijkt uit mijn data zijn de verschillende organisaties inderdaad alleen bezig met het behalen van hun eigen doelen en zeggen over bepaalde zorgen van de (ex-)amv's dat ze hen daar niet mee verder kunnen helpen, dit zou niet hun verantwoordelijkheid zijn. Hierdoor worden de (ex-)amv's van het kastje naar de muur gestuurd tussen verschillende organisaties en instanties die allemaal stellen in hun belang te handelen. Echter blijkt uit de ervaringen van deze (ex-)amv's dat deze instanties eigenlijk louter vanuit eigen belang handelen zonder het perspectief van de groep waar zij het over hebben mee te nemen in hun oordeel.

Dit onderzoek is echter nog maar een begin in het begrijpen van de complexe leefwereld waarin mijn onderzoekspopulatie zich bevindt. Vervolgonderzoek is noodzakelijk om dichterbij het begrijpen van deze complexe leefwereld te komen en daardoor meer misvattingen te kunnen ontdekken en bijstellen. Vooral antropologisch etnografisch onderzoek is hierbij van groot belang; participerende observaties zijn noodzakelijk voor het écht kunnen begrijpen van deze wereld. We moeten niet alleen vragen wat deze (ex-)amv's vinden, maar ook zelf ervaren hoe het is om in deze situaties te zitten. De analyse van etnografische antropologische data kan gebruikt worden om veranderingen aan te brengen in de wijze waarop organisaties werken en hoe (nationaal en internationaal) beleid gemaakt wordt. Hoewel de migratieproblematiek erg complex is en geen eenduidige oplossing kent, is het van groot belang dat er ten alle tijden gepraat wordt *met* de groep mensen waarmee men werkt en niet alleen *over* deze groep. In dit geval moet er gecommuniceerd worden met de (ex-)amv's die potentieel slachtoffer mensenhandel zijn en dit perspectief meegenomen worden in de dominante wet- en regelgeving. Niet alleen op nationaal niveau is een andere zienswijze nodig, ook op mondiaal

niveau zien we dat repressie gezien wordt als de manier om het migratieprobleem te bestrijden. Repressie maakt het probleem echter alleen maar groter (cf. De Haas 2015; Van Houtum 2015). Ook op dit niveau zouden antropologische data kunnen bijdragen aan het zetten van stappen in de richting van een betere werkwijze van organisaties en een beleid dat uitvoerbaarder en realistischer is dan het huidige beleid.

Wanneer we even een stap terug zetten in de richting van het beleid ten aanzien van amv's in Nederland, zien we dat de (ex-)amv's van het kastje naar de muur worden gestuurd tussen verschillende organisaties. Deze organisaties zullen naar mijn idee hun krachten moeten bundelen en een transparantere manier van werken moeten toepassen. Hierbij zal het belang van de amv centraal moeten staan en niet het belang van de organisatie(s). Een eerste stap zou bijvoorbeeld kunnen zijn het aanmaken van één dossier waar meerdere organisaties toegang tot hebben. Dit scheelt de betrokken organisaties veel werk en de (ex-)amv's veel gesprekken en maakt daardoor de hulpverlening effectiever. De tijd die hiermee bespaard wordt, kan weer gestoken worden in het bieden van extra bescherming en zorg aan de (ex-) amv's. Deze aanbeveling is overigens afkomstig vanuit de (ex-)amv's zelf, zij geven aan dat als het aan hen ligt alle instanties die betrokken zijn bij deze procedure hun dossier in mogen zien.

In opdracht van voogdij- instelling Nidos heb ik nog specifiekere aanbevelingen geschreven die in een eindrapport zullen worden gerapporteerd. Dit rapport zal in september 2015 aan Nidos geleverd worden en de eindpresentatie zal begin oktober 2015 plaatsvinden. Deze presentatie zal in eerste instantie gehouden worden voor Nidos en Jade Zorggroep. Na deze presentatie zal een datum gekozen worden om dezelfde presentatie (misschien met enkele aanpassingen voortkomende uit de discussie die gevoerd zal worden tijdens deze eindpresentatie) voor een groter publiek te houden waarbij meer ketenpartners van Nidos en Jade aanwezig zullen zijn.

Nawoord

Voordat ik begon aan dit onderzoek wist ik dat de verhalen en ervaringen, die ik van de (ex-)alleenstaande minderjarige vluchtelingen te horen zou krijgen, mij zouden raken. Dat het mijn leven compleet op zijn kop zou zetten en zou veranderen had ik echter niet verwacht. Ik heb vrienden gemaakt voor het leven, hoewel ik niet weet of zij hun leven lang in hetzelfde land zullen wonen. Ik heb hele dagen doorgebracht in verschillende opvanglocaties, met amv's afkomstig uit verschillende landen en werknemers van verschillende organisaties met uiteenlopende belangen. Ik heb ervaren hoe het zitten in een Beschermd Opleidingscentrum of een AZC kan leiden tot passiviteit en je dwingt na te denken over herinneringen uit het verleden die je het liefste wil vergeten maar op deze manier niet kan verwerken. Verder heb ik gezien hoe organisaties naar hun idee allemaal in het belang van de amv's handelen, maar dit op de (ex-)amv's totaal niet zo overkomt. Ik heb dit niet alleen van de (ex-)amv's gehoord, ik heb dit met eigen ogen gezien en meegemaakt. Ook als ik iets voor elkaar wilde krijgen in het belang van mijn informanten werd ik van de ene naar de andere organisatie gestuurd. Deze organisaties vertelden mij allemaal ongeveer hetzelfde, namelijk: "dit is niet onze taak, ik denk dat je dan bij X moet zijn". Uiteindelijk had ik na tien telefoontjes en vijf e-mails nog steeds geen antwoord of duidelijkheid en dat terwijl ik wel dezelfde taal spreek. Ik ben me er van bewust dat de organisaties ook beperkt worden door de nationale politiek en internationale wet- en regelgeving. Maar als alle organisaties het belang van deze groep (ex-)amv's voorop zouden stellen, komen we met z'n allen al een stukje dichterbij het begrip van de 'echte' wereld van deze groep en kunnen we de stereotyperende beelden die in de huidige discours leidend zijn, langzaam vervangen door de 'echte' beelden waarin ook de ervaringen van de (ex-)amv's worden meegenomen. Ik moet zelf toegeven dat ook ik een aantal van mijn 'oordelen' heb moeten bijstellen naarmate ik een tijdje met het onderzoek bezig was. Een van deze aannames was dat wanneer men een verblijfsvergunning heeft, men een onderdeel van de Nederlandse samenleving zou zijn. Dit is totaal niet het geval en zo kan ik uit eigen ervaringen concluderen dat een misvatting snel ontstaat wanneer niet direct met deze groep gecommuniceerd wordt, maar dit voor hen ingevuld wordt. Dit onderzoek heeft mij de ogen doen openen, het heeft mij laten inzien wat voor een voorrecht het is om een Europees paspoort te hebben en onbeperkt en zonder moeite grenzen te kunnen overschrijden. Echter

heeft het er wel toe geleid dat ik grenzen die ik eerder niet zag, omdat ze er voor mij simpelweg niet waren of makkelijk over te steken waren, nu scherp in beeld heb. In de kerstvakantie ging ik bijvoorbeeld naar Londen en heb ik de oversteek van Calais naar Dover gemaakt, een oversteek die voor mij als Europeaan heel normaal is, terwijl dit voor migranten een levensgevaarlijke oversteek is waarbij ze onder vrachtwagens kruipen of op treinen springen. Ik zal als gevolg van dit onderzoek nooit meer op de 'oude' manier naar deze grens, die eerder 'onzichtbaar' leek te zijn, kunnen kijken. Bewustwording van de ernst van de migratieproblematiek en vooral van de verhalen die gebaseerd zijn op de ervaringen van de migranten zelf, zullen onderdeel moeten worden van de aanpak en de oplossing. Dit onderzoek heeft me aan de ene kant zo boos en verdrietig gemaakt dat we binnen Europa, maar ook binnen Nederland, op deze manier met migranten omgaan, terwijl we stellen zo 'tolerant' te zijn. Aan de andere kant, heeft dit onderzoek me gemotiveerd om echt iets te gaan betekenen voor deze groep. Ik wil in actie komen en niet afwachten. Ik wil mijn bijdrage leveren aan het creëren van bewustwording onder organisaties waarvan de systemen op veel misvattingen gebaseerd zijn. Is openstaan voor migranten niet een kwestie van beschaving? Nederland zal niet alleen moeten claimen een tolerant land te zijn, maar dit ook tot uiting moeten laten komen in haar daden, in dit geval ten aanzien van vluchtelingen. Door deze al deze migranten te zien als criminelen, doen we afbreuk aan hun mens-zijn en indirect aan dat van ons zelf. Waarom niet kijken naar wat ze ons wel kunnen brengen?

Bronnenlijst

Literatuur

Agamben, G.

1998 Homo Sacer: Sovereign power and bare life. Stanford: Stanford University Press.

Ager, A. en Strang, A.

2008 Understanding integration: A conceptual framework. Journal of refugee studies 21(2):166-191.

Aronowitz, A.

2001 Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, the Markets that Drive It and The Organisations That Promote It. European Journal of Criminal Policy and Research 9:163-195.

Bajrektarevic, A.

2000 Trafficking in and Smuggling of Human Beings: Linkages to Organized Crime: International Legal Measures: Statement Digest. Vienna: International Centre for Migration Policy Development.

Bauman, Z.

2011 Collateral Damage: social inequalities in a global age. United Kingdom: Polity Press.

Bhabha, J.

2001 Minors or aliens? Inconsistent state intervention and separated child asylum-seekers. European Journal of Migration and Law 3: 283-314.

Bloch, A. en Schutser, L.

2002 Asylum and welfare: contemporary debates. Critical Social Policy 22: 393-414.

Boeije, H. met 't Hart, H.

2009 Onderzoeksmethoden. Boom Onderwijs.

Chase, E.

2010 Agency and Silence: Young People Seeking Asylum Alone in the UK.
British Journal of Social Work 1–19.

**Casas-Cortes, M. met Cobarrubias, S. De Genova, N. Mezzadre, Garelli, G.
Grappi, G. Mezzadra, S. Nielson, B. Peano, I. Pezzani, L. Pickles, J. Rahola, F.
Riedner, L. Scheel, S. & Tazzioli, M.**

2014 New Keywords: Migration and Borders. Cultural Studies 29(1): 55-85.

Darling, J.

2009 Becoming bare life: asylum, hospitality, and the politics of encampment.
Environment and Planning D: Society and Space 27: 649-665.

De Walt, K. M en De Walt, B. R.

2011 Participant Observation. A guide for fieldworkers. United Kingdom: AltaMira Press.

Ek, R.

2006 Giorgio Agamben and the spatialities of the camp: an introduction. *Geogr. Ann.*, 88 B (4): 363-368.

Fassin, D.

2005 Compassion and repression: the moral economy of immigration policies in France. *Cultural Anthropology* 20(3): 362-387.

Foucault, M.

1975 Discipline and Punish: The Birth of the Prison. New York: Penguin.

Foucault, M.

1977 Discipline and Punish. London: Allen and Lane.

Galloway, M. met Smit, M. Kromhout, M.

2014 Between Control and Support. The protection of unaccompanied Minor Asylum Seekers at Risk: The Dutch Case. International Migration.

Ghorashi, H.

2003a Iraanse vrouwen, transnationaal of nationaal? Een (de)territoriale benadering van 'thuis' in Nederland en de Verenigde Staten. Migrantenstudies 3: 140-155.

Ghorashi, H.

2003b Ways to Survive Battles to Win. Iranian Women Exiles in the Netherlands and the United States. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Ghorashi, H.

2005 Agents of change or passive victims: the impact of welfare states (the case of the Netherlands) on refugees. Journal of refugee studies 18(2): 181-197.

Gregson, N.

1986 On duality and dualism: the case of structuration and time geography. UK: Department of Geography, University of Newcastle upon Tyne.

Grillo, R.

2007 Betwixt and Between: Trajectories and Projects of Transmigration. Journal of Ethnic and Migration Studies 33 (2): 199-217.

Gunatilleke, G.

1994 Summary of the Report of the Rapporteur, International cooperation in fighting illegal immigration networks. IOM Seminar on International Responses to Trafficking in Migrants and the Safeguarding of Migrant Rights. 26–28.

Hedetoft, U. en Hjort, M.

2002 Introduction: Home and Belonging, Meanings, Images, and Contexts. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Khosravi, S.

2010 *Illegal Traveller. An Auto- Ethnography of Borders.* UK: Palgrave Macmillan.

Kohli, R. K. S.

2006 'The sound of silence: Listening to what unaccompanied asylumseeking children say and do not say'. *British Journal of Social Work* 36(5): 707–21.

Kromhout, M. met Wubs, H. en Beenhackers, E. M.

2008 *Illegaal verblijf in Nederland: Een literatuuronderzoek.* Justitie Wetenschappelijk Onderzoeken Documentatiecentrum (WODC). Den Haag.

Kromhout, M.

2009 *Return of Separated Children: The Impact of Dutch Policies.* *International Migration* 49 (5): 25-45

Kromhout, M. en Leijstra, Y

2006 *Terugkeer en MOB bij Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen Landelijk beleid en lokale praktijk.* Justitie Wetenschappelijk Onderzoeken Documentatiecentrum (WODC). Den Haag.

Malkki, L.

1992 *National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity Among Scholars and Refugee.* Department of Anthropology. University of California.

Malkki, L.

1995 *Purity and Exile: Violence, Memory, and National Cosmology among Hutu Refugees in Tanzania.* Chicago: University of Chicago Press.

O'Connell Davidson, J.

2011 *Moving children? Child trafficking, child migration, and child rights.* *Critical Social Policy* 31: 454-473

Oude Breuil, Carina B. met Siegel, D. Van Reenen, P. Beijer, A. En Roos, L.

2011 Human trafficking revisited: legal, enforcement and ethnographic narratives on sex trafficking to Western Europe. *Trends Organ Crime* 14: 30-46.

Rattansi, A.

2011 *Multiculturalism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Soysal, Nuhoglu.Y.

2000 Citizenship and identity: living in diasporas in post-war Europe? *Ethnic and Racial Studies* 23(1): 1-15.

Staring, R. en Aarts, J.

2010 *Jong en illegaal in Nederland. Een beschrijvende studie naar de komst en het verblijf van onrechtmatig verblijvende (voormalige) alleenstaande minderjarige vreemdelingen en hun visie op de toekomst*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam

Taylor, C.

1994 "The Politics of Recognition". *In* A. Gutman (ed.) *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press. Pp. 25-73.

Ticktin, M.

2011 *Casualties of Care. Immigration and the Politics of Humanitarianism in France*. London: The University of California Press.

Van Gennep, A.

1960 *The rites of passage*. Londen: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Van Houtum, H.

2005 *The Geopolitics of Borders and Boundaries*. *Geopolitics* 10: 672-679.

Van Houtum, H. en Pijpers, R.

2007 *The European Union as a Gated Community: The Two Faced Border and Immigration Regime of the EU*. *Antipode* 39(2): 291-309.

Van Houtum, H.

2010 Human blacklisting: the global apartheid of the EU's external border regime. *Environment and Planning D: Society and Space* 28 (6): 957-976.

Van Liempt, I. en Doornik, J.

2006. Migrant's Agency in the Smuggling Process: The Perspectives of Smuggled Migrants in the Netherlands. *International Migration* 44(4): 165-190.

Van der Pijl, Y. met Oude Breuil C.B en Siegel, D.

2011 Is there such thing as 'global seks trafficking'? A patchwork tale on useful (mis)understandings. *Crime Law Soc Change* 56: 567-582.

Versteegt, I. en Maussen, M.

2012 Contested policies of exclusion: Resistance and protest against asylum policy in the Netherlands. Amsterdam: University of Amsterdam.

Williams, L.

2006 Social Networks of Refugees in the United Kingdom: Tradition, Tactics and New Community Spaces. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(5): 865-879.

Krantenartikelen

De Haas, H.

2015 'Laat migratie de vrije loop', *NRC Handelsblad*, May 16: 8.

De Zwaan, I.

2015 Migranten geven nooit op, ze graven desnoods een tunnel, *De Volkskrant*, August 8:8.

Van Houtum, H.

2015 'Migrantenquotum? Het is geen melk', *De Volkskrant*, Augustus 8:11.

Van Ijzendoorn, P.

2015 'Calais' jaagt Britten stuipen op het lijf, *De Volkskrant*, August 8: 8-9.

Anoniem

2015 'Al ruim 2000 bootvluchtelingen dood in 2015', Algemeen Dagblad, August 4.

Internetbronnen/Overheidsdocumenten

COA

2013 Alleenstaande minderjarige vluchtelingen. Methodiek beschermde opvang. 1-124.

IND en Ministerie van Veiligheid en Justitie

z.j. *Verblijfsregeling Mensenhandel.*

<https://ind.nl/organisatie/themas/mensenhandel/verblijfsregeling>, geraadpleegd op: 09-08-2015.

IND en Ministerie van Veiligheid en Justitie

2014 Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV).

<https://www.ind.nl/Documents/6074.pdf>, geraadpleegd op: 08-08-2015.

Kamerstukken II 2000/01, 27 062, nr. 14

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/32123%20IXA/kst-27062-64.html>, geraadpleegd op: 6-2-2015.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

2015 Mensenhandel. Naar een kindgericht beschermingssysteem voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen. Zowel slachtoffer als opsporing gebaat bij kindgerichte bescherming.

<http://www.nationaalrapporteur.nl/actueel/nieuws/Archief2015/mensenhandel-naar-een-kindgericht-beschermingssysteem-voor-alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen.aspx?cp=63&cs=16790>, geraadpleegd op 04-08-2015.

UNHCR

2014 UNACCOMPANIED AND SEPARATED ASYLUM-SEEKING AND REFUGEE CHILDREN TURNING EIGHTEEN: WHAT TO CELEBRATE?

http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2014_UNHCR_and_Council_of_Europe_Report_Transition_Adulthood.pdf, geraadpleegd op: 5-1-2015

Afbeeldingen

Afbeelding 1

<http://www.ad.nl/ad/nl/1040/Den-Haag/article/detail/2456871/2011/06/24/G4-wil-dat-rijk-oplossing-voor-ex-ama-s-zoekt.dhtml>

Afbeelding 2

<http://multiculti.blog.nl/algemeen/2009/05/16/beleid-asielzoekers-somalie-bijgesteld>

Afbeelding 3

<http://www.opzij.nl/nl/artikel/40903/mensenhandel-blijft-nog-te-veel-onder-radar.html>

Afbeelding 4

<http://www.dvhn.nl/nieuws/groningen/demonstratie-bij-asielzoekerscentrum-ter-apel-10421063.html>

Afbeelding 5

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2013-02-16 - Wien -
_Demo Gleiche Rechte für alle \(Refugee-Solidaritätsdemo\) -
Refugees are human beings.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2013-02-16-_Wien_-_Demo_Gleiche_Rechte_für_alle_(Refugee-Solidaritätsdemo)_-Refugees_are_human_beings.jpg)

BIJLAGEN

Bijlagen

Bijlage 1: Asielprocedure

Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV)²⁷

Soms komen kinderen zonder ouders of andere begeleiders naar Nederland om asiel aan te vragen. Als dit gebeurt, wordt eerst onderzocht of het kind bescherming nodig heeft en in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning asiel. Is dat niet het geval, dan probeert de Nederlandse overheid eerst om het kind veilig terug te brengen in zijn vertrouwde omgeving, bij zijn ouders en familie of in een opvangtehuis in zijn eigen land. Als na maximaal drie jaar blijkt dat dit niet is gelukt en het kind is dan nog steeds minderjarig, dan kan de IND een verblijfsvergunning geven voor vreemdelingen die buiten hun eigen schuld niet kunnen terugkeren naar het land van herkomst.

Hoe werkt een asielaanvraag van een alleenstaande minderjarige vreemdeling?

1. Leeftijdsonderzoek

Als de IND twijfelt over de leeftijd die een jonge asielzoeker heeft opgegeven, en hij geen papieren heeft waaruit zijn leeftijd blijkt, krijgt de asielzoeker een leeftijdsonderzoek aangeboden. De IND betaalt de kosten van zo'n onderzoek. Bij het leeftijdsonderzoek worden röntgenfoto's gemaakt van het sleutelbeen en het hand-/ polsgewricht. De foto's worden bekeken door onafhankelijke radiologen. Aan de hand van deze foto's kunnen zij zien of de asielzoeker minderjarig is of niet. Als een jonge asielzoeker zonder papieren niet meewerkt aan het leeftijdsonderzoek, gaat de IND er bij de behandeling van de asielaanvraag van uit dat hij meerderjarig is.

²⁷ De informatie over deze asielprocedure is afkomstig uit een rapport gepubliceerd door de IND & Het Ministerie van Veiligheid en Justitie (2014). Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV). <https://www.ind.nl/Documents/6074.pdf>, geraadpleegd op: 08-08-2015.

2. Voogd

Minderjarige asielzoekers krijgen een voogd via Stichting Nidos. De voogd helpt het kind tijdens de asielprocedure. Hij regelt ook de opvoeding en verzorging van het kind, bijvoorbeeld door plaatsing van het kind in een pleeggezin.

3. Asielprocedure volwassenen

Een minderjarige vreemdeling die zonder de begeleiding van ouders of voogd in Nederland asiel aanvraagt, volgt dezelfde procedure als volwassen asielzoekers. Wel krijgen minderjarige asielzoekers een langere rust- en voorbereidingstermijn voordat de asielprocedure begint. Deze duurt minimaal drie weken.

De IND heeft een team van medewerkers die asielaanvragen beoordelen van alleenstaande minderjarige vreemdelingen.

Deze medewerkers zijn opgeleid voor het interviewen van jonge asielzoekers. Het interviewen van de jongste kinderen (6 tot 12 jaar) gebeurt in een speciale kindvriendelijke ruimte.

Daar is onder andere een speelhoek en een tekentafel.

4. Speciaal beleid voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen

Krijgt het kind geen gewone verblijfsvergunning asiel, dan bekijkt de IND of hij in aanmerking komt voor een speciale vergunning voor minderjarigen die buiten hun schuld niet kunnen vertrekken uit Nederland. Het kind moet dan in ieder geval:

- Jonger dan 18 jaar, ongetrouwd zijn en op de datum van de eerste verblijfsaanvraag jonger dan 15 jaar.
- Alleenstaand zijn.
- Niet voor zichzelf kunnen zorgen.
- Geen goede opvang hebben in het land van herkomst of in een ander land.
- Meegewerkt hebben aan alle activiteiten van de Nederlandse overheid om terugkeer mogelijk te maken.

5. Opvang in land van herkomst

Een minderjarige vreemdeling die niet voor zichzelf kan zorgen, kan alleen terug naar zijn land als hij daar opvang heeft. Hij moet in zijn land worden opgevangen onder net zulke omstandigheden als zijn leeftijdsgenoten in vergelijkbare situaties. De IND onderzoekt dat door:

- Vragen te stellen aan de minderjarige vreemdeling over de opvang in zijn land.
- In het land van herkomst te zoeken naar familieleden of goede opvangtehuizen.
- In sommige landen, zoals Angola en Congo, ondersteunt Nederland opvangcentra voor alleenstaande minderjarigen die terugkeren naar hun land.

Bijlage 2: B8-procedure

Verblijfsregeling Mensenhandel²⁸

Voor illegale slachtoffer-aangevers en getuige-aangevers van mensenhandel is een regeling van toepassing die het voor deze vreemdelingen mogelijk maakt om gedurende de opsporing en vervolging van de mensenhandelaar tijdelijk legaal in Nederland te verblijven.

De regeling is ook van toepassing op slachtoffers van mensenhandel die op andere wijze dan het doen van aangifte medewerking verlenen aan het opsporings- of vervolgingsonderzoek. Slachtoffers en getuige-aangevers van mensenhandel die in afwachting zijn van een beslissing op een aanvraag voor een verblijfsvergunning asiel voor bepaalde tijd, kunnen ook voor deze regeling in aanmerking komen als zij niet de beslissing op de asielaanvraag wensen af te wachten. Ook EU-/EER-onderdanen en Zwitserse onderdanen komen in aanmerking voor deze regeling voor zover zij geen rechten ontleen aan het EU-recht.

Overgang naar Modern Migratiebeleid

De regeling heette voorheen de B9-regeling, vernoemd naar het betreffende hoofdstuk in de Vreemdelingencirculaire 2000. Met de komst van het Modern Migratiebeleid is de Vreemdelingencirculaire omgenummerd en de regeling voor slachtoffers en getuige-aangevers van mensenhandel is nu neergelegd in hoofdstuk B8, paragraaf 3 van de Vreemdelingencirculaire (B8/3 Vc). Wat vroeger de B9-Regeling werd genoemd, heet nu de verblijfsregeling Mensenhandel. De regeling is inhoudelijk niet gewijzigd. In B8/3 Vc zijn uitsluitend de beleidsregels opgenomen. Een beschrijving van de procedures waarin verschillende ketenpartners zoals IND, politie, OM en opvanginstellingen samenwerken en waarin ook de verantwoordelijkheden worden beschreven van die ketenpartners, vindt u terug in de [bijlage op deze website](#).

²⁸ De informatie over de B8-procedure is afkomstig van de website van IND & het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Verblijfsregeling Mensenhandel. <https://ind.nl/organisatie/themas/mensenhandel/verblijfsregeling>, geraadpleegd op: 09-08-2015.

De verblijfsregeling Mensenhandel in het kort

De verblijfsregeling houdt in het kort in dat het slachtoffer of de getuige van mensenhandel aangifte kan doen van mensenhandel bij de politie (of als slachtoffer op andere wijze medewerking kan verlenen aan het opsporings- of vervolgingsonderzoek van politie en het Openbaar Ministerie) waarna de IND aan het slachtoffer of de getuige-aangever een tijdelijke verblijfsvergunning verleent voor de duur van het opsporings- en vervolgingsonderzoek. Het betreft een verblijfsvergunning op tijdelijke humanitaire gronden.

De verblijfsvergunning wordt verleend op voorwaarde dat er aangifte wordt gedaan van mensenhandel en er een strafrechtelijk onderzoek naar de dader loopt. We spreken in dit stadium dan ook van 'vermoedelijke' slachtoffers van mensenhandel.

Slachtoffers hoeven niet direct aangifte te doen van mensenhandel. Bij een geringe aanwijzing van mensenhandel dient de politie, of de Koninklijke Marechaussee op de luchthaven Schiphol, de bedenktijd (maximaal drie maanden) aan te bieden aan een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel. Gedurende de bedenktijd krijgt de betrokkene de tijd om bij te komen en om de beslissing om aangifte te doen of op andere wijze medewerking te verlenen aan het onderzoek, zorgvuldig te overdenken.

Gedurende deze bedenktijdfase schort de IND de verwijdering van de illegale vreemdeling uit Nederland op en heeft het vermoedelijke slachtoffer daardoor rechtmatig verblijf in Nederland. Getuigen van mensenhandel die aangifte doen, kunnen niet eerst gebruik maken van de bedenktijd.

De verblijfsregeling is ook van toepassing op slachtoffers die geen aangifte kunnen of willen doen in verband met serieuze dreiging of medische problematiek.

Niet-tijdelijke humanitaire gronden

Slachtoffers en getuige-aangevers van mensenhandel kunnen nadat zij in het

bezit zijn geweest van een verblijfsvergunning op tijdelijke humanitaire gronden, een aanvraag indienen om verlening van een verblijfsvergunning op niet-tijdelijke humanitaire gronden op grond van art. 3.51, eerste lid aanhef en onder h van het Vreemdelingenbesluit. Deze verblijfsgrond heette voorheen 'voortgezet verblijf'. Het toepasselijke beleid is neergelegd in het nieuwe Hoofdstuk B9 van de Vreemdelingencirculaire.

Bijlage 3: BO- Signaleringslijst

BO-signaleringslijst NIDOS	Ja	Nee	Twijfel	On- bekend
Harde indicatoren				
Reis				
Andere persoon (anders dan familie) heeft de reis en/of het visum <i>geregeld</i> .				
Andere persoon (anders dan familie) heeft de reis en/of het visum <i>betaald</i> .				
De eindbestemming is voor de AMV onbekend.				
De reden waarom AMV naar NL komt is voor AMV onbekend.				
De AMV is (afhankelijk van land van herkomst) rechtstreeks vanuit het land van herkomst gereisd.				
De AMV heeft (afhankelijk van land van herkomst) hoofdzakelijk per vliegtuig gereisd.				
De AMV heeft gereisd met een mensenhandelaar.				
Identiteitspapieren				
De AMV heeft <u>geen paspoort, identiteitspapieren of andere reisdocumenten</u> .				
De AMV heeft valse identiteitspapieren of reisdocumenten.				
De AMV heeft reisdocumenten moeten afgeven aan mensenhandelaar				
De AMV heeft zeer correcte en authentieke reisdocumenten.				
Illegaliteit				
De AMV is ten tijde van het intakegesprek illegaal in NL.				
Taal en land van afkomst*				
De AMV is afkomstig uit een land dat bekend staat als risicoland.				
Gezin(somstandigheden)				
De familieleden in het land van herkomst worden bedreigd en/of gechanteerd.				
Tenminste één van de ouders is niet in beeld of is overleden.				
Familieleden zijn arm en (vaak) afhankelijk van inkomsten van AMV.				
De AMV is opgevoed door anderen (en niet door ouders).				
Mensenhandelaar				
De persoon die de AMV onder zijn hoede heeft, regelt visa in opdracht van anderen of staat borg voor anderen die visumaanvraag doen.				
De persoon die de AMV onder zijn hoede heeft, is voor de AMV een onbekend iemand .				
De AMV heeft relaties of contacten met personen die geassocieerd worden met mensenhandel.				
De AMV neemt de mensenhandelaar in bescherming.				
De AMV heeft een mobiele telefoon of een telefoonnummer van persoon in NL bij zich. Bij aankomst moet hij/zij (deze) persoon in NL bellen.				
Financiële afhankelijkheid				
De AMV heeft een buitengewone schuld (bijv. t.g.v. reiskosten) en moet deze terugbetalen.				
Huisvesting, kleding en vervoer voor de AMV zijn geregeld door de (mogelijke) mensenhandelaar.				
De AMV is (tot aan het moment van de intake) financieel afhankelijk van de mensenhandelaar.				
Verblijf in Nederland				
De AMV kent (bij aankomst) eigen woonadres niet.				
De AMV kent eigen werkadres niet.				
De AMV slaapt op de werkplek.				

* Let op, landen die als risicoland aangemerkt worden kunnen veranderen.

✓ Waar kan je die informatie verkrijgen.

* Indicatoren in grijs lijken sterke indicatoren.

	Ja	Nee	Twijfel	On- bekend
Geweld en/of mishandeling				
De AMV wordt of werd in NL misbruikt of is met geweld bedreigd.				
De AMV draagt sporen van mishandeling.				
Werkzaamheden in NL				
De AMV is gedwongen tot seksuele contacten.				
De AMV is gedwongen werkzaamheden te verrichten.				
Valse voorwendselen				
De AMV is onder valse voorwendselen (over o.a. verdienen, aard werk en werkomstandigheden) afgereisd.				
Hoe is AMV gevonden? (Anders dan aankomst op Schiphol)				
De AMV is gevlucht uit zijn of haar verblijfplaats in NL.				
De politie heeft de AMV gevonden of de AMV heeft hulp gevraagd bij politie.				
Overig				
De AMV is van het vrouwelijk geslacht.				
De AMV heeft contacten met mensen met strafblad.				
Zachte indicatoren				
Lichamelijke klachten				
De AMV heeft verschillende gezondheidsklachten, waaronder slaapkklachten, buikkklachten, nek- en hoofdpijn of pijn aan intieme delen.				
Angst				
De AMV is bang voor mensenhandelaar.				
De AMV is bang voor de situatie waar hij/zij zich nu in bevindt.				
De AMV is bang voor de situatie waarin hij/zij terecht zal komen.				
De AMV is bang voor geweld.				
(Lichaams)houding				
De AMV heeft gesloten houding met weinig oogcontact en praat zacht.				
De AMV oogt gespannen en blijft dit gedurende het hele gesprek. (Hij/zij slaagt er niet in gedurende het gesprek meer te ontspannen.)				
De AMV van het vrouwelijk geslacht heeft een afwerende houding tegenover mannelijke voogd.				
AMV vertoont normafwijkend gedrag.				
AMV oogt kwetsbaar .				
AMV oogt naïef .				
AMV oogt onwetend over de situatie waar hij/zij zich in bevindt.				
Verhaal				
Er zijn twijfels over het verhaal van de AMV. Het verhaal is onsamenhangend, lijkt onvolledig, ongeloofwaardig of ingestudeerd.				
Indicatie andere partijen				
Politie				
Koninklijke Marechaussee (Afdeling Jeugd)				
VluchtelingenWerk				
Andere organisatie:(organisatie invullen)				

HOME
is where the
Heart is

